

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр
на тему: **«ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
В УКРАЇНІ»**

Спеціальності:
072 Фінанси, банківська справа та страхування

Меркушева Світлана Вікторівна

Керівник: Бридун Є.В.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Подолець Р.З.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 2021 р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	6
1.1 Основи інвестиційної діяльності.....	6
1.2 Інвестиційна функція страхових компаній	13
1.3 Види інвестиційної діяльності страховиків	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА РИНКУ УКРАЇНИ.....	25
2.1 Аналіз страхового ринку України	25
2.2 Аналіз фінансового стану страховика на прикладі СК «ТАС».....	40
2.3 Порівняльний аналіз інвестиційної діяльності страхового ринку та СК «ТАС»	59
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	64
3.1 Інвестиційна діяльність страхових компаній закордоном	64
3.2 Пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні	73
3.3 Модель європейської системи контролю за економічним станом страховиків («Solvency II»).....	76
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
Додаток А	94
Додаток Б.....	100
Додаток В.....	103
Додаток Г	108

ВСТУП

Економіка України на сьогодні є недостатньо розвиненою та потребує додаткового стимулювання, якого можна досягти шляхом залучення інвестицій. Страхові компанії виступають одними з найбільших інвесторів для держави у всьому світі. У розвинених країнах 20-30 % сукупного прибутку страховиків складає саме прибуток від інвестиційної діяльності, а в Україні цей показник становить лише 2-3%. В Україні існує потреба в активізації інвестиційної діяльності страховиків та активнішому залученні страхових компаній до процесів інвестування економіки.

Актуальність теми дослідження. Страхові компанії відіграють значущу роль у розвитку економіки країни, тому їхній фінансовий стан є надзвичайно важливим. Для досягнення прибутку вони займаються інвестиційною діяльністю, бо від операційної отримують недостатньо. Аналіз інвестиційної діяльності страхових компаній є актуальним не тільки для розвитку страхового бізнесу, а й для фінансування держави, адже фінансові ресурси, що акумулюються страховим сектором, є вагомим джерелом інвестицій в економіку.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення можливого ефективного інвестування страхових компаній в Україні.

Для досягнення мети визначено завдання дослідження:

- дослідити теоретичні аспекти інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні на основі чинного законодавства;
- провести аналіз страхового ринку в Україні;
- дослідити напрями інвестування, які існують в Україні, для страховиків;
- провести аналіз фінансового стану страхової компанії, так як він відображатиме стан всіх видів діяльності страховика у комплексі;

- здійснити аналіз інвестиційної діяльності страхових компаній за кордоном;
- визначити можливі шляхи усунення недоліків та вдосконалення інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом є інвестиційна діяльність страхових компаній. Предметом є теоретичні та методичні питання розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній.

Методи дослідження. Використовувалися аналітичні методи дослідження та метод відносних і абсолютних величин – аналіз динамічних показників страхового ринку як України, так й інших країн, вертикальний та горизонтальний аналіз структури балансу, фінансових коефіцієнтів для розрахунку фінансової стійкості та аналіз тесту раннього попередження обраної страхової компанії, порівняння результатів обраної страхової компанії та страхового ринку в цілому. Інформаційну базу дослідження становили закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, постанови та статистичні матеріали Національного банку України, результати наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних учених з питань інвестиційної діяльності страховиків та ресурси мережі Інтернет.

У роботі розглядаються три розділи, включно із побудованою моделлю, використовуються статистичні дані та нормативно-правові документи регулювання страхової діяльності.

У першому розділі розглянуто поняття та функції інвестиційної діяльності, досліджено теоретичні основи інвестиційної діяльності страхових компаній та формування їхніх страхових резервів.

У другому розділі розглядається страховий ринок України та динаміка його розвитку. Проводиться аналіз інвестиційної діяльності страховиків в Україні загалом та на прикладі СК «ТАС», порівнюються отримані результати на мікро та макрорівні.

У третьому розділі розглядається інвестиційна діяльність страхових компаній в інших країнах, таких як: Великобританія, Франція, Німеччина,

Італія, США, Японія, Китай, Іспанія та Польща. Також визначаються проблеми в чинній системі інвестиційної діяльності страховиків та пропонуються ідеї її вдосконалення. Розглядається модель європейської системи контролю за економічним станом страховиків за Директивою «Solvency II», а саме розрахунок мінімального розміру капіталу, та її можливе застосування для України. Проведений аналіз моделі вказав на неможливість застосування цієї моделі на сьогоднішній день, адже система контролю та регулювання платоспроможності страховиків в Україні критично не відповідає вимогам «Solvency II».

Науково-практичне значення роботи полягає у сприянні розуміння важливості страхової діяльності та її інвестиційної складової, усвідомленні проблем, пов'язаних із сучасним станом страхового ринку, в особливості із станом інвестиційної діяльності страховиків, та можливих шляхів їх подолання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1 Основи інвестиційної діяльності

Інвестиції є джерелом розвитку підприємств, страхових компаній, окремих галузей та економіки загалом. Інвестиційна діяльність значно впливає на господарську, соціальну та економічну діяльність, розвиток суспільства. [1]

Розмаїття визначень терміну «інвестиції» у вітчизняній та зарубіжній літературі пояснюється важливістю та складністю економічної категорії, так як залучення інвестицій веде до стрімкого економічного зростання, збільшення показників господарської діяльності держави, науково-технічного прогресу. [1]

Чинним законом України «Про інвестиційну діяльність» статтею 1 інвестиції визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток та/або досягається соціальний та екологічний ефект. [2]

«Інвестиції» є англійського походження та означають «капіталовкладення». Зарубіжні та більшість вітчизняних економістів розглядають інвестиції як довгострокові вкладення капіталу в різні галузі та сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього середовища як у даній державі, так і за кордоном, з метою розвитку виробництва та отримання прибутку. [3]

Дослідженню питань теоретичних та практичних основ інвестування присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних економістів: І.А. Бланка, В.В. Бочарова, С. Брю, В. Голікова, В. Гончарова, Дж. Гітмана, М. Денисенко, М. Долішного, Я. Жалила, Б. Кваснюк, Дж. Кейнса, Г. Козаченко, Б. Кліяненко, І.

Лукінова, К. Макконнелла, Ю.А. Маленкова, В. Мікловди, А. Музиченко, А. Пересади, Й. Петровича, І. Продіуса, О. Рябченко, І. Сазонець, Ф.С. Тумусова, Л. Тимошенко, Н. Татаренко, В. Федоренко, М. Чумаченко, В. Шарпа та інші.
[1] (табл. 1.1)

Таблиця 1.1 Поняття «інвестиції» за різними визначеннями економістів

Економісти	Визначення
В. Федоренко, М. Денисенко, А. Музиченко, Н. Татаренко, А. Пересади	У поняття інвестицій закладено досягнення економічного соціального ефекту, а саме сукупність видів фінансових і матеріальних цінностей, що вкладаються інвестором в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання доходу (прибутку) чи соціальної вигоди.
І.А. Бланк	Інвестиції – це категорія, яка найчастіше використовується в економічній системі на мікро- та макрорівнях.
А. Пересада	Інвестиції як економічна категорія, яка значно ширша, ніж капітальні вкладення, тому що може здійснюватися у різних формах: реальній, фінансовій, інтелектуальній та інноваційній. Також на відміну від капітальних вкладень, інвестиції направляються тільки в ефективні проекти, результатом яких є прибуток, дохід та дивіденди.
А.А. Вороніна, А.Е. Городецький	Інвестиції як економічна категорія, яка пов'язана з довготерміновим вкладанням коштів у підприємницьку діяльність з метою отримання прибутку.

Джерело: Баландюк Роксолана Русланівна Управління інвестиційною діяльністю страхових компаній, 2017 р, 102 ст. [ст. 9-11]

Отже, розглянувши, визначення багатьох науковців, а також законодавства, можна сказати, що трактування «інвестиції» є їхньою основною метою, а саме вкладення коштів для отримання прибутку та економічного розвитку.

З поняттям «інвестиції» тісно пов'язаний термін «інвестиційна діяльність».

Чинним законом України «Про інвестиційну діяльність» статтею 2 інвестиційна діяльність визначається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Інвестиційна діяльність провадиться на основі інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності, органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів, та органами місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позичкових коштів, а також комунальними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів, іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав, спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав. [2]

Відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності, поняття "інвестиційної діяльності" пов'язане з придбанням і реалізацією необоротних активів, із здійсненням фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. [4]

Основою інвестиційної діяльності є інвестиційні цикли, що є процесами, які реалізуються протягом часу здійснення інвестицій. Вони тісно пов'язані із життєвим циклом підприємства, адже майже кожне підприємство виступає у ролі інвестора. [4]

Інвестиційна діяльність для страхової компанії передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку. Отже, страхова інвестиційна діяльність – це діяльність страхових компаній щодо вкладення їхніх власних і залучених ресурсів на даний момент і отримання доходу в майбутньому. Головною метою страхової інвестиційної діяльності є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії страхової компанії та максимальної дохідності від фінансових вкладень за мінімальних ризиків. [5]

Інвестиційний потенціал, іншими словами вільні грошові кошти страхової компанії, впливає на можливість участі цієї компанії в інвестиційному процесі. [1]

При здійсненні інвестиційної діяльності особливого значення набувають форми інвестицій, від яких залежить правовий режим суб'єктів інвестиційної діяльності, оподаткування, митний режим, дивідендна політика тощо [3]. За чинним законом України «Про інвестиційну діяльність» статтею 1 за матеріальними та інтелектуальними цінностями інвестиції поділяються на:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів);
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау");
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права тощо. [2]

З вищезазначених цінностей можна вивести об'єкти інвестиційної діяльності. У чинному законі України «Про інвестиційну діяльність» у статті 5 об'єкти інвестиційної діяльності визначаються як будь-яке майно, в тому

числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Але забороняється інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України, а також порушує права та інтереси громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом. [2]

За об'єктами інвестування виділяються такі види інвестиційної діяльності:

- корпоративне інвестування – вкладення коштів в акції підприємств, які створені в організаційно-правовій формі акціонерних товариств, і статутні фонди (майно) інших організаційно-правових форм підприємницької діяльності корпоративного типу;
- лізинг – довгострокова оренда устаткування, машин, споруд виробничого призначення як особлива форма інвестування в основні фонди, що дозволяє підприємцям-лізингоодержувачам використовувати необхідне устаткування, машини, споруди без капітальних витрат на їх придбання;
- капітальне будівництво – інвестиційна діяльність, що здійснюється з метою створення нових і відтворення діючих основних фондів, у які вкладаються кошти;
- інноваційна діяльність – інвестиційна діяльність, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво та соціальну сферу. [7]

Крім класифікації інвестицій за матеріальними та інтелектуальними цінностями та за об'єктами, інвестиції також класифікують за джерелами інвестування та виділяють

- внутрішні, участь у яких беруть вітчизняні інвестори;
- зовнішні або іноземні, які здійснюються іноземними інвесторами;

- спільні, які здійснюються за участю вітчизняних та іноземних інвесторів.

Загалом іноземні інвестиції відрізняються від вітчизняних походженням капіталу. Але варто зазначити, що іноземні інвестиції, у свою чергу, класифікуються за походженням інвестора. [3]

За характером і ступенем участі суб'єктів в інвестиційній діяльності у чинному законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» у статті 1 пункті 28 виділяються такі види інвестицій:

- капітальна інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації;
- фінансова інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів, та у свою чергу, поділяються на:
  - пряму інвестицію – господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою;
  - портфельну інвестицію – господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із скупівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50 відсотків загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій);
- реінвестиція – господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій. [6]

Залежно від періоду інвестування виділяються

- короткострокові інвестиції, строк вкладення яких не перевищує одного року;
- довгострокові, здійснення яких перевищує один рік. [3]

Суб'єктами (інвесторами та учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Інвестори - суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців. А також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій, як виконавці замовлень, або на підставі доручення інвестора. [8]

Основними правами суб'єктів інвестиційної діяльності є:

- всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності;
- інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучає для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів;
- за рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом;
- для інвестування можуть бути залучені фінансові кошти у вигляді кредитів, випуску в установленому законодавством порядку цінних паперів і позик;

- інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами та результатами інвестицій.

Законом визначено і обов'язки суб'єктів інвестиційної діяльності. Інвестор зобов'язаний:

- подати фінансовим органам декларацію про обсяги й джерела здійснюваних ними інвестицій;
- одержати необхідний дозвіл або узгодження відповідних державних органів та спеціальних служб на капітальне будівництво;
- одержати висновок експертизи інвестиційних проектів щодо додержання технологічних, санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних та архітектурних вимог;
- додержувати державних норм та стандартів;
- виконувати вимоги державних органів та посадових осіб, що пред'являються в межах їх компетенції;
- подавати в установленому порядку бухгалтерську та статистичну звітність;
- не допускати недобросовісної конкуренції і виконувати усі вимоги антимонопольного регулювання. Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути виробничо-господарські утворення, держава через свої інституції, фінансові установи, а також інші функціональні учасники. [2]

1.2 Інвестиційна функція страхових компаній

Страхові компанії надають послуги, які є альтернативою самострахуванню. Страховики мають змогу ефективно здійснювати захист економічних суб'єктів від різноманітних ризиків – техногенних, антропогенних, економічних, природних, – реалізуючи притаманні страхуванню функції. [9] (табл. 1.2)

Таблиця 1.2 Функції страхування

Функція	Зміст функції
Ризикова	Передання страховику матеріальної відповідальності за наслідки ризику в разі настання страхових подій за певну плату.
Формування та використання страхових резервів (фондів)	Створення достатнього обсягу страхових резервів у вигляді страхових внесків, завдяки яким згодом здійснюється відшкодування матеріального збитку у разі настання страхових випадків.
Заощаджувальна	Накопичення певної суми за рахунок страхових внесків за умови відсутності страхового випадку за час дії договору страхування.
Превентивна	Попередження можливих збитків та зменшення їх наслідків від несприятливих страхових подій.
Контрольна	Контроль за правильним проведенням страхових та інвестиційних операцій, оптимальне формування та цільове використання страхових капіталів регулюється завдяки контрольній функції.

Продовження Таблиці 1.2

Функція	Зміст функції
Інвестиційна	Страховання забезпечує поліпшення стану грошового обігу, підвищення купівельної спроможності національної валюти, збільшення інвестиційних можливостей країни тощо.

Джерело: Принципи та функції страхування. URL: https://pidru4niki.com/15290527/strahova_sprava/printsipi_funktsiyi_strahuvannya

Інвестиційну функцію страхування різні автори трактують по-різному. Наприклад, Бридун Є.В. зазначає: «Інвестиційна функція страхування полягає у тому, що страхування концентрує тимчасово вільні кошти населення та підприємств з метою вкладання у високоліквідні активи». Гвозденко О.А. ж зазначає: «Джерелом отримання прибутку для страхової компанії не тільки збір страхових платежів, а й інвестиційна діяльність, тобто вкладання частини тимчасово вільних коштів резервного страхового фонду в прибуткові науково-технічні проекти, комерційні угоди та різноманітні цінні папери».

З цього можна зробити висновок, що визначальним фактором, що дозволяє страховику отримати прибуток, є результат від інвестиційної діяльності. Більш того для страхових компаній інвестиційна діяльність часто дозволяє покривати збитковість від страхової діяльності. [11]

Функціональна роль страхових інвестицій полягає у:

- отримання більшої частки в порівнянні з операційною діяльністю прибутку страховиками;
- стимулювання та розширення діяльності страхових компаній, нагромадження коштів, необхідних для підтримки ключових показників компанії на достатньому (вищому за нормативний) рівні;

- впровадження новацій у страховому бізнесі, модернізація ряду продуктів і послуг, покращення якості та умов здійснення основної діяльності страховиків;
- мобілізація фінансових ресурсів та концентрація потоків капіталу, що дозволяє насичувати інвестиційний ринок додатковими коштами, які необхідні для розвитку господарства;
- стимулювання економіки країни через сприяння оновлення виробництва, формування ринкової інфраструктури, збільшення частки позабюджетного фінансування та кредитування діяльності підприємств;
- забезпеченню перерозподілу грошових коштів від одних інвесторів до інших, що дозволяє перенаправляти грошові потоки у перспективні напрямки економіки, врівноважувати суспільний попит, вирівнювати норми прибутку в різних галузях економіки (в тому числі у сфері домогосподарств);
- розвитку конкуренції як між суб'єктами страхового підприємництва, так і між підприємствами, що мають потребу в інвестиціях. Таким чином відбувається якісний ріст ринку страхових послуг країни та підсилюється зростання суміжних галузей, що пов'язані зі страховими компаніями, потоками страхових інвестицій. [12]

Отже, окрім того що інвестиційна функція страхування стимулює розвиток економіки держави та впливає на її безпеку, вона також дозволяє отримувати страховим компаніям прибуток та забезпечувати операційну діяльність за рахунок формування страхових резервів для надання послуг.

1.3 Види інвестиційної діяльності страховиків

Фінансова стійкість страхової компанії залежить від її здатності реагувати на зовнішні та внутрішні дестабілізуючі чинники, у чому допомагає

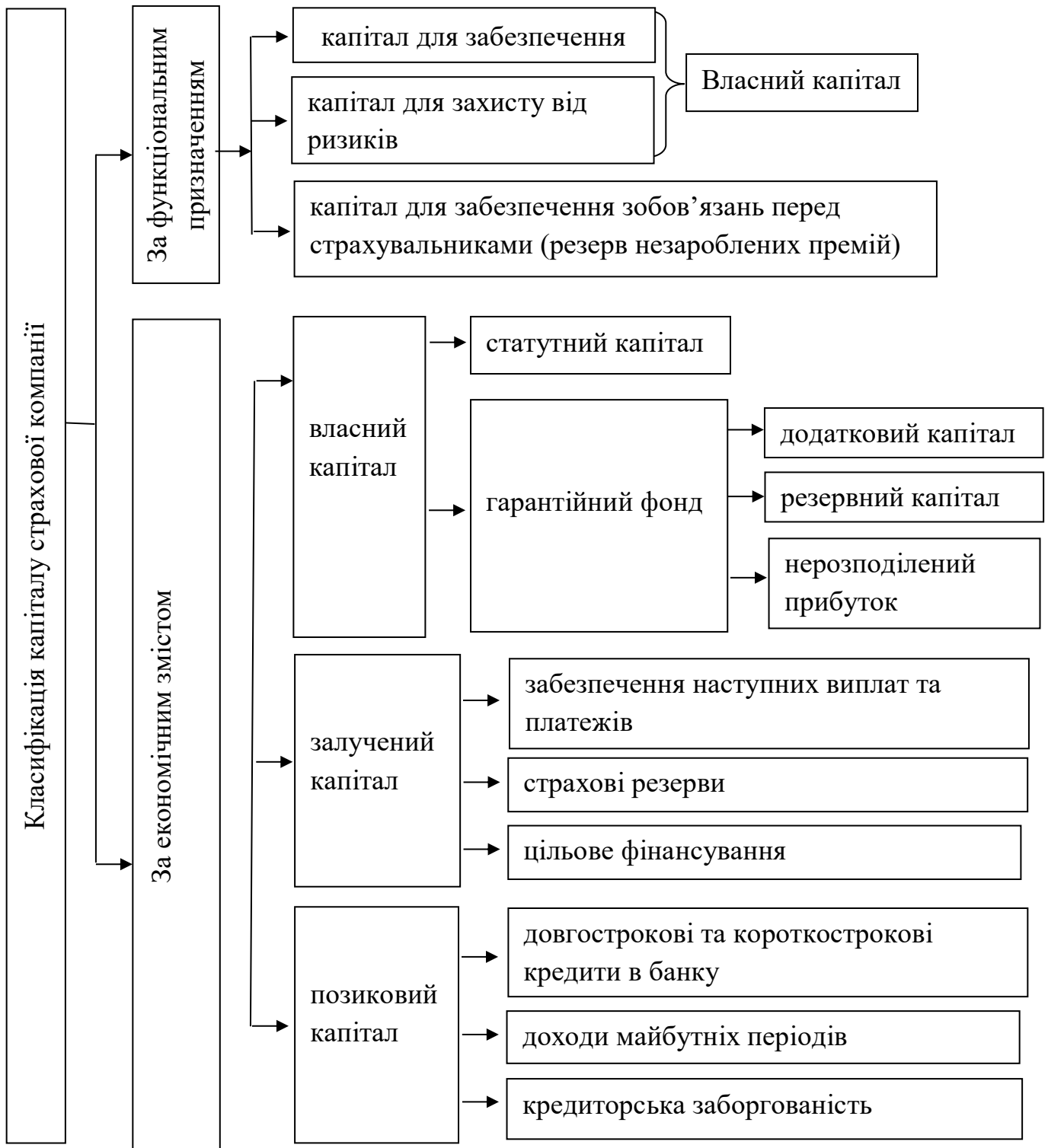
формування резервів. Тобто важливою структурною складовою для страхового бізнесу є розміщення страхових резервів. [13]

Так як страхові резерви в загальному формуються за рахунок отриманих страхових премій, а доходи від інвестиційної діяльності, у свою чергу, за рахунок вкладання частини страхових резервів у різні види фінансових інструментів, то резерви є основою інвестиційної діяльності страхової компанії. Саме тому формування та розміщення страхових резервів є надзвичайно актуальною проблемою. [14]

Наявність специфічних фінансових резервів, які мають цільове призначення, є головною і характерною особливістю, що визначає галузеву специфіку страхової компанії. Тому формування резервів починається ще з капіталу страхових компаній через те, що вони є елементом залученого капіталу страховиків.[1]

Функціонування капіталу пов'язане з процесом його формування та процесом використання. Капітал класифікується:

- за функціональним призначенням: капітал для забезпечення операційної діяльності; капітал для захисту від ризиків; капітал для забезпечення зобов'язань перед страхувальниками.
- за економічним змістом:
  - 1) власний капітал: статутний капітал та гарантійний фонд;
  - 2) залучений капітал: забезпечення наступних виплат та платежів, страхові резерви, цільове фінансування;
  - 3) позиковий капітал: довгострокові та короткострокові кредити в банку, кредиторська заборгованість та доходи майбутніх періодів. [15] (рис. 1.1)

Рисунок 1.1 – Класифікація капіталу страхової компанії

Джерело: складено автором на основі Чиж Л.М Сутність, структура та функції страхового капіталу, 6 с.

Формування страхових резервів є об'єктивно необхідною і обов'язковою умовою для страхових компаній. Резерви в Україні поділяються на страхові та нестрахові резерви. [1] (рис. 1.2)

Рисунок 1.2 – Види резервів страхових компаній в Україні

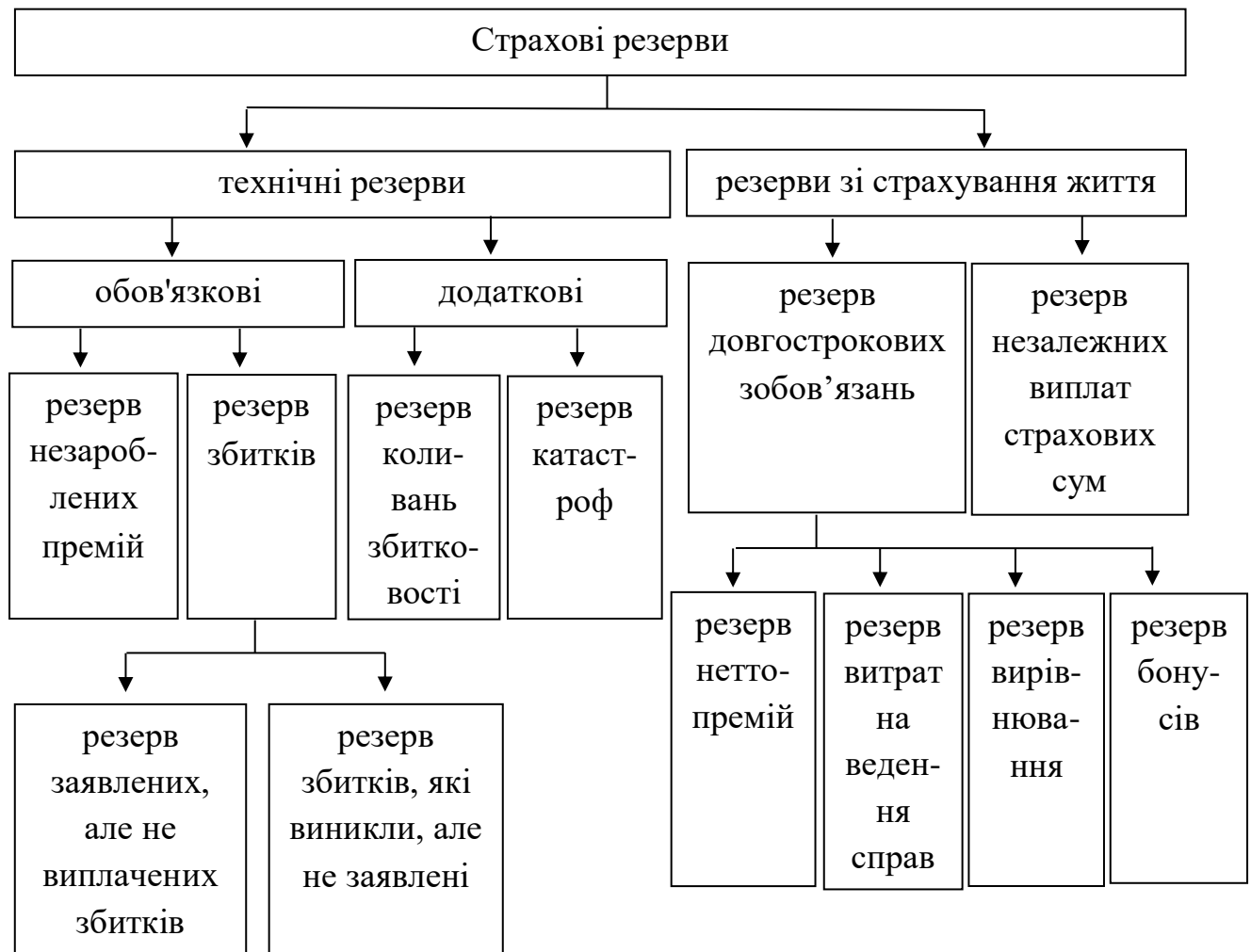
Джерело: Баландюк Роксолана Русланівна Управління інвестиційною діяльністю страхових компаній, 2017 р., 102 ст.

Страхові резерви як частина залученого капіталу – це фонди, що утворюються страховими компаніями для забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування. Вони використовуються у разі, коли сума виплат у даний операційний період перевищує поточні надходження страхових премій, а також в інших обумовлених випадках. [16]

На відміну від резервного капіталу страхові резерви відображають специфіку діяльності страхових компаній і формуються за рахунок отриманих страхових премій за договорами страхування, співстрахування та перестрахування. [1]

За Законом України «Про страхування» статтею 31 страховики зобов'язані формувати і вести облік страхових резервів у порядку та обсягах, встановлених цим Законом, станом на кожен день.

Страхові резерви поділяються на технічні та резерви зі страхування життя, що було вказано на схемі вище. Розглянемо класифікацію страхових резервів детальніше. (рис. 1.3)

Рисунок 1.3 – Класифікація страхових резервів

Джерело: Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

Страховики обов'язково повинні формувати і вести облік таких технічних резервів за видами страхування (крім страхування життя):

- незароблених премій (резерви премій), що включають частки від сум надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату;

- збитків, що включають зарезервовані несплачені страхові суми та страхові відшкодування за відомими вимогами страхувальників, з яких не прийнято рішення щодо виплати або відмови у виплаті страхової суми чи страхового відшкодування. [17]

Формування технічних резервів здійснюють на підставі обліку договорів і вимог страхувальників щодо виплати страхової суми або страхового відшкодування за видами страхування.

Важливим розподіл премії на зароблену та незароблену. Адже точність розрахунку цього резерву впливає на здатність страховика виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та визначати фінансовий результат компанії від страхової діяльності. Тому для розрахунку резерву незароблених премій страховики використовують єдиний спрощений метод — метод плаваючих кварталів. [18]

Детальний опис резервів зазначено в Додатку А за Розпорядженням України «Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя» та Розпорядженням України «Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя».

При розрахунку страхових резервів допускаються спрощення та наближення у разі, якщо може бути обґрунтовано, що їх вплив на результати розрахунку резервів несуттєвий. [20]

Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами таких категорій:

1. грошові кошти на поточному рахунку - не більше 10 відсотків загального розміру технічних резервів. Але резерв заявлених, але не виплачених збитків може бути представлений грошовими коштами на поточних рахунках в повному обсязі;
2. банківські вклади (депозити) валютні вкладення згідно з валютою страхування - разом сума грошових коштів не більше 70

відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому в кожному банку не більше 20 відсотків загального розміру технічних резервів;

3. валютні вкладення згідно з валютою страхування;
4. нерухоме майно - не більше 20 відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому вкладення в один об'єкт нерухомого майна - не більше 10 відсотків загального розміру технічних резервів;
5. акції та облігації - разом не більше 40 відсотків загального розміру технічних резервів, у тому числі:
  - 1) акції українських емітентів - не більше 30 відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому акції одного емітента не більше 10 відсотків загального розміру технічних резервів;
  - 2) облігації українських емітентів - не більше 30 відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому облігації одного емітента не більше 5 відсотків загального розміру технічних резервів;
  - 3) акції та облігації українських емітентів, обіг яких зупинено, - разом не більше 7 відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому акції та облігації одного емітента - не більше 2 відсотків загального розміру технічних резервів;
  - 4) акції, облігації іноземних емітентів та цінні папери іноземних держав - разом не більше 10 відсотків загального розміру технічних резервів;
6. іпотечні сертифікати, визначені законодавством України, - не більше 15 відсотків загального розміру технічних резервів, при цьому іпотечні сертифікати одного емітента не більше 2 відсотків загального розміру технічних резервів;

7. цінні папери, що емітуються державою - не більше 40 відсотків загального розміру технічних резервів;
8. права вимоги до перестраховиків - разом не більше 50 відсотків загального розміру технічних резервів;
9. банківські метали - на поточних та вкладних (депозитних) рахунках у банківських металах разом не більше 10 відсотків загального розміру технічних резервів;
10. інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року N 1211 (1211-2002-п) "Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів"), - не більше 20 відсотків загального розміру технічних резервів. При цьому в окремий об'єкт інвестування - не більше 5 відсотків загального розміру технічних резервів, за винятком інвестування в розвиток ринку іпотечного [21]:

- 1) розроблення та впровадження високотехнологічного устаткування й іншої інноваційної продукції;
- 2) розвиток інфраструктури туризму;
- 3) добування корисних копалин і перероблення відходів гірничо-металургійного виробництва;
- 4) будівництво житла та розвиток ринку іпотечного кредитування;
- 5) розвиток транспортної інфраструктури;
- 6) розвиток сектору зв'язку та телекомунікацій [1]

Активи для представлення технічних резервів, розміщених в одній юридичній особі, можуть складати разом не більше 35 відсотків загального розміру технічних резервів. [21]

Величина активів страховика, зокрема: грошові кошти на поточних рахунках, банківські вклади (депозити), валютні вкладення, банківські метали

на рахунках, акції, облігації підприємств, іпотечні сертифікати, іпотечні облігації та інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України - для представлення коштів страхових резервів зі страхування життя, при розміщенні в одній юридичній особі можуть становити разом не більше 35 відсотків страхових резервів. [22]

Варто зазначити, що як для представлення технічних резервів, інших, ніж страхування життя, так і для представлення страхових резервів із страхування життя не можуть використовуватись позики (кредити, поворотна фінансова допомога, інші позикові кошти), цінні папери із зобов'язаннями зворотного викупу, цінні папери, за якими не здійснено повної оплати їх вартості, кошти, надані банкам на умовах субординованого боргу, помилково перераховані кошти на рахунок страховика, суми страхових платежів, які підлягають поверненню страхувальнику в період, наступний за звітним, відповідно до законодавства. [21,22]

З вищезазначеного, можна зробити висновок, що формування страхових резервів є об'єктивно необхідною і обов'язковою умовою для страхових компаній. Страхові резерви, інші, ніж страхування життя та страхування життя формуються окремо та за різними правилами.

Розмір страхових резервів не має постійної величини, адже обсяг відповідальності страховика за договорами постійно змінюється, саме через це кожен із видів зобов'язань страхової компанії має бути покритим відповідним страховим резервом. [1]

Формування страхових резервів впливає на фінансовий результат від страхової діяльності та є основою отримання прибутку від інвестиційної діяльності страховиком. Кошти страхових резервів використовуються для відшкодування зобов'язань у разі, якщо для забезпечення страхових виплат страховику не вистачає поточних надходжень страхових премій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз страхового ринку України

Починаючи з другої половини 90-х років страхова діяльність зазнала значного розвитку у зв'язку зі зниженням у швидких темпах інфляції, модернізацією українського законодавства, а також міжнародним сприянням розвитку економіки.

Страховий ринок України сформувався, але він все одно знаходиться на етапі розвитку, що свідчить про наявність великих невикористаних резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності функціонування національної економіки. [23]

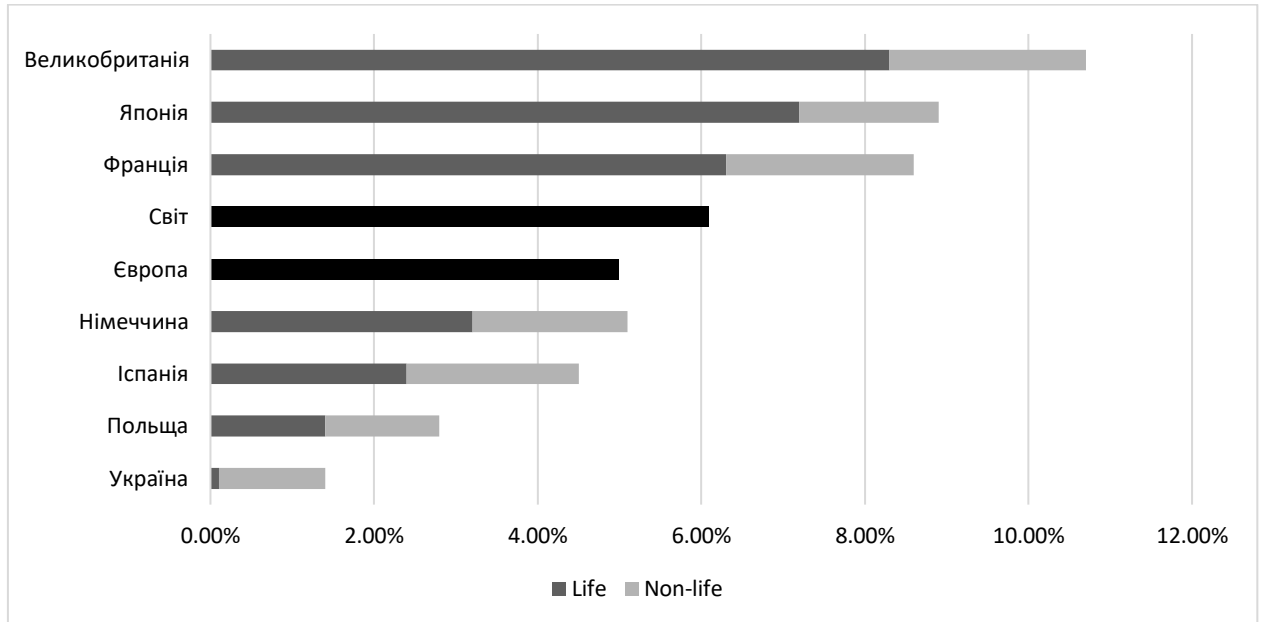
Страхова діяльність України, незважаючи на те, що вона входить у світовий ринок, не може позиціонувати себе, як країну з високим рівнем попиту на страхові послуги порівняно з країнами Європи. Так відбувається перш за все через те, що у населення низький рівень довіри до страхових компаній.

За даними Swiss Re Institute з 88 країн Україна за споживання послуг страхування non-life посідає 73 місце, а послуг страхування життя – 82 місце.

Показник проникнення (Insurance Penetration ratio), що визначається як обсяг залучених страхових премій до ВВП, становить 1,4%, з них non-life – 1,3%. У Європі показник становить 5,0%, в середньому у світі – 6,1%. Лідерами за цими показниками у світі є Великобританія, Японія та Франція – 10,7%, 8,9% та 8,6% відповідно. (рис. 2.1) [31]

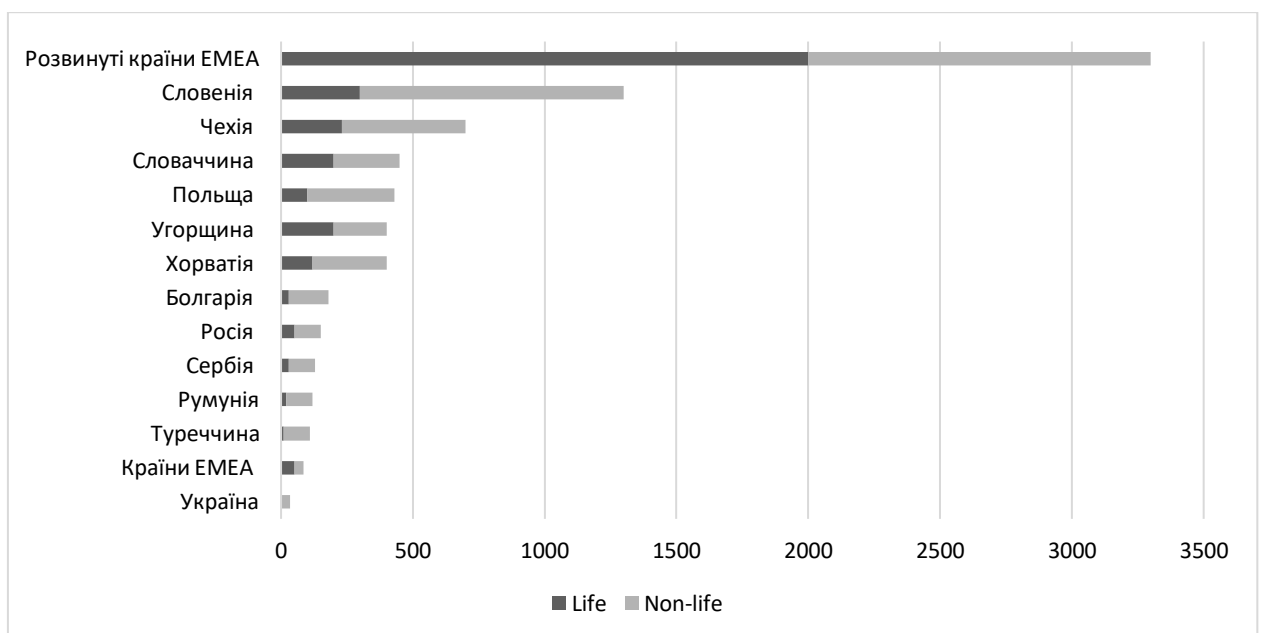
Показник щільності страхування (Insurance Density ratio), або іншими словами розмір страхової премії на одну особу, в Україні знаходиться на дуже низькому рівні, і на кінець 2018 року становив 34 дол.США. У порівнянні з

іншими країнами це один з найнижчих результатів. Наприклад, у Польщі страхові премії на душу населення становлять близько 430 дол.США. (рис. 2.2) [31]

Рисунок 2.1 – Рівень проникнення послуг страхування в економіку в 2018 р.

Джерело: Складено на основі даних [31]

Рисунок 2.2 – Щільність послуг страхування в 2018 р., дол. США

Джерело: Складено на основі даних [31]

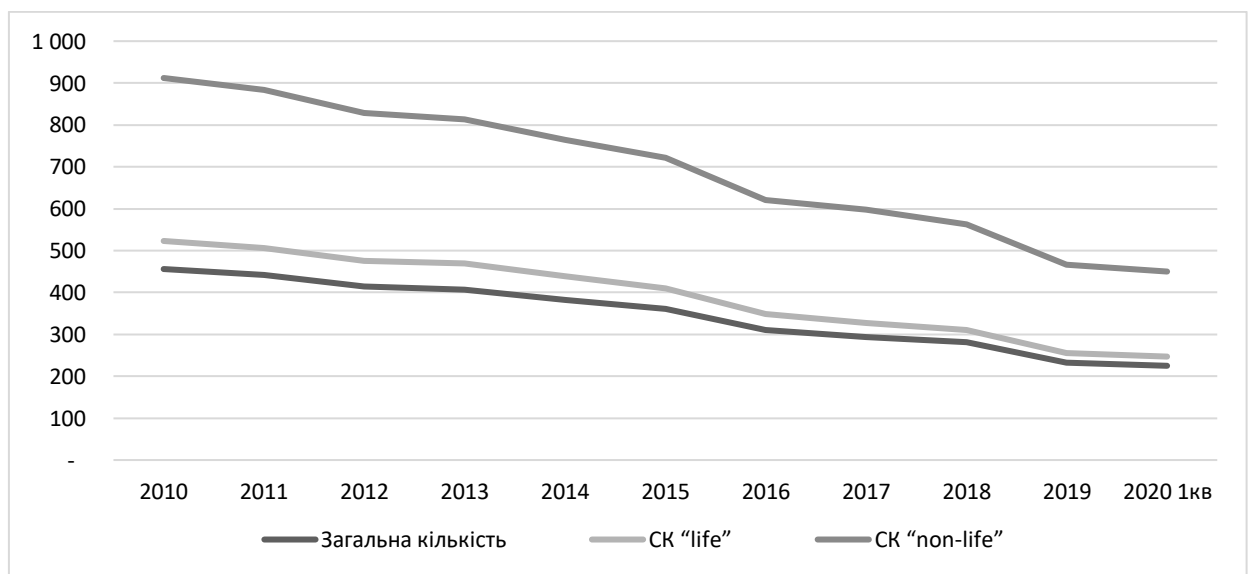
Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. [24]

Загальна кількість страхових компаній з кожним роком все зменшується. У 2010 році їх налічувалось 456, з них: 67 СК “life” та 389 СК “non-life”. А вже на кінець першого кварталу 2020 року їхня кількість становить 225, з яких: 22 страхові компанії - СК “life” та 203 - СК “non-life” (табл.2.1). В загальному кількість зменшилася на 231 компанію – це на 51,7%. (рис.2.3)

Таблиця 2.1 Динаміка кількості страховиків в Україні в 2010-2019рр.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 1 кв
Загальна кількість	456	442	414	407	382	361	310	294	281	233	225
СК “life”	67	64	62	62	57	49	39	33	30	23	22
СК “non-life”	389	378	352	345	325	312	271	271	251	210	203

Джерело: Складено на основі даних [25]

Рисунок 2.3 – Динаміка кількості страховиків в Україні 2010-2019 рр. та в 1 кв. 2020 р.

Джерело: Складено на основі даних [25]

Не зважаючи на зменшення кількості страхових компаній, невеликого попиту на страхові послуги та нерівномірну концентрацію, страхування залишається достатньо прибутковою галуззю. Адже валові страхові премії на кінець 1 кварталу 2020 р. становили 11 549 млн. грн., а валові страхові виплати – 3 750 млн. грн. Протягом останніх років валові показники щорічно зростали і приріст на кінець 2019 р. становив 31 493 млн грн за валовими страховими преміями, а це на 146% більше ніж у 2010 році. Разом із тим від 2010 року зросли і валові страхові виплати на 176%, в абсолютному значенні приріст сягнув 3 750 млн. грн. Співвідношення страхових виплат і премій показує, що обидва показники зростали рівномірно, хоча за 2018 р. співвідношення зросло на 2% та становило 26%, а у 2019 р. – на 1% та становило 27%. Це означає переважання росту валових страхових виплат над преміями, але такий ріст є незначним. Загалом така тенденція вказує на стабільність на страховому ринку та прибутковість страхової діяльності. (рис.2.4)

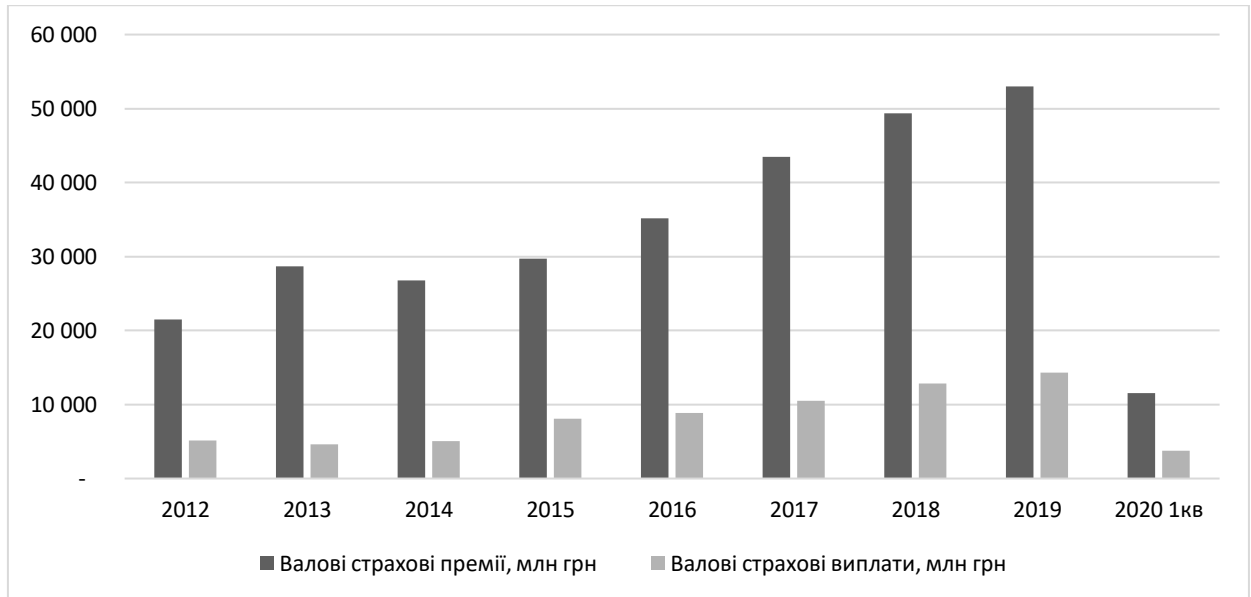

Рис. 2.4 Динаміка основних показників страхового ринку за 2010-2019 рр. та в 1 кв. 2020 р., млн. грн.

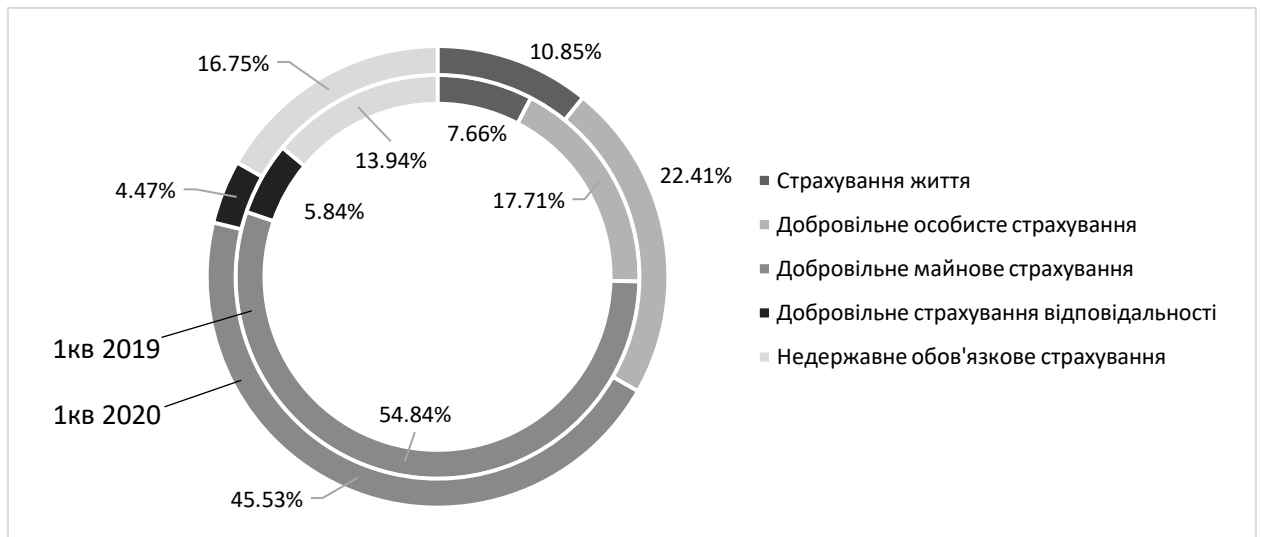
Джерело: Складено на основі даних [25]

Не зважаючи на гарну динаміку страхового ринку, якщо порівняти 1 квартал 2020 з 1 кварталом 2019 року, то відбулося скорочення валових страхових премій на 1 782,3 млн. грн. – це на 13,4%. Зменшення валових страхових премій відбулося майже по всіх видах страхування, а саме:

- страхування майна зменшення валових страхових платежів на 873 млн. грн. – 43,0%;
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ на 791 млн. грн. – 49,2%;
- страхування відповідальності перед третіми особами на 270 млн. грн. – 41,1%;
- страхування вантажів та багажу на 243,4 млн. грн. – 39,1%;
- страхування фінансових ризиків на 210 млн. грн. – 19,3%. [24]

У 2020 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,4%. Такий показник спостерігався протягом останніх трьох років. Якщо порівнювати період 2018-2020 рр. з періодом 2015-2017 рр., то частка скоротилася на 0,1 в.п., якщо з 2014 р., то на 0,2 в.п, а якщо з 2013 р., то аж на 0,6 в.п. Динаміка вказує на щорічне скорочення валових страхових премій у ВВП.

У структурі валових страхових премій станом на 31.03.2020 найбільшу питому вагу складає добровільне майнове страхування – 45,5%. Другою питомою складовою є добровільне особисте страхування – 22,4%. Порівнюючи з 1-им кварталом 2019 року суттєво скоротилося лише добровільне майнове страхування на 2 053 млн (на 28%), що склало 9,31% у структурі. (рис. 2.5)

Рисунок 2.5 – Структура валових страхових премій за видами страхування станом на 31.03.2021 та 31.03.2019, млн грн

Джерело: Складено на основі даних [24].

Частка страхування життя почала поступово збільшуватись у питомій вазі загальної структури страхування в Україні. (табл. 2.2)

Таблиця 2.2 Питома вага страхування життя у валових преміях та виплатах страхових компаній України протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р.

Рік	Страхування життя			
	Страхові платежі, млн. грн.	Частка у валових платежах, %	Страхові виплати, млн.грн.	Частка у валових виплатах, %
2012	1 810	8,41	82	1,59
2013	2 477	8,64	149	3,21
2014	2 160	8,07	239	4,72
2015	2 187	7,35	492	6,07
2016	2 756	7,84	418	4,73
2017	2 914	6,71	556	5,28
2018	3 906	7,91	705	5,48
2019	4 624	8,72	576	4,02
1 кв 2020	1 253	10,85	146	3,89

Джерело: складено на основі даних [25]

На даний момент частка страхування життя у валових преміях має тенденцію до зростання. Страхування життя в загальному зросло на 165%, а його частка на 2,5%. Протягом 2015-2018 років спостерігалася динаміка скорочення частки страхування життя в платежах, та зростання частки у виплатах, що частково пов'язано з війною на Сході, а саме з більшими ризиками настання страхової події. Вже у 2019-2020 рр. частка у платежах знову почала зростати, а саме у 2019 р. – на 0,8%, а у 2020 р. – на 2%, на відміну від частки у виплатах, яка почала скорочуватися на 1,5% та 1% відповідно.

За останні роки страхування життя стає все більш цікавим для населення тому можна спостерігати збільшення частки премій у валових платежах. Щодо страхових виплат по договорах страхування життя, то за стабільної ситуації вони не повинні особливо коливатися. Зважаючи на те, що страхуванню життя притаманна менша ризиковість, то частка виплат повинна залишатися приблизно однаковою при рівномірних темпах зростання ринку страхування життя. Звісно, різке зростання частки виплат у 2015 р. пов'язане з нестабільною ситуацією в країні.

Загалом спостерігається розвиток страхування життя, що вказує на зростання інвестиційного середовища країни та рівня життя населення.

Аналізуючи ринок ризикового страхування можна виявити тенденції до збільшення концентрації грошових потоків у межах особистого майнового страхування. (табл. 2.3)

Таблиця 2.3 Страхові премії, отримані за договорами ризикового страхування протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р.

Рік	Добровільне особисте страхування		Добровільне майнове страхування		Добровільне страхування відповідальності		Недержавне обов'язкове страхування		Державне обов'язкове страхування	
	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %
2012	2 792	-	12 254	-	1 329	-	3 296	-	5	-
2013	3 627	129,92	16 961	138,42	1 934	145,45	3 663	111,15	-	0
2014	3 229	89,02	15 961	94,10	1 582	81,84	3 836	104,70	-	0

Продовження таблиці 2.3

Рік	Добровільне особисте страхування		Добровільне майнове страхування		Добровільне страхування відповідальності		Недержавне обов'язкове страхування		Державне обов'язкове страхування	
	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %	млн. грн.	темп приросту %
2015	3 225	99,87	17 111	107,21	2 291	144,77	4 922	128,34	-	0
2016	4 212	130,61	20 222	118,18	2 336	101,98	5 644	114,67	-	0
2017	5 486	130,24	25 496	126,08	3 255	139,31	6 282	111,30	-	0
2018	7 079	129,03	27 692	108,62	3 117	95,76	7 574	120,56	-	0
2019	8 912	125,90	28 472	102,82	2 791	89,54	8 202	108,30	-	0
1кв 2020	2 588	-	5 258	-	516	-	1 934	-	-	-

Джерело: складено на основі даних [25]

Впродовж 2013, 2015-2017 рр. відбувалося зростання усіх видів страхування. Найшвидше розвивалося страхування відповідальності, що зумовлено підтримкою даним видом страхування операцій підприємств, адже завдяки даному виду страхування є можливим зменшення ризиків працедавців. У 2013 р. Темп приросту добровільного страхування відповідальності становив 145%, у 2014 р., відбулося скорочення на 18%, але у 2015 р. темп приросту знову зріс до 145%. Починаючи з 2018 р. страхування відповідальності скорочувалося спочатку на 5%, а у 2019 р. – на 6%.

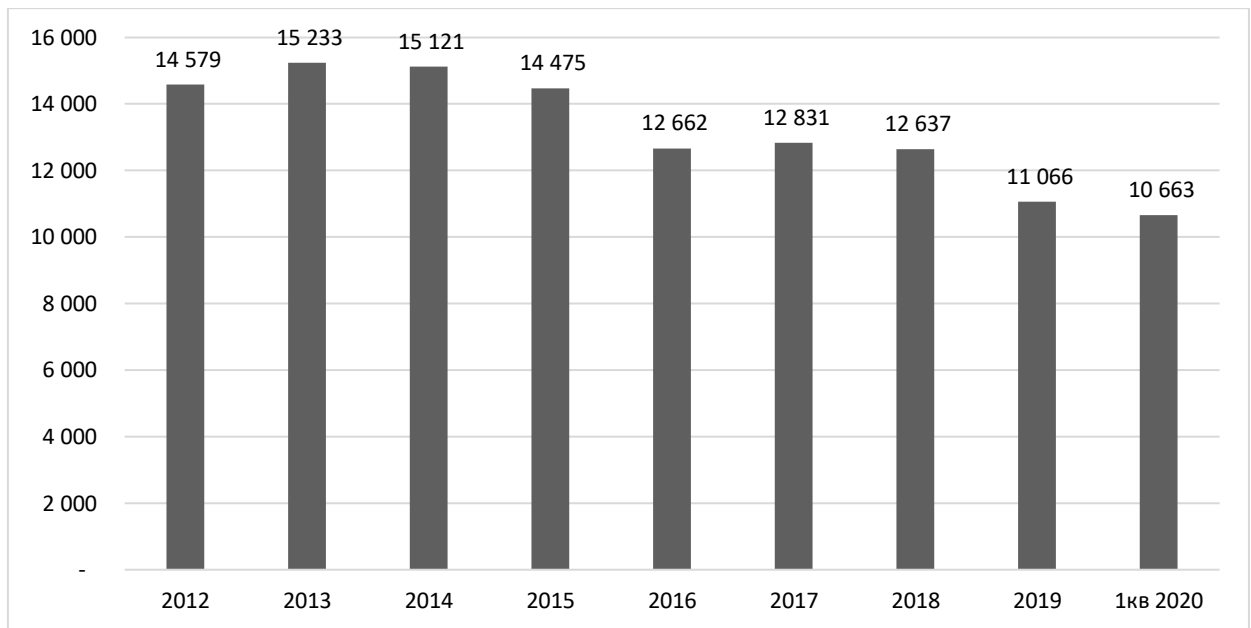
Добровільне особисте страхування, починаючи з 2016 р. щорічно зростало на 25-30%. Добровільне майнове страхування щорічно зростало, починаючи з 2015 р., більш того воно займає найбільшу частку в страхуванні іншому ніж життя, що було зазначено вже раніше. Найбільший приріст страхування майна відбувся у 2017 р. – на 26%.

Щодо недержавного обов'язкового страхування, то воно щорічно збільшується, на відмінну від державного обов'язкового страхування, яке протягом усіх розглянутих років становило 0.

Відбувалось зменшення капіталу страхових компаній незважаючи на зростання надходжень за договорами. (рис. 2.6) Протягом 2012-2020 рр., обсяг

сплаченого статутного капіталу зменшився на 27%. Станом на 31.03.2020 обсяг зменшився до 10 663 млн. грн.

Рисунок 2.6 – Обсяги сплачених статутних капіталів страхових компаній протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р., млн.грн.

Джерело: складено на основі даних [25]

Страхові резерви щорічно зростали. Найбільший приріст резерви показали також у 2018 р. на 18%. За даними 1 кварталу 2020 р. вони становили 31 966 млн. грн. (табл. 2.4) (рис. 2.7)

Таблиця 2.4 Активи та резерви страхових компаній протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р., млн. грн.

Рік	Активи балансу, млн.грн.	Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування", млн.грн.	Страхові резерви, млн.грн.
2012	56 225	48 832	12 578
2013	66 388	37 914	14 436
2014	70 261	40 530	15 828
2015	60 729	36 419	18 376
2016	56 076	35 072	20 937
2017	57 381	36 085	22 864

Продовження таблиці 2.4

Рік	Активи балансу, млн.грн.	Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування", млн.грн.	Страхові резерви, млн.грн.
2018	63 493	40 667	26 976
2019	63 867	44 610	29 559
1кв 2020	65 115	47 390	31 966

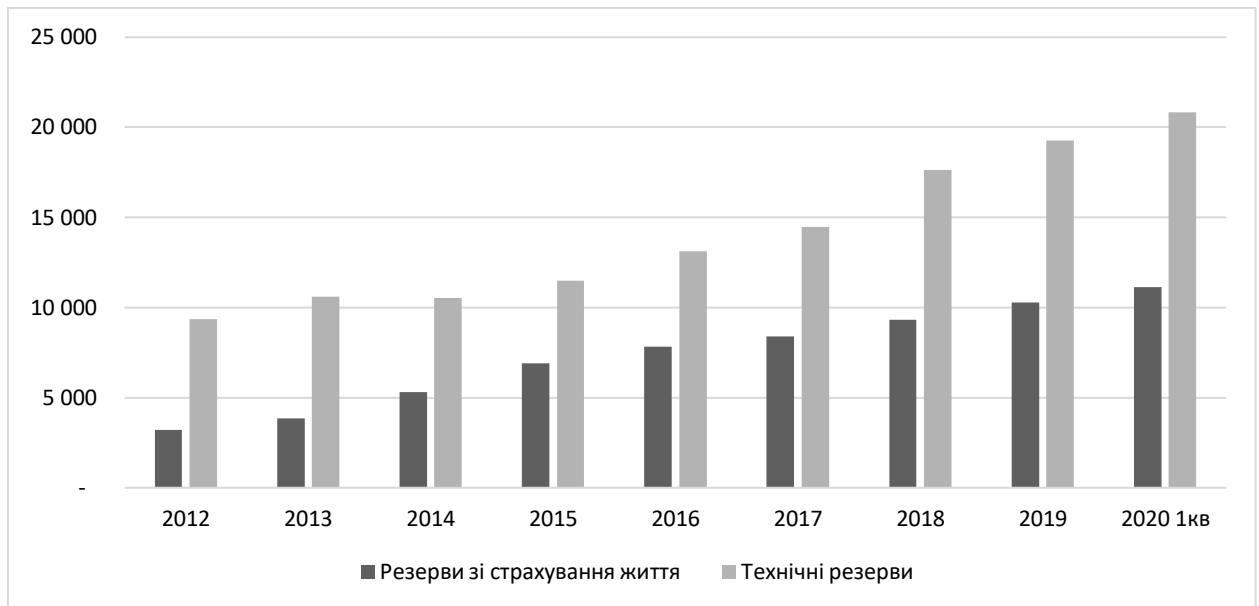
Джерело: складено на основі даних [25]

Рисунок 2.7 – Активи та резерви страхових компаній протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р., млн.грн.

Джерело: складено на основі даних [25]

Детальніше розглядаючи страхові резерви, варто зазначити, що протягом 2012-2020 рр. зростали як резерви зі страхування життя, так і технічні резерви. Найбільший приріст резерви зі страхування життя показали у 2014-2015 рр. на 38% та 30% відповідно. У 2018 р. вони зросли на 11,3%, у 2019 р. – на 10%, а за даними 1 кварталу 2020 р. – на 8,3% і сягли 11 125 млн. грн.. Технічні резерви зростали більш помірно. Найбільший приріст вони показали у 2018 р. на 22%. У 2019 р. вони зросли на 9,3%, а за даними 1 кварталу 2020 р. – на 8% і сягли 20 841 млн. грн. (рис.2.8)

Рисунок 2.8 – Обсяг сформованих страхових резервів протягом 2012-2019 рр. та 1 кв. 2020 р., млн. грн.

Джерело: складено на основі даних [25]

Активи балансу зростали до 2014 р. включно, їхній приріст становив майже 6%. Після 2014 р., активи почали стрімко скорочуватися, що пов'язано зі скороченням надходження валових премій. У 2015 р. активи скоротилися на 13,5%, а у 2016 р. – на 7,6%. Протягом 2017-2020 рр. знову спостерігався приріст. Найбільший приріст був у 2018 р., що становив аж 10,6%. За даними 1 кварталу 2020 р. активи балансу сягнули значення 65 115 млн. грн. (табл. 2.4) (рис. 2.5)

Чимала частка активів була представлена категоріями, визначеними у статті 31 Закону України “Про страхування”. Так, у 2013 р. приріст активів страховиків, які підпадали під критерії ст. 31, становив – 22,4%, у 2014 р. – 6,9%, у 2015 р. та 2016 р. – -10% та -3,7% відповідно. З 2017 р. вони зростали і найбільший приріст становив 12,7% у 2018 р. У 2019 р. – 9,7%, а у 2020 р. за даними 1 кварталу – на 6,2% і становили 47 390 млн. грн. (табл. 2.4) (рис. 2.5)

Активи, визначені ст. 31 Закону України “Про страхування” для представлення коштів страхових резервів, зросли у 2018 р. на 12,7% та у 2019р. на 9,7%. Збільшення активів в першу чергу зумовлене зростанням депозитів

на 12,6% – 1 782 млн. грн., нерухомого майна на 35,5% – 1 070 млн. грн. та цінних паперів, що емітуються державою, на 22,13% – 1 748 млн.грн. Зменшився обсяг акцій на 26,5% – 1 343 млн. грн.

За даними 1 кварталу 2020 р. депозити сягнули 16 001 млн. грн., нерухоме майно – 4 228 млн. грн, цінні папери – 15 134 млн. грн. та права вимоги до перестраховиків – 7 364 млн. грн. Загальна сума активів становила 47 390 млн. грн. (табл. 2.5)

Таблиця 2.5 Активи страхових компаній, визначені ст.31 ЗУ “Про страхування”, млн. грн.

Категорія активів	величина, млн.грн.				приріст			
					млн. грн		%	
	2017	2018	2019	2020(1кв)	2018	2019	2018	2019
Грошові кошти на поточних рахунках	2 757	2 969	3 168	2 871	211	199	7,66	6,71
Банківські вклади (депозити)	12 238	14 102	15 884	16 001	1 864	1 782	15,23	12,64
Банківські метали	40	32	39	70	-8	7	-19,30	21,74
Нерухоме майно	2 655	3 014	4 084	4 228	359	1 070	13,52	35,49
Акції	6 654	5 077	3 735	3 576	-1 576	-1 343	-23,69	-26,44
Облігації	898	908	944	1 085	10	36	1,10	3,95
Іпотечні сертифікати	88	87	65	10	-1	-23	-1,02	-25,77
Цінні папери, що емітуються державою	6 572	7 896	9 643	10 463	1 324	1 748	20,14	22,13
Права вимоги до перестраховиків	4 055	5 418	5 326	7 364	1 364	-92	33,63	-1,70
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України	99	1 132	1 688	1 680	1 033	556	1043,23	49,13
Кредити страхувальникам-громадянам	14	18	25	27	4	7	26,81	40,00
Довгострокові кредити для житлового будівництва	0	0	0	0	0	-	100,00	0,00
Готівка в касі	14	14	10	15	-1	-4	-4,86	-29,20
Всього	36 085	40 667	44 610	47 390	4 582	3 943	12,70	9,70

Джерело: складено на основі даних [25]

Найбільший відсоток у структурі активів за ці останні роки займають депозити, а саме станом на 31.03.2020 33,77%, та цінні папери, що емітуються державою – 22%. Права вимоги до перестраховиків становлять 15,5%. Акції у структурі зменшилися майже у 2,5 рази, з 18,44% вони скоротилися до 7,55%. Незважаючи на скорочення акцій, цінні папери загалом зростали та становили за значеннями 1 кварталу 2020 р. 32%. Незначну частину складають банківські метали, кредити страхувальникам-громадянам, довгострокові кредити для житлового будівництва та готівка в касі. Протягом останніх років їхня частка становила від 0-1%. (табл. 2.6)

Таблиця 2.6 Структура активів страхових компаній, визначених ст.31 ЗУ “Про страхування”, %

Категорія активів	структура, %			
	2017	2018	2019	2020(1кв)
Грошові кошти на поточних рахунках	7,64	7,30	7,10	6,06
Банківські вклади (депозити)	33,92	34,68	35,61	33,77
Банківські метали	0,11	0,08	0,09	0,15
Нерухоме майно	7,36	7,41	9,15	8,92
Акції	18,44	12,49	8,37	7,55
Облігації	2,49	2,23	2,12	2,29
Іпотечні сертифікати	0,24	0,21	0,15	0,02
Цінні папери, що емітуються державою	18,21	19,42	21,62	22,08
Права вимоги до перестраховиків	11,24	13,32	11,94	15,54
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України	0,27	2,78	3,78	3,54
Кредити страхувальникам-громадянам	0,04	0,04	0,05	0,06
Довгострокові кредити для житлового будівництва	0,00	0,00	0,00	0,00
Готівка в касі	0,04	0,03	0,02	0,03
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено на основі даних [25]

Обсяг активів з метою представлення коштів страхових резервів у 2018 р. збільшився на 15,88% та у 2019 р. – на 13,59 %. Збільшення активів першочергово зумовлено зростанням депозитів на 14,14% – 1 548 млн. грн. та цінних паперів, що емітуються державою, на 21,5% – 1 620 млн. грн. Зменшення обсягів складових активів було незначним.

За даними 1 кварталу 2020 р. депозити сягли 12 401 млн. грн, цінні папери – 10 697 млн. грн. та права вимоги до перестраховиків – 5 492 млн. грн. Загальний обсяг активів з метою представлення коштів страхових резервів становив 32 264 млн. грн. (табл. 2.7)

Таблиця 2.7 Розміщення коштів технічних резервів та резервів зі страхування життя, млн. грн.

Категорія активів	величина, млн.грн.				приріст			
					млн. грн		%	
	2017	2018	2019	2020(1кв)	2018	2019	2018	2019
Грошові кошти на поточних рахунках	2 390	2 226	2 199	2 044	-164	-27	-6,85	-1,23
Банківські вклади	9 743	10 950	12 498	12 401	1 206	1 548	12,38	14,14
Банківські метали	5	5	3	3	-0	-1	-6,12	-26,09
Нерухоме майно	1 119	1 148	1 574	1 550	29	426	2,56	37,12
Акції	52	19	4	4	-33	-15	-63,86	-77,25
Облігації	278	474	670	804	196	197	70,46	41,48
Іпотечні сертифікати	-	-	-	-	-	-	0,00	0,00
Цінні папери, що емітуються державою	6 092	7 526	9 146	9 889	1 434	1 620	23,54	21,52
Права вимоги до перестраховиків	2 731	3 626	3 375	5 492	895	-251	32,75	-6,93
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ	27	34	74	68	7	40	26,94	114,83
Кредити страхувальникам-громадянам	0	1	0	1	0	-0	25,00	-40,00
Довгострокові кредити для житлового будівництва	0	0	0	0	-	-	0,00	0,00
Готівка в касі	13	8	9	9	-5	1	-37,98	15,00
Всього	22 451	26 016	29 552	32 264	3 565	3 536	15,88	13,59

Джерело: складено на основі даних [25]

Найбільшу частину активів технічних резервів та резервів зі страхування життя становлять депозити, а саме станом 31.03.2020 38,44%, цінні папери, що емітуються державою – 30,65%. Права вимоги до перестраховиків становили 17%. Найменші частки складають банківські метали, акції, іпотечні сертифікати, інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, кредити страхувальникам-громадянам, довгострокові кредити для житлового будівництва та готівка в касі лише 0-1%.

Спостерігалось зростання часток у структурі протягом 3-х останніх років цінних паперів, що емітуються та права вимоги до перестраховиків на 3% та 5% відповідно. А скорочення часток у структурі грошових коштів на поточних рахунках та депозитах на 4% та 5% відповідно. (табл. 2.8)

Таблиця 2.8 Структура технічних резервів та резервів зі страхування життя, %

Категорія активів	структура, %			
	2017	2018	2019	2020(1кв)
Грошові кошти на поточних рахунках	10,64	8,56	7,44	6,33
Банківські вклади (депозити)	43,40	42,09	42,29	38,44
Банківські метали	0,02	0,02	0,01	0,01
Нерухоме майно	4,98	4,41	5,33	4,80
Акції	0,23	0,07	0,01	0,01
Облігації	1,24	1,82	2,27	2,49
Іпотечні сертифікати	0,00	0,00	0,00	0,00
Цінні папери, що емітуються державою	27,13	28,93	30,95	30,65
Права вимоги до перестраховиків	12,17	13,94	11,42	17,02
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України	0,12	0,13	0,25	0,21
Кредити страхувальникам-громадянам	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокові кредити для житлового будівництва	0,00	0,00	0,00	0,00
Готівка в касі	0,06	0,03	0,03	0,03
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено на основі даних [25]

З огляду на страховий ринок України можна виокремити такі його основні проблеми:

- низькі показники проникнення та щільності страхування порівняно із середніми значеннями світу, а саме показник проникнення в Україні менший у 4,3 рази, а щільності – у 12,6 разів та є одним з найменших у світі. Це вказує на маленький потенціал, повільний темп розвитку страхування порівняно з іншими країнами та надзвичайно низький рівень споживання страхових послуг;
- погана динаміка розвитку страхового ринку протягом 2014-2016 рр. через нестабільну ситуацію у зв'язку з військовими діями на Сході, а саме: у 2014 р. відбулося скорочення страхових премій на 7% порівняно з попереднім роком та приріст страхових виплат на 9%, у 2015 р. приріст премій лише на 11%, а виплат аж на 60%;
- скорочення обсягів сплачених статутних капіталів страхових компаній протягом 2012-2020 рр. на 27%, з яких у 2019 р. статутний капітал скоротився на 13%;
- обмежена кількість напрямлень для інвестиційної діяльності страхових компаній – 13 напрямлень, з яких страхові компанії інвестують лише у 6, в основному це депозити – 34%, та цінні папери – 32%.

2.2 Аналіз фінансового стану страховика на прикладі СК «ТАС»

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства.

Фінансовий аналіз включає в себе оцінку майнового стану підприємства та динаміку його змін, аналіз фінансових результатів діяльності підприємства,

аналіз ліквідності, аналіз ділової активності, аналіз платоспроможності та рентабельності. [26]

Результат інвестиційної діяльності страховика впливає на загальний фінансовий стан компанії. Фінансовий результат страхової діяльності компанії та її інвестиційна діяльність має забезпечити достатній рівень ліквідності, платоспроможності, рентабельності, підвищити рівень ділової активності підприємства – визначити фінансову стійкість страховика.

Розглянемо аналіз фінансового стану страховика на прикладі СК «ТАС».

Компанія має ліцензії Держфінпослуг України на здійснення 38 видів страхування.[27] (Додаток Б)

СК «ТАС» зайняла 3-тє місце серед страхових компаній України за розміром страхових виплат, які становили 726 963 тис. грн. станом на 31 грудня 2019 р. Більш того, СК «ТАС» входить до фінансової групи «ТАС».

Для оцінки майнового стану компанії, рівня її капіталу та зобов'язань необхідно здійснити дослідження статей її балансу.

Розглянемо вертикальний та горизонтальний аналіз балансу страхової компанії «ТАС» за даними фінансової звітності [29].

Таблиця 2.9 Структура активів балансу СК «ТАС» у 2017-2019 рр.,
тис. грн.

<i><u>Актив</u></i>	Абсолютне значення на кінець звітного періоду, тис. грн.			Питома вага, %			Абсолют на зміна у 2019 р., тис. грн.	Зміна у структурі у 2019 році, проц. пункти
	2017	2018	2019	2017	2018	2019		
1. Необоротні активи:	486 241	788 520	1 288 745	41,99%	49,09%	61,20%	500 225	12,11%
нематеріальні активи (залишкова вартість)	1 538	1 317	1 083	0,13%	0,08%	0,05%	-234	-0,03%
основні засоби (залишкова вартість)	86 593	82 743	151 003	7,48%	5,15%	7,17%	68 260	2,02%
незавершені капітальні інвестиції	26 000	26 000	46 000	2,25%	1,62%	2,18%	20 000	0,57%
довгострокові фінансові інвестиції	176 711	250 480	556 558	15,26%	15,59%	26,43%	306 078	10,83%
відстрочені аквізаційні витрати	-	123 024	153 060	0,00%	7,66%	7,27%	30 036	-0,39%
залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	195 399	304 956	381 041	16,88%	18,98%	18,09%	76 085	-0,89%

Продовження таблиці 2.9

<u>Актив</u>	Абсолютне значення на кінець звітного періоду, тис. грн.			Питома вага, %			Абсолют на зміна у 2019 р., тис. грн.	Зміна у структурі у 2019 році, проц. пункти
	2017	2018	2019	2017	2018	2019		
2. Оборотні активи:	671 629	817 782	817 156	58,01%	50,91%	38,80%	-626	-12,11%
виробничі запаси	2 229	2 960	3 282	0,19%	0,18%	0,16%	322	-0,03%
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (чиста реалізаційна вартість)	130 740	175 297	236 124	11,29%	10,91%	11,21%	60 827	0,30%
дебіторська заборгованість за розрахунками	11 572	17 283	31 816	1,00%	1,08%	1,51%	14 533	0,43%
інша поточна дебіторська заборгованість	7 531	7 741	6 965	0,65%	0,48%	0,33%	-776	-0,15%
поточні фінансові інвестиції	-	-	334 559	0,00%	0,00%	15,89%	334 559	15,89%
грошові кошти та їх еквіваленти	395 520	459 823	25 562	34,16%	28,63%	1,21%	-434 261	-27,41%
частка перестраховика у страхових резервах	123 680	154 239	178 507	10,68%	9,60%	8,48%	24 268	-1,13%
витрати майбутніх періодів	357	439	341	0,03%	0,03%	0,02%	-98	-0,01%
Баланс	1 157 870	1 606 302	2 105 901	100,00%	100,00%	100,00%	499 599	

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29]

Баланс підприємства зріс на 38,7% у 2018 р. та на 31,1% (на 499 599 тис. грн.) у 2019 р., що свідчить про ріст страхової компанії.

Необоротні активи зросли на 62,2% у 2018 р. та на 63,4% у 2019 р. Незважаючи на однаковий приріст, у структурі відбулися значні зміни. Частка необоротних активів у структурі у 2019 р. зросла аж на 12% (рис. 2.9) через приріст довгострокових фінансових інвестицій на 122% в абсолютній величині та на 10% у структурі за 2019 р. Таким чином, довгострокові фінансові інвестиції займають найбільшу частку у 2019 р. – 26,4%. У 2017-2018 рр. вони займали друге місце у структурі за величиною і становили 15,3% та 15,6% відповідно.

Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах зріс на 56% у 2018 р. та 25% (на 76 085 тис. грн.) у 2019 р. У структурі зміни відбулися інакші – у 2018 р. зростання на 2 в.п., а у 2019 р. спад на 0,9 в.п. У 2019 р. залишок коштів у централізованих резервних фондах займає друге місце у структурі за величиною – 18%. У 2017-2018 рр. він займав перше місце і становив 17% та 19% відповідно.

Основні засоби та відстрочені аквізаційні витрати займають приблизно однакову частку у структурі – 7,17% та 7,27% у 2019 р. відповідно. Якщо говорити про динаміку, то основні засоби у 2018 р. скоротилися на 4,5%, а у 2019 р. зросли на 82,5% (на 68 260 тис. грн.), що спричинило приріст у структурі у 2019 р. на 2%. Відстрочені аквізаційні витрати були відсутні протягом 2017 р., тому їхній приріст у 2018 р. був 100% (на 123 024 тис. грн.), а у 2019 р. на 24,5% (на 30 036 тис. грн.). Незважаючи на приріст абсолютному вимірі, відстрочені аквізаційні витрати скоротилися на 0,4 в.п. у структурі станом на 2019 р.

Незавершені капітальні інвестиції займають незначну частку у структурі, а саме 2,18% у 2019 р., що на 0,57 в.п. більше порівняно з 2018 р. Протягом 2017-2018 рр. сума незавершених капітальних інвестицій не змінювалася і становила 26 000 тис. грн., а у 2019 р. – 46 000 тис. грн., що вказує на приріст у розмірі 77%.

Нематеріальні активи становлять настільки незначну частину в структурі, що займають лише частку у розмірі 0,05%. На кінець 2019 р. вони становили лише 1 083 тис. грн., що на 17,7% менше ніж 2018 р. (табл. 2.9)

Оборотні активи зросли на 21,7% у 2018 р. та залишалися у 2019 р. без особливих змін – скоротилися лише на 626 тис. грн., що у відсотковому співвідношенні близиться до 0%. Протягом 2017-2019 рр. частка оборотних активів у структурі щорічно скорочувалася на 7% у 2018 р. та на 12% у 2019 р., іншими словами прямо-обернено до зростання частки необоротних активів (рис. 2.9). Таке скорочення пояснюється скороченням на 94,5% (на 434 261 тис. грн.) грошових коштів та їх еквівалентів у 2019 р. У структурі грошові кошти та їх еквіваленти з першого місця – 24,16 в.п. у 2017 р. та 128,63 в.п. у 2018 р. – за величиною впали до одного з останніх і у 2019 р. становили 1,2 в.п.

Поточні фінансові інвестиції ж навпаки зросли у 2019 р. становили найбільшу частку у структурі – 15,9% та мали 100% (на 334 559 тис. грн.), адже протягом 2017-2018 рр. були відсутні у складі оборотних активів.

Друге місце у структурі протягом 2017-2019 рр. займала дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги та становила 11,3 в.п., 11 в.п та 11,2 в.п. відповідно. Протягом років спостерігався приріст дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги на 34% у 2018 р., незважаючи на скорочення в структурі, та на 34,7% (на 60 827 тис. грн.) у 2019 р.

Частка перестраховика у страхових резервах щорічно зростала в абсолютних показниках – на 24,7% у 2018 р. та на 15,7% у 2019 р. – та скорочувалася у структурі – на 1 в.п. щорічно. За величиною частка перестраховика у страхових резервах займає третє місце у структурі протягом 2017-2019 рр.

Виробничі запаси, інша поточна дебіторська заборгованість та витрати майбутніх періодів складають дуже незначну частку в активах, а саме 0,16 в.п (3 282 тис. грн), 0,33 в.п. (6 965 тис. грн.) та 0,02 в.п. (341 тис. грн.) у 2019 р. відповідно. (табл. 2.9)

Рисунок 2.9 – Структура активів балансу СК «ТАС» у 2017-2019 рр., тис. грн.

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Власний капітал зріс за 2019 р. на 35,5% (160 200 тис. грн.), незважаючи на абсолютний приріст, приріст в структурі капіталу відбувся лише на 1%. Якщо порівнювати з 2017 р., то частка власного капіталу в структурі

скоротилася на 10%, що спричинено ростом довгострокових зобов'язань, а саме страхових резервів. (рис.2.10) (табл.2.10)

Найбільшу частину власного капіталу складає нерозподілений прибуток – 24,9% у 2017 р., 18% у 2018 р. та 18% у 2019 р. – також він же ж і показує найбільший приріст за 2019 р. на 31% (на 89 986 тис. грн.).

Статутний капітал підприємства щорічно становив 102 млн. грн., але якщо говорити про структуру, то частка статутного капіталу у структурі щорічно скорочувалася – 8,8% у 2017 р., 6,35% у 2018 р. та 4,8% у 2019 р.

Капітал у дооцінках зріс на 152% у 2019 р. (на 50 896 тис. грн.) в абсолютному значенні та на 1,9% у структурі і становив 4%.

Інші резерви зросли на 186% (на 19 111 тис. грн.). В структурі вони займають незначну частку – 1,4%. Резервний капітал майже залишився без змін і так само складає лише 0,78% у структурі станом на кінець 2019 р. (табл. 2.10)

Довгострокові зобов'язання та забезпечення зросли на 62,8% у 2018 р. та на 30% (на 326 564 тис. грн.) у 2019 р. Частка довгострокових зобов'язань у структурі пасиву компанії зростала, а саме на 10% у 2018 р., а в 2019 р. залишилася без змін.

Найбільшу частину довгострокових зобов'язань та забезпечень складають страхові резерви – 57% у 2017 р., 67,1% у 2018 р. та 65,6% у 2019 р. У 2018 р. страхові резерви виросли на 63%, а у 2019 р. на 28% (на 301 963 тис. грн.). Страхові резерви СК «ТАС» складаються з резерву збитків та резерву незароблених премій. Резерв збитків складає 27,8% у структурі пасиву та зріс на 30% (на 135 251 тис. грн.) протягом 2019 р. Резерв незароблених премій, у свою чергу, складає 37,75% та зріс на 26,5% (на 166 712 тис. грн.) протягом 2019 р.

Інші довгострокові зобов'язання та довгострокові забезпечення є зовсім незначними, а саме становлять 1% та 0,43% відповідно у 2019 р. Інші довгострокові зобов'язання показали 100% приросту у 2019 р. і становили

21 063 тис. грн., адже були відсутні протягом 2017-2018 рр. Довгострокові забезпечення на 64,2% (на 3 537 тис. грн.) у 2019 р. (табл. 2.10)

Таблиця 2.10 – Структура пасивів балансу СК «ТАС» у 2017-2019 рр., тис. грн.

<u>Пасив</u>	Абсолютне значення на кінець звітного періоду, тис. грн.			Питома вага, %			Абсолют на зміна у 2019 р., тис. грн.	Зміна у структурі у 2019 році, проц. пункти
	2017	2018	2019	2017	2018	2019		
1. Власний капітал:	450 207	450 731	610 931	38,88%	28,06%	29,01%	160 200	0,95%
статутний капітал	102 000	102 000	102 000	8,81%	6,35%	4,84%	-	-1,51%
капітал у дооцінках	33 467	33 467	84 363	2,89%	2,08%	4,01%	50 896	1,92%
резервний капітал	13 042	16 190	16 397	1,13%	1,01%	0,78%	207	-0,23%
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	288 143	288 807	378 793	24,89%	17,98%	17,99%	89 986	0,01%
інші резерви	13 555	10 267	29 378	1,17%	0,64%	1,40%	19 111	0,76%
2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	665 653	1 084 144	1 410 707	57,49%	67,49%	66,99%	326 563	-0,50%
інші довгострокові зобов'язання	-	-	21 063	0,00%	0,00%	1,00%	21 063	1,00%
довгострокові забезпечення	3 853	5 505	9 042	0,33%	0,34%	0,43%	3 537	0,09%
страхові резерви	661 800	1 078 639	1 380 602	57,16%	67,15%	65,56%	301 963	-1,59%
резерв збитків	331 747	450 416	585 667	28,65%	28,04%	27,81%	135 251	-0,23%
резерв незароблених премій	330 053	628 223	794 935	28,51%	39,11%	37,75%	166 712	-1,36%
3. Поточні зобов'язання та забезпечення	42 010	71 427	84 263	3,63%	4,45%	4,00%	12 836	-0,45%
поточна кредиторська заборгованість	41 003	60 548	83 271	3,54%	3,77%	3,95%	22 723	0,18%
доходи майбутніх періодів	911	4 692	991	0,08%	0,29%	0,05%	-3 701	-0,25%
інші поточні зобов'язання	96	6 187	1	0,01%	0,39%	0,00%	-6 186	-0,39%
Баланс	1 157 870	1 606 302	2 105 901	100,00%	100,00%	100,00%	499 599	

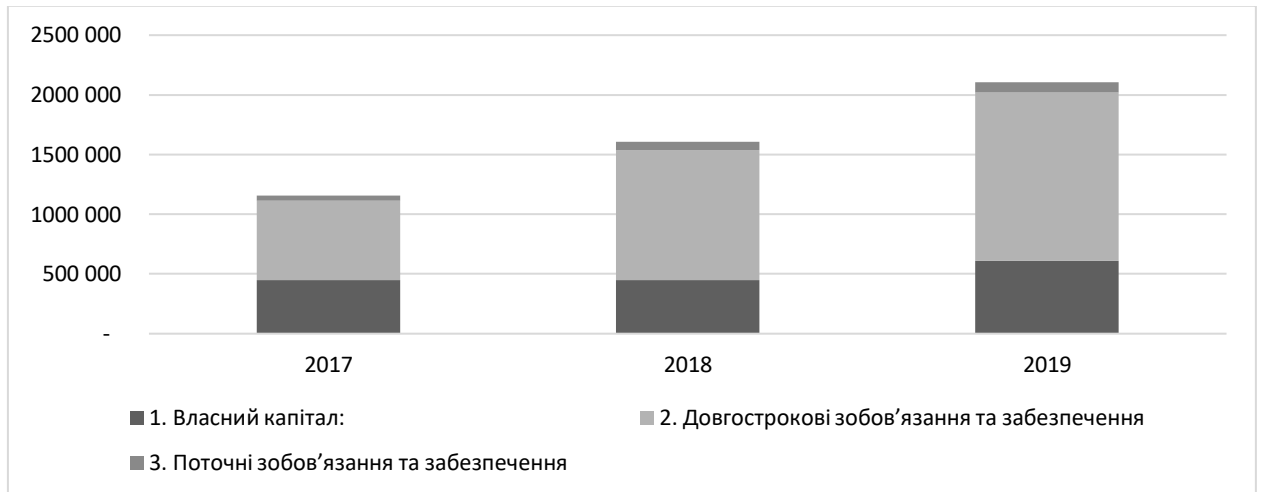
Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29]

Поточні зобов'язання та забезпечення займають найменшу частину в пасивах компанії – 3,6% у 2017 р., 4,45% у 2018 р. та 4% у 2019 р. Вони показали приріст на 70,7% у 2018 р. та на 18% (на 12 836 тис. грн.) у 2019 р.

Найбільшу частину поточних зобов'язань та забезпечень складає поточна кредиторська заборгованість – 3,95% у загальній структурі пасиву у 2019 р. Поточна кредиторська заборгованість зросла на 27,6% у 2018 р. та на 37,5% (на 22 723 тис. грн.) у 2019 р.

На відміну від поточної кредиторської заборгованості доходи майбутніх періодів та інші поточні зобов'язання скоротилися за 2019 р., але через їх

незначну частку їхнє скорочення не вплинуло на загальний приріст. Доходи майбутніх періодів скоротилися на 78,8% та становили 911 тис. грн. у 2019 р. Інші поточні зобов'язання скоротилися на майже 100% та становили лише 1 тис. грн. у 2019 р. (табл. 2.10)

Рисунок 2.10 – Структура пасивів балансу СК «ТАС» у 2017-2019 рр., тис. грн.

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Проведений горизонтальний та вертикальний аналіз статей балансу вказує на гарну роботу підприємства та його високий рівень фінансового стану. Аналіз показав відсутність «хворих» статей балансу. Більш того, спостерігається збільшення валюти балансу на кінець років порівняно з початком, збільшення нерозподіленого прибутку та резервного капіталу, що є надзвичайно важливим для страхової компанії.

Необоротні активи покриваються за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань, розрахований показник становить 1,57 за 2019 р. Довгострокові пасиви використовуються не лише для фінансування необоротних активів, а й для фінансування оборотних, розрахований показник 2019 р. становить 1,32.

Фінансовий капітал СК «ТАС» мобілізується на строк не менший від того, на який цей капітал «заморожується» в необоротний та оборотних

активах, іншими словами в довгострокових та короткострокових активах, розраховані показники у 2019 р. становлять 0,64 та 9,7 відповідно.

Страхові резерви СК «ТАС» представлені наступними активами, визначеними статтею 31 Закону України «Про страхування»: грошові кошти на поточних рахунках, банківські вклади, нерухоме майно, цінні папери – акції, облігації, цінні папери, що емітуються державою, – права вимоги до перестраховиків та грошові кошти на поточних рахунках. (табл. 2.11)

Таблиця 2.11 Структура активів, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування» для представлення страхових резервів протягом 2017-2019рр.

Категорії активів, визначені статтею 31 Закону України "Про страхування" для представлення страхових резервів	2017			2018			2019		
	відповідн о до показники в форми 1 "Баланс", тис. грн.	У тому числі		відповідн о до показники в форми 1 "Баланс", тис. грн.	У тому числі		відповідн о до показники в форми 1 "Баланс", тис. грн.	У тому числі	
		технічні резерви , тис. грн.	питома вага активу у технічних резервах, %		технічні резерви, тис. грн.	питома вага активу у технічних резервах, %		технічні резерви, тис. грн.	питома вага активу у технічних резервах, %
УСЬОГО	916 554	708 847	100,00%	1 270 085	1 103 227	100,00%	1 690 396	1 574 436	100,00%
1) грошові кошти на поточних рахунках	29 977	21 901	3,09%	15 752	15 362	1,39%	25 562	25 562	1,62%
у тому числі 1.1) в іноземній валюті	882	882	0,12%	1 531	1 531	0,14%	328	328	0,02%
2) банківські вклади (депозити)	517 949	434 066	61,24%	660 488	565 898	51,29%	871 606	809 906	51,44%
у тому числі 2.1) в іноземній валюті	14 996	14 996	2,12%	21 220	21 220	1,92%	32 632	32 632	2,07%
3) банківські метали	-	-	0,00%	-	-	0,00%	-	-	0,00%
4) нерухоме майно	68 236	68 236	9,63%	66 101	66 101	5,99%	113 536	113 536	7,21%
5) акції	68 173	-	0,00%	68 173	-	0,00%	51 550	-	0,00%
6) облігації	108 538	67 535	9,53%	138 107	138 107	12,52%	256 307	256 307	16,28%
7) іпотечні сертифікати	-	-	0,00%	-	-	0,00%	-	-	0,00%
8) цінні папери, що емітуються державою	-	-	0,00%	44 200	44 200	4,01%	40 268	40 268	2,56%
9) права вимоги до перестраховиків	123 680	117 108	16,52%	154 239	150 534	13,64%	178 507	175 797	11,17%
у тому числі 9.1) до перестраховиків - нерезидентів	19 572	14 713	2,08%	15 635	12 883	1,17%	40 301	37 953	2,41%
10) готівка в касі	1	1	0,00%	1	1	0,00%	-	-	0,00%
11) відстрочені аквізаційні витрати	-	-	0,00%	123 024	123 024	11,15%	153 060	153 060	9,72%

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Активи для представлення страхових резервів СК «ТАС» зросли на 38,5% у 2018 р. та на 33% у 2019 р., у тому чисті технічні резерви – на 55,6% та на 42,7% відповідно.

Більша частина страхових резервів представлена банківськими вкладками – 52% у 2019 р. Частка депозитів у структурі скоротилася на 4,5 в.п. у 2018 р. і залишалася незмінною. 98% депозитів складають депозити в національній валюті. Приріст депозитів становив 27,5% у 2018 р. та 31,9% у 2019 р.

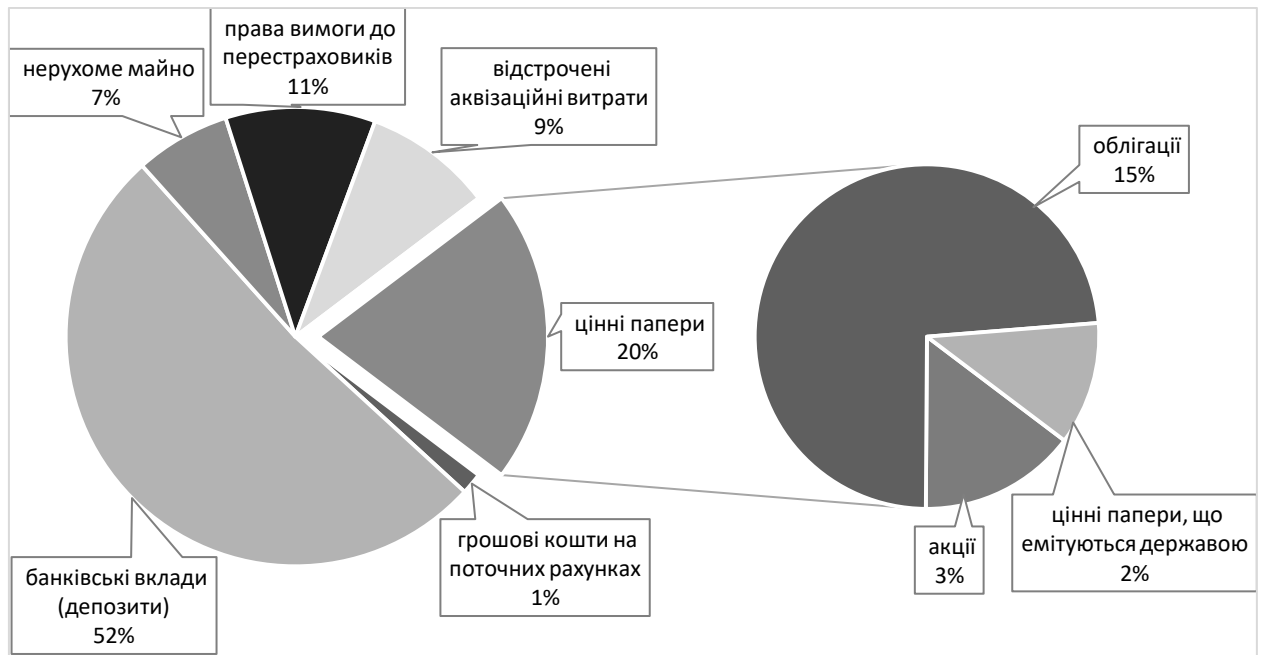
Цінні папери складають 20% від активів станом на кінець 2019 р., а саме 15% припадає на облігації, лише 3% на акції та 2% на цінні папери, що емітуються державою. Облігації зросли на 27,2% у 2018 р. та на 85,6% у 2019 р., через такий приріст частка облігацій у структурі теж виросла з 11% до 15%.

Права вимоги до перестраховиків зросли на 24,7% у 2018 р. та на 15,7% у 2019 р. Вони складають 11% у структурі активів для представлення страхових резервів станом на кінець 2019 р. Незважаючи на приріст в абсолютному значенні, у структурі права вимоги до перестраховиків скоротилися з 13,5 в.п. до 11 в.п.

Відстрочені аквізаційні витрати складають 9% у структурі у 2019 р. Станом на кінець 2017 р. вони були відсутні, тому приріст у 2018 р. був 100% і аквізаційні витрати становили 123 024 тис. грн. У 2019 р. вони зросли на 24,4%.

Нерухоме майно становило 113 536 тис. грн. у 2019 р. і 7% у структурі. Воно показало приріст на 71,8%.

Грошові кошти на поточних рахунках становлять зовсім незначну частку – 1%, що дорівнює 25 562 тис. грн. (табл. 2.11) (рис. 2.11)

Рисунок 2.11 – Структура активів, визначених статтею 31 Закону України "Про страхування" для представлення страхових резервів у 2019 р.

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Технічні резерви у 2019 р. були представлені 100% грошових коштів на поточних рахунках, 93% депозитів, 100% нерухомого майна, 100% облігацій та цінних паперів, емітованих державою, 98% прав вимоги до перестраховиків та 100% відстрочених аквізаційних витрат, але взагалі не представлені акціями. Загалом технічні резерви становили 93% страхових резервів зазначених у формі 1 «Баланс». (табл. 2.11)

Таким чином, СК «ТАС» відображає тенденції страхового ринку України в цілому – більшість інвестицій було здійснено саме у фінансові інструменти – банківські вклади та облігації.

Обрання банківських депозитів пояснюється високим ступенем ліквідності та достатньою дохідністю, а облігації – середнім рівнем поточної ліквідності та середнім рівнем доходу.

Отже, СК «ТАС» використовує здебільшого залучений капітал, втім має достатні обсяги власного капіталу; структура майна Компанії націлена на підтримку високого рівня ліквідності для можливості безперебійного

здійснення страхової діяльності; технічні резерви представлені високоліквідними та середньо дохідними категоріями активів.

Розглянемо фінансовий стан СК «ТАС» більш детально, використовуючи методику, розроблену Держфінпослуг для визначення фінансового стану. За методикою здійснюється аналіз капіталу, активів, перестрахування, страхових резервів, дохідності, ліквідності і надається відповідна оцінка. Оцінки виставляються по 4-бальній системі в залежності від діапазону, в який потрапило значення відповідного показника:

- "1" (стійка) - фінансові показники знаходяться на високому рівні;
- "2" (задовільна) - відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні;
- "3" (гранична) - фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній;
- "4" (незадовільна) - вважається неприпустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним. [30]

Визначення рівня фінансової надійності страховиків, який розраховується за даними річної фінансової звітності [29], виконується за допомогою розрахунку показників таблиці В.2 Додатку В, які формуються на основі даних таблиці В.1 Додатку В, та їхньої оцінки за таблицею В.3 Додатку В та зваження на коефіцієнти таблиці В.4 Додатку В.

Визначимо абсолютні показники для розрахунку коефіцієнтів відповідно до методики Держфінпослуг за формулами, наведеними у табл. В.1 Додатку В на основі фінансової звітності компанії [29]. (табл. 2.12)

Таблиця 2.12 Абсолютні показники діяльності СК «ТАС» протягом 2017-2019 рр., тис. грн.

Показник, тис. грн.	Рік		
	2017	2018	2019
Чистий капітал	448 670	449 414	609 848
Високоліквідні активи	395 521	459 826	25 562
Загальна сума зобов'язань	707 662	1 155 572	1 494 970
Дебіторська заборгованість	149 843	200 321	274 905

Продовження таблиці 2.12

Показник, тис. грн.	Рік		
	2017	2018	2019
Сума чистих премій	912 056	1 247 740	1 649 578
Зароблені платежі	810 712	967 328	1 473 689
Чистий прибуток (збиток)	62 951	4 153	108 281
Виплати і витрати	696 152	829 644	1 191 075
Прибуток від фінансової діяльності	96 839	127 983	198 877
Середній обсяг фінансових інвестицій протягом року	171 711	213 596	403 519
Чисті страхові резерви	538 120	924 401	1 202 095

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Чистий капітал СК «ТАС» за 2018 р. майже не показав приросту, на відміну від 2019 р., коли приріст склав 35,7% і значення сягнуло 609 848 тис. грн.

Високоліквідні активи зросли у 2018 р. на 16,2% і потім різко скоротилися у 2019 р. на 94,4%, що пояснюється сильним скороченням грошей та їх еквівалентів. Станом на кінець 2019 р. високоліквідні активи становили лише 25 562 тис. грн.

Загальна сума зобов'язань щорічно зростала – на 63% у 2018 р. та 29,4% у 2019 р.

Дебіторська заборгованість також зростала – на 33,7% у 2018 р. та 37,2% у 2019 р. Більшу частину дебіторської заборгованості становила саме заборгованість за страхуванням.

Сума чистих премій зросла на 36,8% та на 32,2% за 2018 р. та 2019 р. відповідно. Така динаміка вказує на збільшення обсягів страхування. У 2019р. чисті премії становили 1 649 578 тис. грн.

Зароблені платежі зростали, що пояснюється збільшенням премій. У 2018 р. приріст становив 19,3%, а у 2019 р. – 52,3%, що вказує на позитивну тенденцію розвитку страхової компанії.

Фінансовий результат компанії був не стабільним, що пояснюється значними приростом страхових виплат порівняно з приростом страхових премій. Страхові виплати у 2018 р. показали приріст на 47%, а страхові платежі

лише на 19,3%, що спричинило скорочення чистого прибутку на 93,4%. Проте вже у 2019 р. СК «ТАС» показала добрий результат у розмірі 108 281 тис. грн., що більше в 25 разів за результат 2018 р. та в 1,7 рази за результат 2017 р.

Виплати та витрати, як вже зазначалося раніше, мали значний вплив на динаміку фінансового результату. Разом зі зростанням страхових премій зростали і витрати – на 19% у 2018 р. та на 43,6% у 2019 р.

Прибуток від фінансової діяльності, іншими словами від інвестиційної, складав значну частку і з роками збільшувався. Станом на кінець 2019 р. інвестиційний прибуток становив 198 877 тис. грн., що на 55,4% більше ніж у 2018 р.

Зрозуміло, що зростання інвестиційного прибутку було спричинено зростанням обсягу фінансових інвестицій. Середній обсяг фінансових інвестицій виріс на 89% за 2019 р. і становив 403 519 тис. грн.

Чисті страхові резерви зростали швидкими темпами – на 71,8% у 2018 р. та на 30% у 2019 р., що вказує на надійність компанії та можливість її покривати можливі витрати, а також інвестувати у фінансові інструменти. (табл. 2.12)

Оцінимо фінансовий стан компанії «ТАС» за методикою Держфінпослуг. Розрахуємо показники, вказані в таблиці В.2 Додатку В для визначення оцінки фінансового стану СК «ТАС» за таблицею В.3 Додатку В. Фактична визначена оцінка зважується на коефіцієнт, вказаний у таблиці В.4 Додатку В, для розрахунку загальної оцінки страхової компанії. (табл. 2.13)

Таблиця 2.13 Оцінка фінансового стану СК «ТАС» - тести раннього попередження - протягом 2017-2019 рр.

Показник	Рік								
	2017			2018			2019		
	показник	фактична оцінка	загальна оцінка	показник	фактична оцінка	загальна оцінка	показник	фактична оцінка	загальна оцінка
Показник дебіторської заборгованості	33%	1	0,04	45%	1	0,04	45%	1	0,04
Показник ліквідності активів	56%	4	0,40	40%	4	0,40	2%	4	0,40
Показник ризику страхування	203%	3	0,18	278%	3	0,18	270%	3	0,18

Продовження таблиці 2.13

Показник	Рік								
	2017			2018			2019		
	показник	фактична оцінка	загальна оцінка	показник	фактична оцінка	загальна оцінка	показник	фактична оцінка	загальна оцінка
Зворотний показник платоспроможності	158%	4	0,72	257%	4	0,72	245%	4	0,72
Показник доходності	14%	3	0,18	1%	3	0,18	18%	3	0,18
Показник обсягів страхування (андеррайтингу)	86%	2	0,12	86%	2	0,12	81%	2	0,12
Показник змін у капіталі	-	-	-	0,17%	3	0,18	36%	1	0,06
Показник змін у чистих преміях за всіма полісами	-	-	-	37%	2	0,12	32%	3	0,18
Показник незалежності від перестраховування	89%	4	0,72	90%	4	0,72	91%	4	0,72
Показник відношення чистих страхових резервів до чистого капіталу	120%	4	0,64	206%	4	0,64	197%	4	0,64
Показник доходності інвестицій	56%	1	0,04	60%	1	0,04	49%	1	0,04
Загальна оцінка	3,04			3,34			3,28		
Загальна оцінка округлена	3			3			3		

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Страхова компанія «ТАС» мала відмінний стан дебіторської заборгованості та доходності інвестицій протягом 2017-2019 рр. Доходність інвестицій була на надзвичайно високому рівні, якщо мінімальна гранична норма для відмінного стану 10%, то компанія мала 56% у 2017 р., 60% у 2018р. та 49% у 2019 р. І не зважаючи на скорочення показника він залишався на дуже високому рівні, що вказує на активну інвестиційну діяльність компанії, що і не дивно, адже станом на кінець 2019 р. становив 556 558 тис. грн.

Ліквідність активів була на низькому рівні і з роками тільки скорочувалася через різке скорочення грошей та їх еквівалентів, а саме на 94% у 2019 р.

Показник ризику страхування був на не дуже високому рівні, що вказує на достатньо значні витрати порівняно з капіталом компанії.

Платоспроможність компанії також була на низькому рівні і з роками погіршувалася через значний приріст довгостроковий зобов'язань, а саме страхових резервів.

Доходність компанії була на не високому рівні особливо у 2018 р. через значні страхові відшкодування, але у 2019 р. видно покращення ситуації, що вказує на позитивну динаміку.

Обсяги страхування знаходилися на достатньому рівні, що вказує на незначне перевищення виплат над заробленими преміями.

Показник змін у капіталі у 2018 р. був на невисокому рівні, адже приріст чистого капіталу становив лише 0,17%, але у 2019 р. показник мав відмінний стан – чистий капітал зріс аж на 36%, що вказує на позитивну динаміку розвитку компанії.

Показник змін у частих преміях був на достатньому рівні у 2018-2019 рр., адже чисті премії показували непоганий приріст у розмірі 37% та 32% відповідно.

Страхова компанія не залежна від перестраховиків, частка перестрахових договорів настільки мізерна, що складають лише 9% від усіх підписаних премій станом за 2019 р.

Показник відношення чистих страхових резервів до чистого капіталу знаходиться на низькому рівні, адже страхові резерви перевищують чистий капітал у 2019 р. у 2 рази.

Варто зазначити, що у 2019 році прибуток від інвестування складав 198 877 тис. грн., що на 229 588 тис. грн. більше ніж результат від операційної діяльності страхування, і за рахунок інвестиційної діяльності компанія вийшла на додатний фінансовий результат у розмірі 108 281 тис. грн. Завдяки мобілізації інвестиційних операцій СК «ТАС» змогла вийти в плюсовий фінансовий результат та підтвердити свій адекватний фінансовий стан.

Загальна оцінка СК «ТАС» протягом 2017-2019 рр. зберігалася на рівні «3 – граничний фінансовий стан» через високий рівень збитковості операційної діяльності, низький рівень ліквідності активів та платоспроможності. (табл. 2.13)

Важливими у визначенні фінансового стану страхової компанії є також коефіцієнти рентабельності, ліквідності, платоспроможності, ділової

активності. Визначимо їх за формулами наведеними в таблицях Додаток Г та на основі даних фінансової звітності [29]. (табл. 2.14)

Таблиця 2.14 Коефіцієнти рентабельності, ліквідності, платоспроможності та ділової активності СК «ТАС» протягом 2017-2019 рр.

	2017	2018	2019
Рентабельність			
$K_{p.a}$	0,06	0,003	0,06
$K_{p.вл.к.}$	0,15	0,01	0,20
$K_{p.с.р.}$	0,11	0,005	0,09
$K_{p.пр.}$	1,39	1,35	1,39
Ліквідність			
$K_{покр.}$	15,99	11,45	9,70
$K_{шв.л.}$	12,99	9,25	3,57
$K_{абс.л.}$	9,41	6,44	4,27
Платоспроможність			
$K_{пл.}$	0,39	0,28	0,29
$K_{ф.}$	1,57	2,56	2,45
$K_{з.о.з.}$	0,94	0,91	0,90
$K_{м.в.к.}$	1,40	1,66	1,20
Ділова активність			
$K_{о.а}$	0,80	0,70	0,79
$K_{о.д.з}$	6,38	5,52	6,20
$K_{о.к.з.}$	23,62	19,05	20,49
$K_{о.в.к.}$	1,94	2,15	2,78

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29].

Показники ліквідності та платоспроможності компанії є на не високому рівні, а рентабельності та ділової активності на достатньому. Розглянемо детальніше.

Рентабельність активів є на незадовільному рівні, менше норми, що вказує на неефективне вкладання коштів у активи. На відміну від рентабельності активів, рентабельність капіталу у 2019 р. зросла до

нормального рівня, що вказує на успішне вкладання коштів у страхування. Якщо говорити про 2018 р., то стан рентабельності капіталу був критичним, тому така динаміка у 2019 р. є надзвичайно позитивною. Рентабельність страхових резервів є на достатньому рівні, так як приріст коефіцієнту у 2019 р. становив 18%, а інших показників рентабельності 20%, що вказує на ефективність інвестування компанії. Рентабельність продукції знаходиться на дуже високому рівні, що вказує ефективне здійснення страхування.

Показники ліквідності зашкалюють, що вказує на можливість покривати активами поточні зобов'язання, але варто зазначити, що більшу частину зобов'язань становлять довгострокові забезпечення. Також спостерігається тенденція до скорочення усіх показників ліквідності активів.

Платоспроможність компанії нижче норми в 1,7 разів у 2019 р., що вказує на недостатність частки власного капіталу у діяльності підприємства. Коефіцієнт фінансування значно більше норми – в 2,45 разів у 2019 р., що вказує на високу залежність страхової компанії від залучених коштів. Хоча з іншої сторони компанія повністю забезпечена власними оборотними засобами., а власний капітал активно використовувався у поточній діяльності.

Ділова активність підприємства зросла у 2019 р. Оборотноість дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості та власного капіталу були на високому рівні, на відміну від оборотності активу. Загалом розрахунок ділової активності орієнтований на операційну діяльність, а СК «ТАС» забезпечує своє функціонування за рахунок інвестиційної діяльності, як і більшість страхових компаній. Успішність здійснення інвестицій дозволила підтримувати ключові фінансові показники на достатньому рівні. Тобто саме інвестиційна складова діяльності СК «ТАС» дозволила підсилити фінансову стійкість компанії.

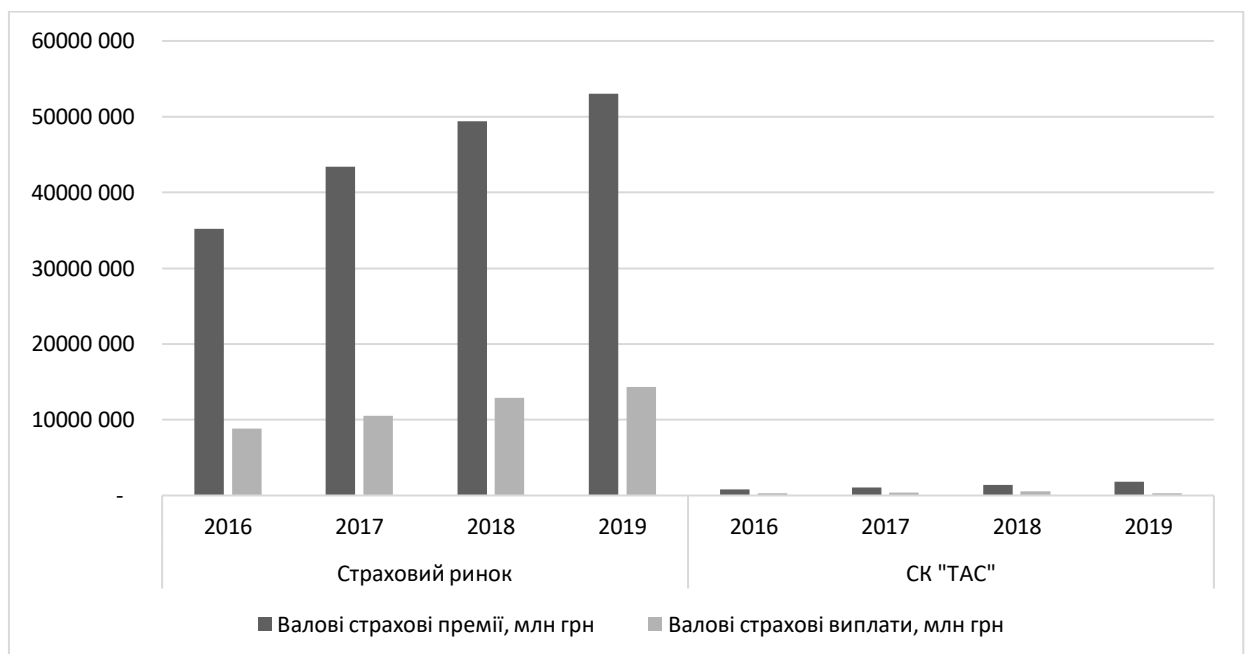
Отже, можна стверджувати на основі аналізу страхової компанії «ТАС» про стабільність та відносну фінансову стійкість. Для досягнення вищого рівня фінансової стійкості необхідним вдосконалення функціонування компанії покращенням проблемних показників, таких як:

- низький рівень високоліквідних активів через скорочення грошей та їх еквівалентів у 2019 р. на 94,4%;
- низька платоспроможність компанії через значне зростання, а саме у 2 рази, страхових резервів – найбільшої складової пасиву СК «ТАС», що становить аж 66% у 2019 р., порівняно з капіталом, який становить 29% того ж року. Страхові резерви у 2018 р. показали приріст на 63%, у 2019 р. – на 28%, а капітал за 2018 р. взагалі не показав приросту, а за 2019 р. зріс на 35,5%;
- збитковість операційної діяльності через значні операційні витрати. Фінансовий результат від операційної діяльності протягом 2017-2019 рр. становив від’ємні значення – -12 162 тис. грн., -93 511 тис. грн. та -30 711 тис. грн., операційний збиток покриває прибуток від фінансової діяльності, що й допомогло СК «ТАС» вийти в додатній фінансовий результат;
- низький рівень диверсифікованості інвестиційного портфелю. СК «ТАС» інвестує 52% у депозити, 20% у цінні папери, з яких аж 15% облігації, та 11% права вимоги до перестраховиків;
- більше половини інвестицій (52%) в довгострокові вкладення такі як депозити через що зменшується рівень ліквідності активів, а саме коефіцієнт покриття скоротився у 1,6 разів, коефіцієнт швидкої ліквідності – у 3,6 разів, а коефіцієнт абсолютної ліквідності – у 2,2 рази;
- скорочення дохідності інвестиційної діяльності через низьку диверсифікацію портфелю та невелику кількість можливих напрямів інвестування загалом. За 2018 р. прибуток від фінансової діяльності зріс на 32%, а середній обсяг фінансових інвестицій на 24%. За 2019 р. приріст становив 55% та 89% відповідно, що вказує на зменшення дохідності інвестицій у 2,5 рази.

2.3 Порівняльний аналіз інвестиційної діяльності страхового ринку та СК «ТАС»

Для більш глибокого аналізу інвестиційної діяльності страхових компаній, порівняємо діяльність страхового ринку та обрану компанію СК «ТАС».

Загальна динаміка валових показників вказує на розвиток як СК «ТАС», так і страхового ринку. Валові страхові премії страхового ринку за 4 роки показали приріст на 51%, а СК «ТАС» на 138%. За 2019 р. приріст становив 7% та 31% відповідно. Така динаміка означає розширення обсягів страхової діяльності. Валові страхові виплати страхового ринку показали приріст на 62%, а СК «ТАС» на 25% за 2016-2019 рр. За 2019 р. виплати страхового ринку зросли на 11%, а СК «ТАС» скоротилися на 40%. Скорочення страхових виплат СК «ТАС» разом із приростом страхових премій вказує на зростання прибутку компанії. (рис. 2.12)

Рисунок 2.12 – Порівняння динаміки валових показників страхового ринку та СК "ТАС" протягом 2016-2019 рр., тис. грн.

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29] та зведеної динаміки основних показників страхового ринку [25].

Частка страхових виплат у страхових преміях на ринку протягом років була у межах 24-27%. Щодо СК «ТАС», то її частка протягом років була у межах 34-39%, компанії щорічно показувала зростання частки на 2%, за виключенням 2019 р. У 2019 р. частка виплат у преміях становила 18%.

Обсяги інвестицій страхового ринку у 2019 р. зросли на 10%, а СК «ТАС» на 33%. Загалом у СК «ТАС» дуже великі обсяги інвестиційної діяльності, як зазначалося вже раніше.

Структура інвестиційної діяльності СК «ТАС» відрізняються від інвестиційної діяльності страхового ринку через особливості страхової компанії.

Найбільшу частину інвестицій як на страховому ринку загалом, так і в СК «ТАС» складають банківські вклади – 35,6% та 51,6% відповідно у 2019 р. Приріст порівняно з 2018 р. незначний. Незважаючи на те, що в обох випадках це найбільша частина інвестиційної діяльності, у СК «ТАС» депозити складають аж половину всіх інвестицій на відміну від ринку.

Також одною з найбільших частин інвестиційної діяльності ринку є цінні папери, що емітуються державою – 21,6% у 2019 р. Обрана страхова компанія навпаки майже не вкладає в цей напрям – лише 2,4% у той же рік. І якщо звертати увагу на динаміку, хоча вона було незначною, але загалом на ринку за 2019 р. приріст становив 22%, а в СК – -9%, що вказує на абсолютно протилежну динаміку.

Другою значимою часткою інвестицій СК «ТАС» є облігації – 15,2% у 2019 р., крім того вони зросли за 2019 р. на 85,6%. Страховий ринок показує інший результат, а саме приріст на 4%, хоча зменшення в структурі на 0,1% та зовсім незначну частку у розмірі 2,1% у 2019 р. На відміну від облігацій, акції складають більшу частину у інвестиційній діяльності страхового ринку – 8,4% у 2019 р. Незважаючи на те, що акції складають більшу частину, спостерігається скорочення інвестування у цей напрям на 26,4% на страховому ринку та на 24,4% СК «ТАС».

Відрізняються й частки грошових коштів на поточних рахунках – для СК «ТАС» це лише 1,5%, а для ринку 7,1% у 2019 р.

СК «ТАС» взагалі не інвестує в інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, хоча не можна сказати, що це популярний напрям для інвестування в інших компаніях, адже в загальній структурі ринку він становить лише 3,8%. Також компанія не інвестує в іпотечні сертифікати, кредити страхувальникам-громадянам та банківські метали, які становлять по 0,1% на ринку, довгострокові кредити для житлового будівництва, які становлять менше 0,1% на ринку, та готівку в касі, теж менше 0,1% на ринку.

З різницею у 2 в.п. інвестують у такий напрям як права вимоги до перестраховиків. Хоча й на ринку цей напрям становить більшу частину, але у динаміці відбулося скорочення на 1,7%, а СК «ТАС» навпаки інвестувала на 15,7% більше у 2019 р. порівняно з 2018 р.

Інвестування в нерухоме майно збільшує обсяги як СК «ТАС», так і на ринку – на 71,8% та 35,5% відповідно. Частка інвестицій в нерухоме майно на ринку на 2,5 в.п. більше за частку в СК «ТАС». (табл. 2.14)

Таблиця 2.14 Порівняння структури активів, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування» для представлення страхових резервів страхового ринку та СК "ТАС" протягом 2018-2019 рр., тис. грн.

Категорія	2018				2019			
	Ринок		СК "ТАС"		Ринок		СК "ТАС"	
Грошові кошти на поточних рахунках	2 968 500	7,3%	15 752	1,2%	3 167 600	7,1%	25 562	1,5%
Банківські вклади (депозити)	14 101 800	34,7%	660 488	52,0%	15 884 000	35,6%	871 606	51,6%
Банківські метали	32 200	0,1%	-	0,0%	39 200	0,1%	-	0,0%
Нерухоме майно	3 014 000	7,4%	66 101	5,2%	4 083 600	9,2%	113 536	6,7%
Акції	5 077 300	12,5%	68 173	5,4%	3 734 700	8,4%	51 550	3,0%
Облігації	908 200	2,2%	138 107	10,9%	944 100	2,1%	256 307	15,2%
Іпотечні сертифікати	87 300	0,2%	-	0,0%	64 800	0,1%	-	0,0%
Цінні папери, що емітуються державою	7 895 900	19,4%	44 200	3,5%	9 643 400	21,6%	40 268	2,4%
Права вимоги до перестраховиків	5 418 100	13,3%	154 239	12,1%	5 326 200	11,9%	178 507	10,6%

Продовження таблиці 2.14

Категорія	2018				2019			
	Ринок		СК "ТАС"		Ринок		СК "ТАС"	
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України	1 131 800	2,8%	-	0,0%	1 687 900	3,8%	-	0,0%
Кредити страхувальникам-громадянам	17 500	0,0%	-	0,0%	24 500	0,1%	-	0,0%
Довгострокові кредити для житлового будівництва	200	0,0%	-	0,0%	200	0,0%	-	0,0%
Готівка в касі	13 700	0,0%	1	0,0%	9 700	0,0%	-	0,0%
Всього	40 666 500	100,0%	1 270 085	100,0%	44 609 900	100,0%	1 690 396	100,0%

Джерело: складено на основі фінансової звітності компанії [29] та зведеної динаміки основних показників страхового ринку [25]

Інвестиційна діяльність СК «ТАС» не ідентична ні за динамікою ні за структурою з ринком, що пояснюється особливістю діяльності компанії та тим, що СК «ТАС» входить до ФГ «ТАС». Якщо говорити в загальному, то простежуються як однакові тенденції, так і різні.

Так, однаковими тенденціями є такі:

- банківські вклади є найпопулярнішим напрямом інвестування, який показує позитивну динаміку;
- інвестиції у нерухоме майно також показують позитивну динаміку, хоч становлять і не велику частину всіх інвестицій (до 10%);
- скорочення інвестицій в акції на 24-26% за 2019 р.;
- відсутність інвестування у такі напрями, як: банківські метали, іпотечні сертифікати, кредити страхувальникам-громадянам, довгострокові кредити для житлового будівництва та готівку в касі.

Відмінності напрямів інвестування порівняно зі страховим ринком такі:

- СК «ТАС» майже не інвестує у грошові кошти на поточних рахунках, акції та цінні папери, що емітуються державою;

- відсутність інвестицій в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України СК «ТАС»;
- великий розрив у інвестиціях в облігації, СК «ТАС» вкладає в облігації на 13 в.п. більше, іншими словами, інвестиції «ТАС» в облігації складають аж 27% від загальної кількості інвестицій у цей напрям, а це більше четвертини. (табл. 2.14)

Отже, інвестиційна діяльність страховиків є надзвичайно важливою, як для самих страхових компаній та їхньої прибутковості, так і для економіки. Інвестиції страховиків не є достатньо прибутковими в Україні, що стримує розвиток страхового ринку, через недосконалість чинного законодавства України, яке регулює інвестиційну діяльність страхових компаній.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

3.1 Інвестиційна діяльність страхових компаній закордоном

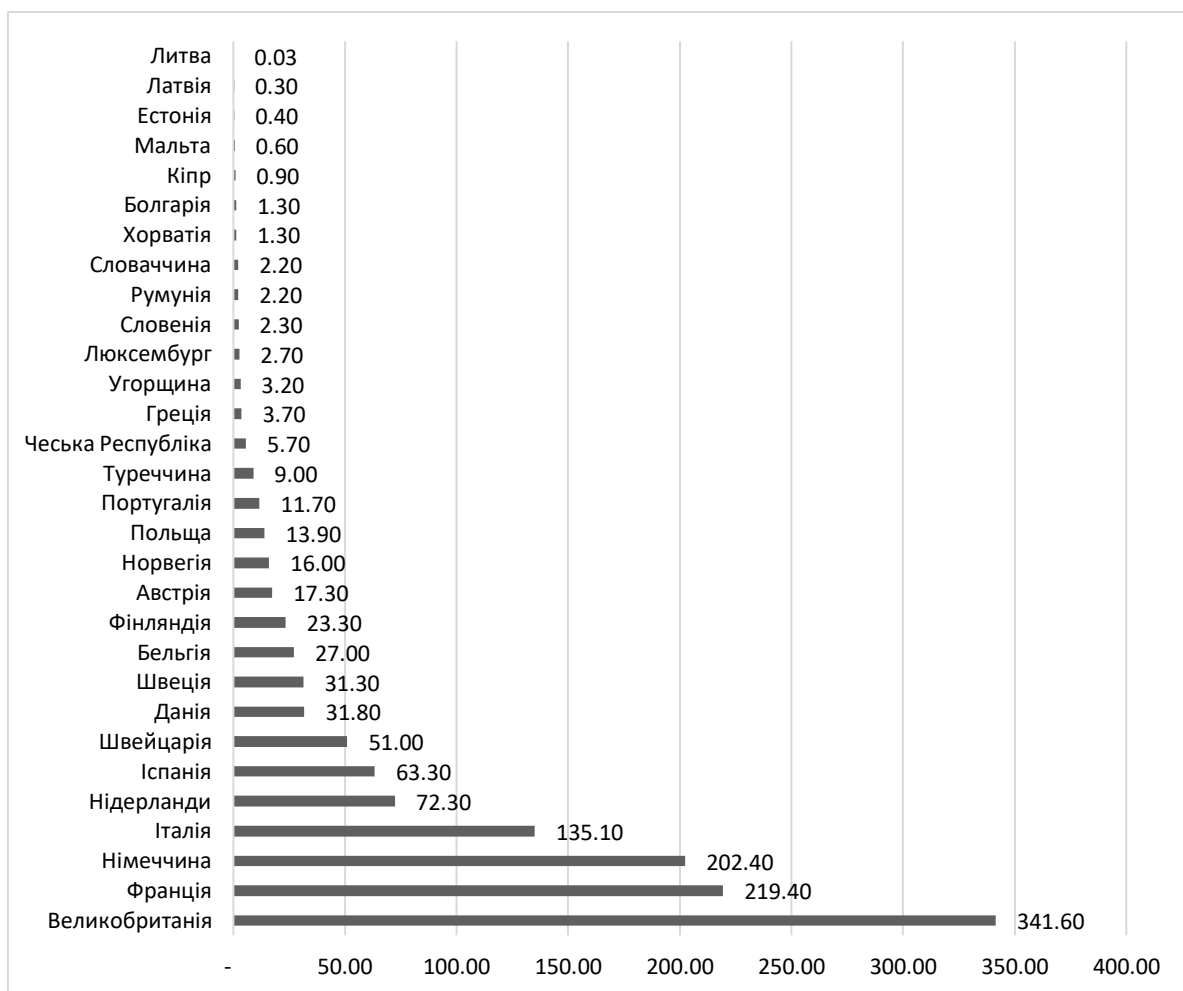
Топ 4 країн з розвиненим страховим ринком – Великобританія, Франція, Німеччина та Італія.

Показник проникнення страхування (Insurance Penetration ratio), що визначається як співвідношення обсягу залучених страхових премій до ВВП, становить у Європі – 5,0%, в середньому у світі – 6,1%. Лідерами за цим показником страхування у світі є Великобританія, Японія та Франція. [31]

Суттєво випереджають за валовими страховими преміями топ 4 країн, згаданих раніше. Валові страхові премії у 2018 р. у Великобританії становили 341,6 біл. євро, на 36% менше валових страхових премій мають Німеччина та Франція – 202,4 біл. євро та 219,4 біл. євро відповідно, а Італія на 60% менше – 135,1 біл. євро. Зовсім незначну кількість валових страхових премій мають Литва, Латвія, Естонія, Мальта, Кіпр, а саме менше 1 біл. євро. (рис. 3.1)

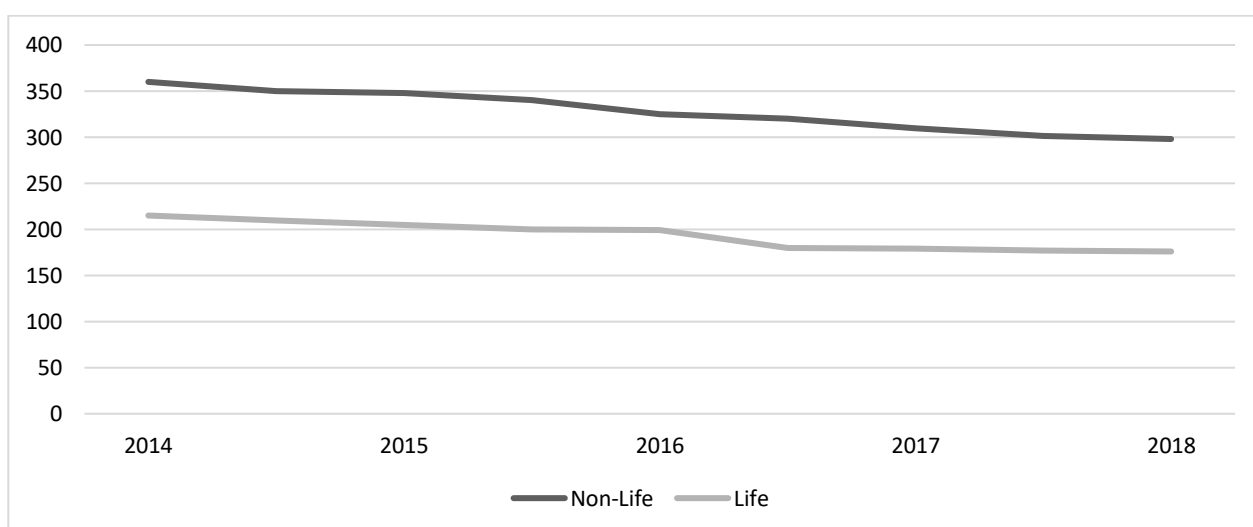
Кількість СК у Великобританії щорічно скорочується. У 2015 р. кількість страхових компаній скоротилася майже на 4%, у 2016 р. – на 5%, у 2017 р. – майже на 7%, а у 2018 р. – на 3%. Загалом за 4 роки понад 100 СК припинили свою діяльність тільки у Великобританії. З чого можна зробити висновок, що тенденція по зменшенню кількості СК спостерігається по всьому світу. (рис. 3.2)

Рисунок 3.1 – Валові страхові премії в різних країнах світу у 2018 р., біл. євро

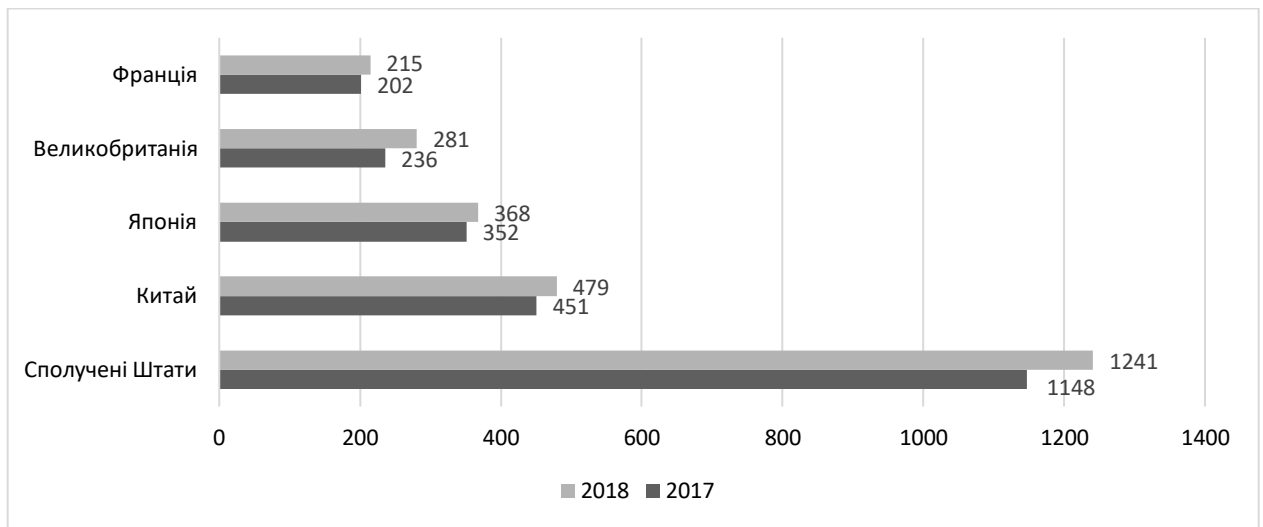
Джерело: складено на основі [32].

Рисунок 3.2 – Кількість СК у Великобританії протягом 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі [33]

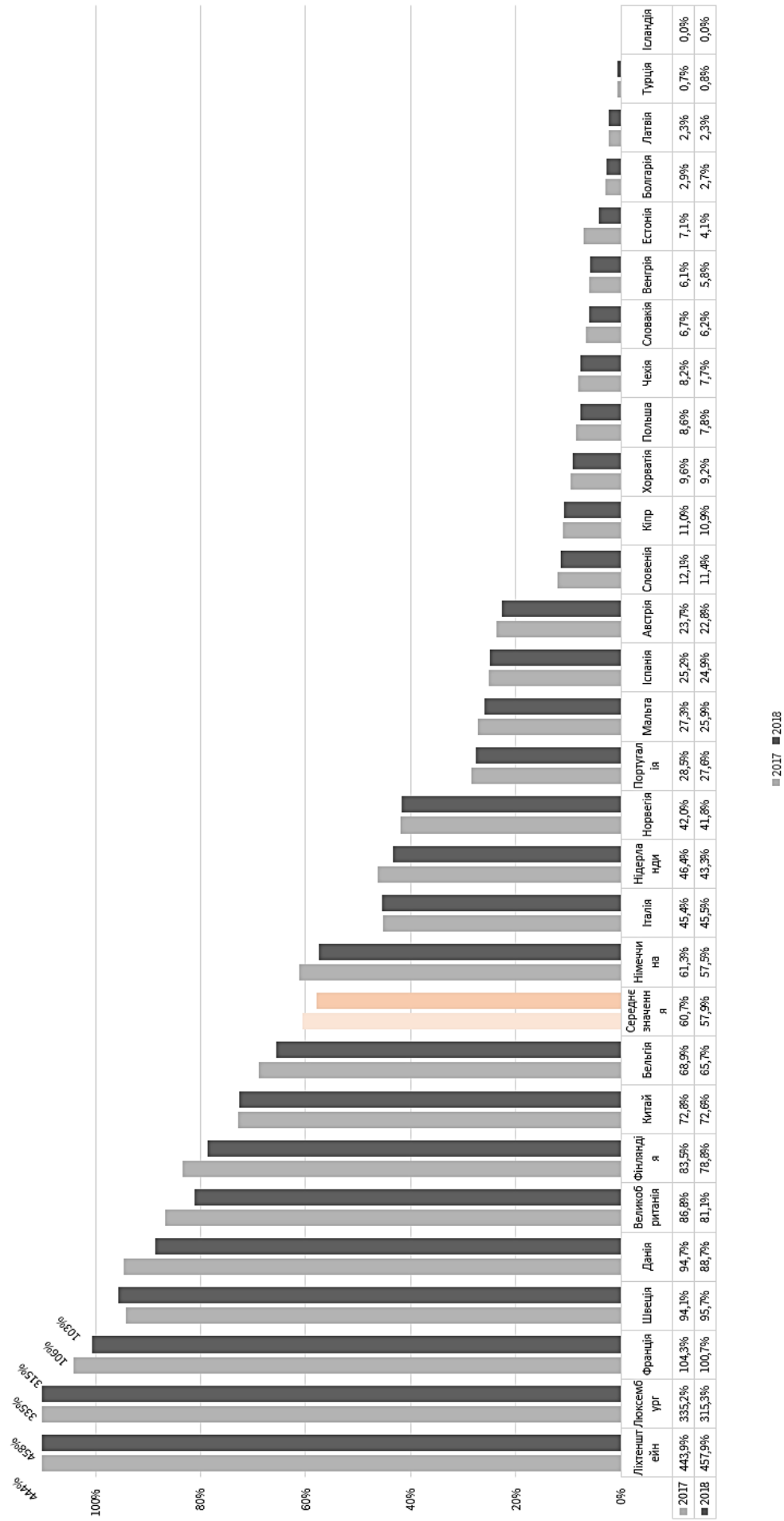
Незважаючи на скорочення кількості страхових компаній дохід від страхових премій зростає. Приріст доходу від страхових премій у США становив 8,1%, у Китаї – 6,3%, Японії – 4,5%, Великобританії – 19,1% та у Франції – на 6,6%. (рис. 3.3)

Рисунок 3.3 – Дохід від страхових премій 2017-2018 рр, біл. євро

Джерело: складено на основі [33]

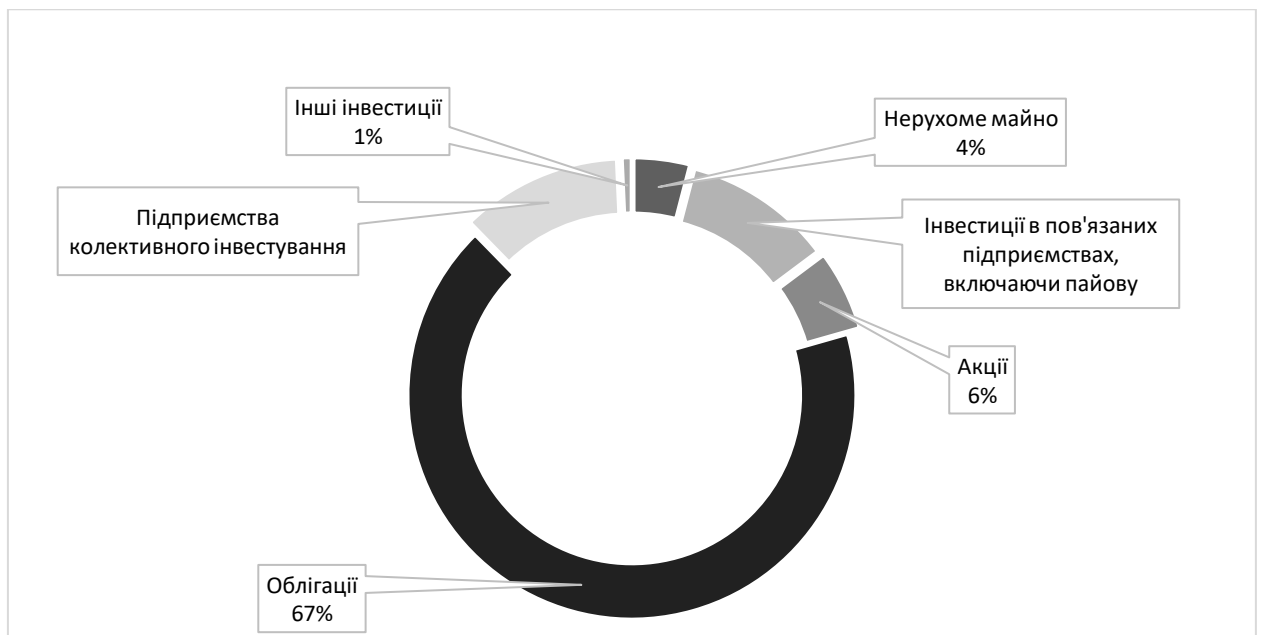
Середнє значення відношення інвестицій страхових компаній до ВВП у 2018 р. становить майже 60%, що вказує на значимість та великі обсяги страхових інвестицій по світу. У країнах, що лідирують за розвиненістю страхових ринків, а саме Великобританії цей показник становить 81%, Франції – 78%, Німеччині – 57% та Італії – 45%. Звертаючи увагу на тенденцію, незважаючи на те, що страхові ринки розвиваються та зростають, відношення інвестицій страхових компаній до ВВП у 2018 р. порівняно з 2017 р. скоротилося по всьому світу. (рис. 3.4)

Рисунок 3.4 – Інвестиційний портфель страховиків у % від ВВП у 2017-2018 рр.

Джерело: Складено на основі [40]

Страхові компанії у світі інвестують у нерухоме майно, акції та облігації, підприємства колективного інвестування та беруть пайову участь. У Європі суттєво більше інвестують в облігації – 67%. На другому місці за популярністю підприємства колективного інвестування та пайова учать по 11%. Підприємства колективного інвестування є найбільш популярними серед інших європейських країн, наприклад, у Німеччині (рис. 3.8). В акції на відміну від облігацій страхові компанії інвестують лише 4%. (Рис. 3.5)

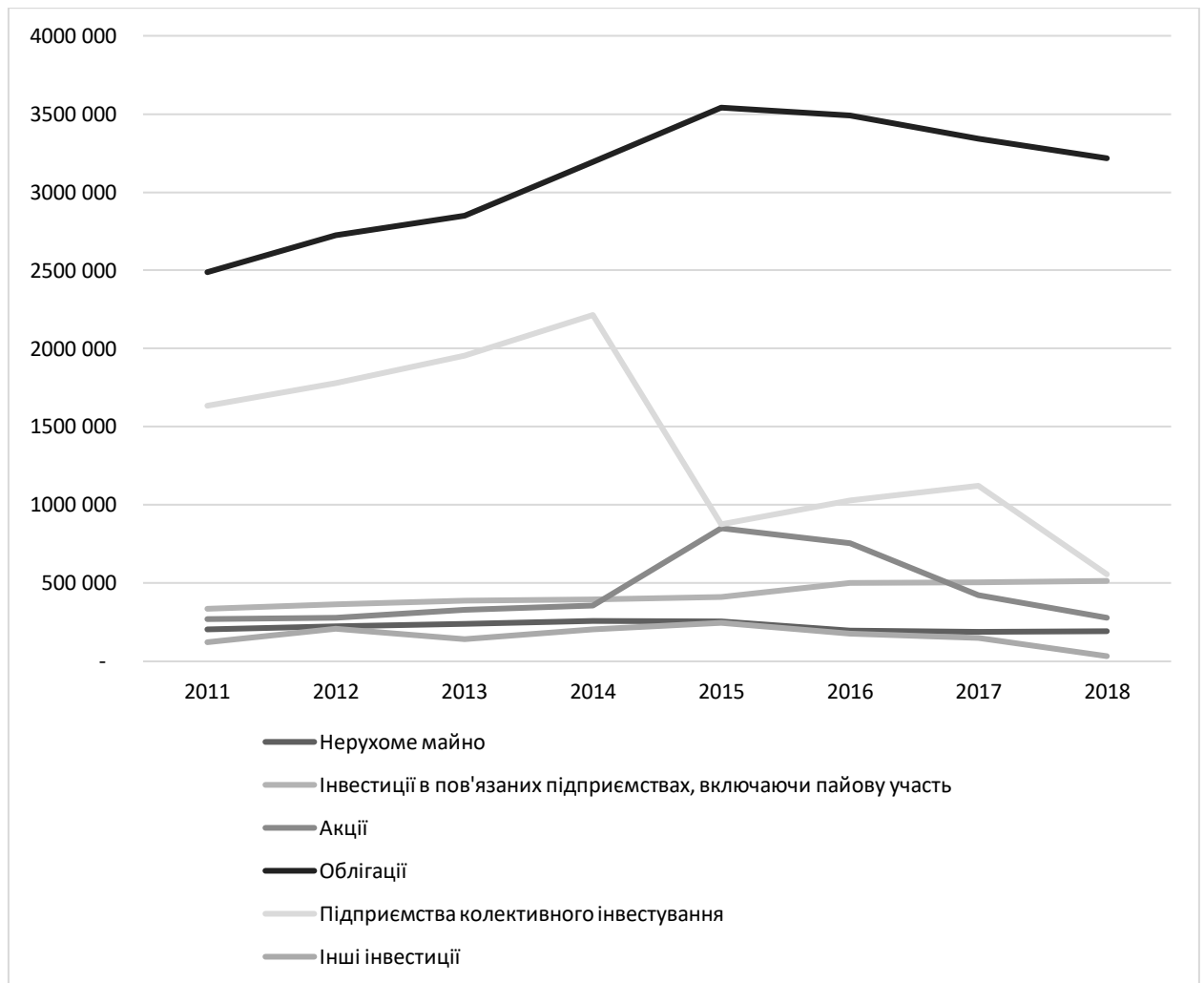

Рисунок 3.5 – Структура інвестиційної діяльності страхових компаній у Європі у 2018 році.

Джерело: Складено на основі [40]

Інвестиційна діяльність страховиків у Європі починаючи з 2015 р. скорочується за всіма напрямками, окрім пайової участі, яка в останні роки зростала на 2%. Зважаючи на те, що вона займає невелику долю у структурі, то пайова участь особливо не впливає на загальну динаміку інвестиційної діяльності. Загалом у 2016 році скорочення інвестиційної діяльності відбулося на лише 1%, у 2017 р. – на 7%, а у 2018 р. вже сягнуло аж 16%. Інвестиції в облігації скорочувалися протягом 2017-2018 рр. щорічно на 4%.

Нестабільними є підприємства колективного інвестування, що сильно скоротилися вперше у 2016 р. на 60%, а вдруге у 2018 р. на 50%. (рис. 3.6)

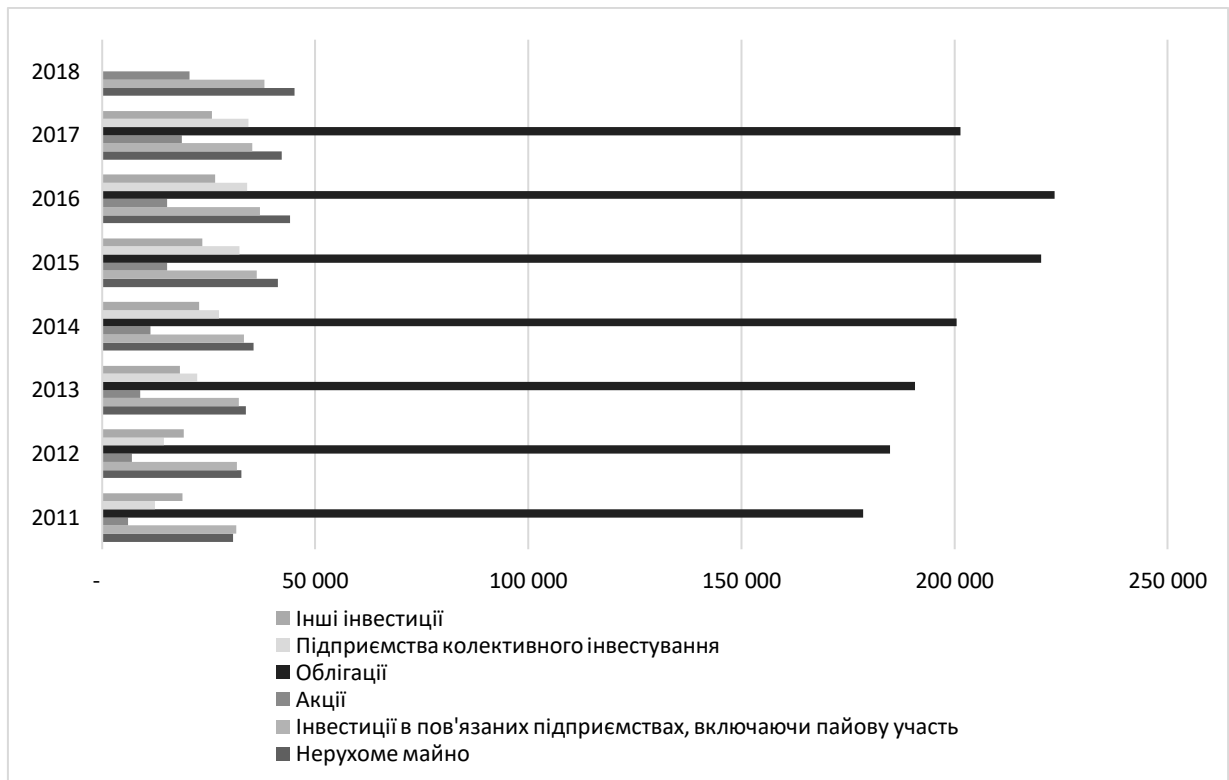

Рисунок 3.6 – Динаміка інвестицій СК в Європі протягом 2011-2018 рр., млн євро

Джерело: Складено на основі [40]

У розрізі країн найбільше в акції та облігації інвестує Франція. Німеччина лідирує у пайовій участі, участі у підприємствах колективного інвестування, що згадувалося раніше та є другою за інвестиціями в облігації. Італія ж на третьому місті за інвестиціями в облігації.

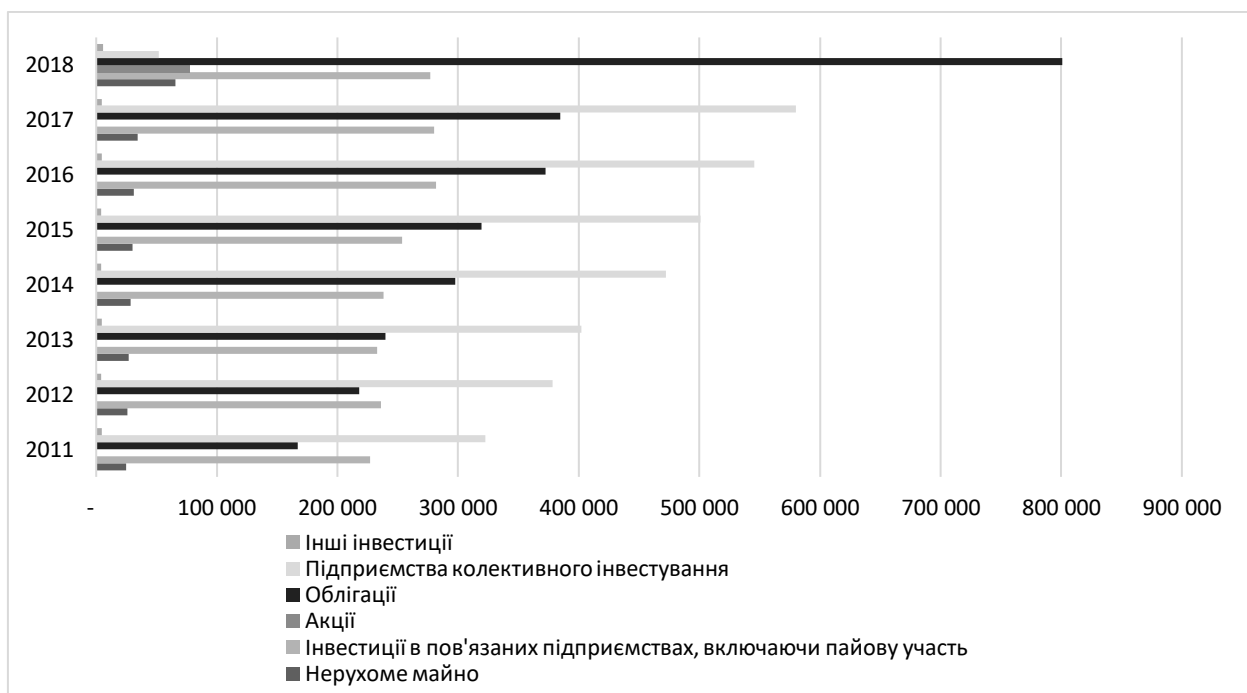
Якщо розглядати окремо країни, то до прикладу у Китаї порівняно з іншими напрямками інвестування найбільше інвестують страхові компанії в облігації, а найменше в акції. (рис. 3.7)

Рисунок 3.7 – Інвестиції СК в Китаї протягом 2011-2018 рр., млн. євро

Джерело: Складено на основі [40]

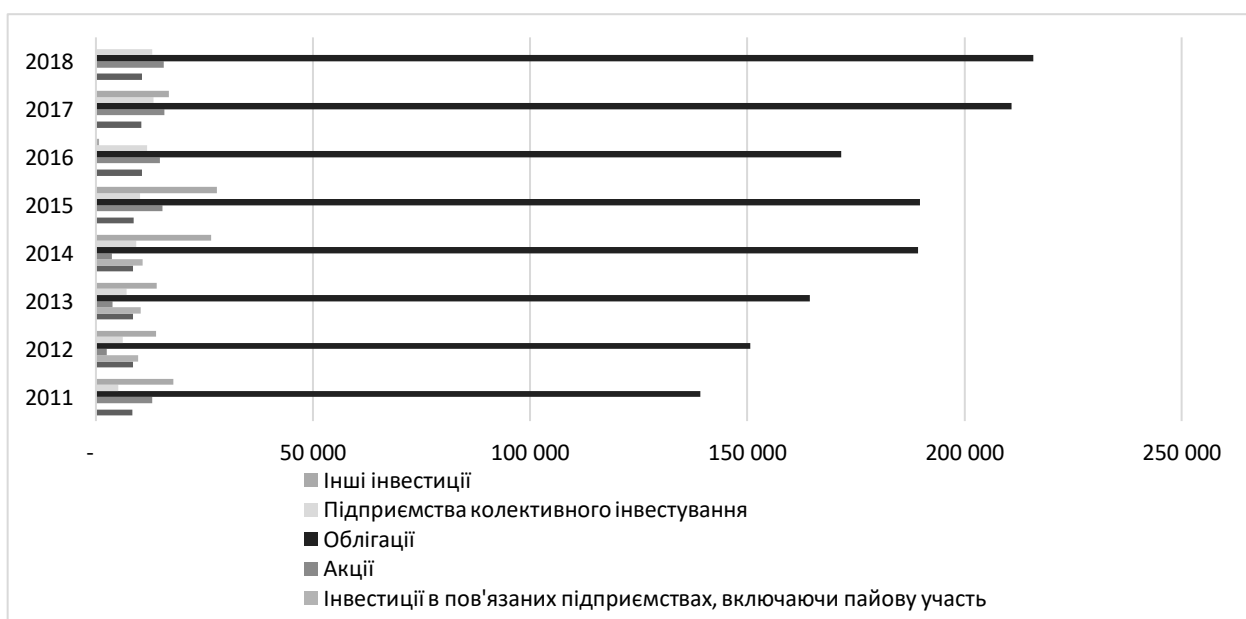
Окрім того, що Німеччина лідирує в інвестуванні в багатьох напрямках, варто також зазначити, що країна не інвестує майже в акції та нерухоме майно. Більш того, інвестиції в облігації зростали протягом всіх років і найбільший приріст припав на 2018 р. у розмірі 108%. Зростала й участь у підприємствах колективного інвестування, протягом 2011-2018 рр. вона займала найбільшу частку в структурі інвестиційного портфелю, але у 2018 р. поступилася інвестиціям в облігації. Пайова участь знаходилася приблизно на однаковому рівні протягом розглянутих років. (рис. 3.8)

Рисунок 3.8 – Інвестиції СК у Німеччині протягом 2011-2018 рр., млн. євро

Джерело: Складено на основі [40]

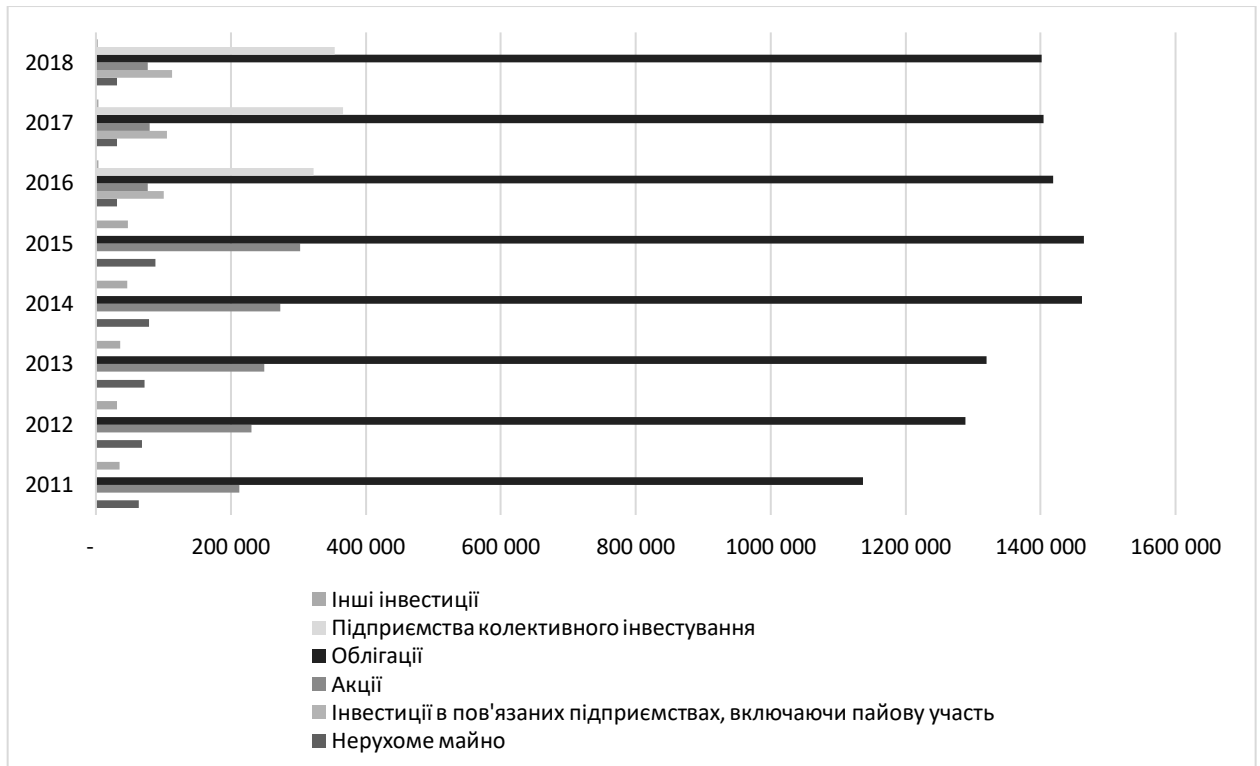
Інвестиційна діяльність Іспанії ґрунтується на інвестуванні в облігації, адже інші напрями складають незначну частину в структурі портфелю. (рис. 3.9)

Рисунок 3.9 – Інвестиції СК в Іспанії протягом 2011-2018 рр., млн євро

Джерело: Складено на основі [40]

Франція найбільше інвестує в облігації, як і більшість країн, але також робила значимі інвестиції в акції протягом 2011-2015 рр., хоча починаючи з 2016 р. замість інвестування в акції почала брати участь у підприємствах колективного інвестування. (рис. 3.10)

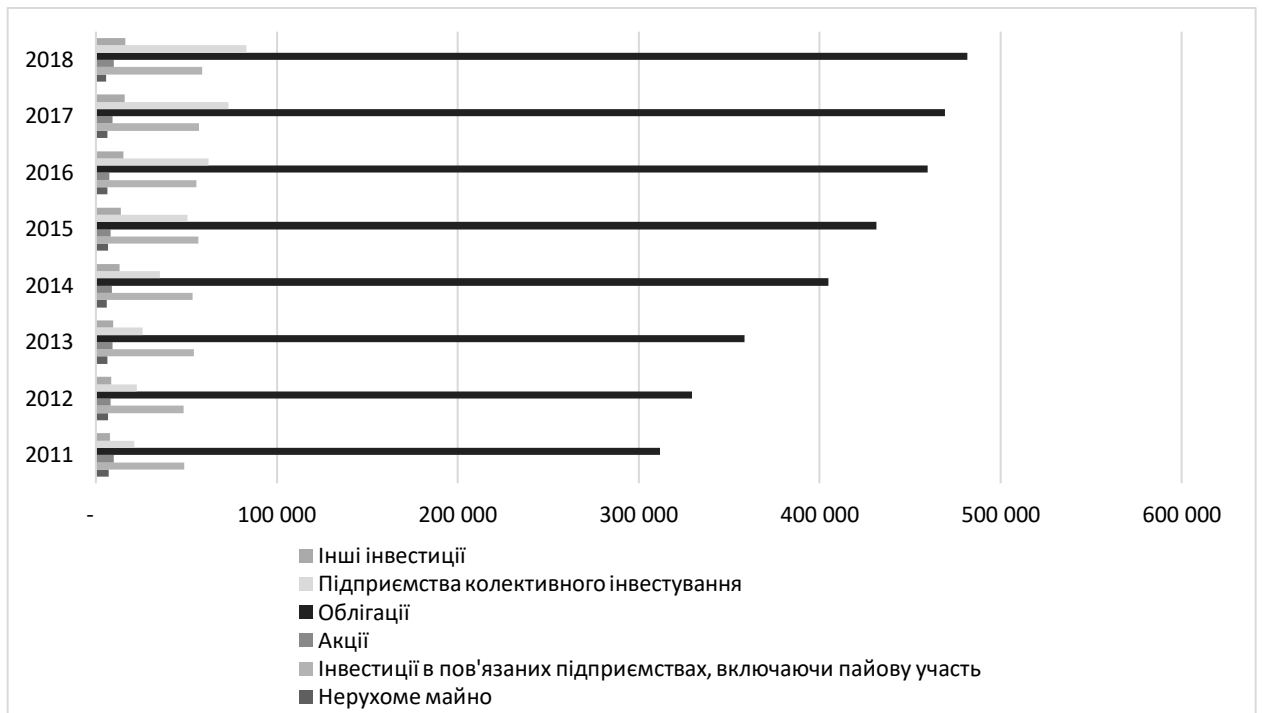

Рисунок 3.10 – Інвестиції СК у Франції протягом 2011-2018 рр., млн. євро

Джерело: Складено на основі [40]

Інвестиційна діяльність страхових компаній Італії дуже схожа за структурою на діяльність страхових компаній Іспанії – помітне інвестування тільки в облігації, а в інші напрями незначне. (рис. 3.11)

Рисунок 3.11 – Інвестиції СК в Італії протягом 2011-2018 рр., млн. євро

Джерело: Складено на основі [40]

Підкреслимо, що не зважаючи на скорочення кількості страховиків, страховий ринок розвивається у всьому світі, а страхові компанії ведуть активну інвестиційну діяльність. Особливо великими обсягами виділяється такий напрям інвестування, як облігації.

Варто також відмітити, що як і в Україні, так і закордоном невелика кількість можливих напрямів інвестування для страхових компаній.

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні

Аналіз страхового ринку України, страхової та інвестиційної діяльності страховиків на прикладі СК «ТАС» показав слабкі сторони даної діяльності.

Для страхових компаній інвестиційна діяльність може бути більш прибутковою за операційну, що було видно з аналізу СК «ТАС», – і за рахунок неї компанії отримують прибуток. Не зважаючи на попередньо згадане, існує багато недоліків, з яких:

- обмежене різноманіття напрямів для інвестиційної діяльності страховиків, а саме 11 напрямів, з яких в половину майже не інвестують, через що компанії мають погано диверсифіковані інвестиційні портфелі;
- низька дохідність інвестиційної діяльності через не диверсифікованість портфелю та невелику кількість можливих напрямів інвестування загалом;
- небажання страховиків збільшувати рівень диверсифікації портфелю вкладень за відсутності достатньо дохідних інструментів. Тому страхові компанії концентруються на декількох напрямках, що здатні забезпечувати компанії необхідний рівень доходу;
- відсутність інвестування в короткострокові інвестиції, адже більшість компанії інвестують в основному в депозити, що зменшує ліквідність страховиків;
- невідповідність страхових інвестицій розвиненим країнам;
- недостатній рівень капіталізації через величезну кількість ризиків, на яку наражається страховик, наприклад, інвестиційні ризики – кредитний, валютний та відсотковий;
- недостатня нормативно-правова база для повноцінного регулювання інвестиційної діяльності.

Для вирішення проблем, що існують в інвестиційній діяльності страхування, та сприяння її розвитку необхідно:

- розширити інвестиційну базу для страхових компаній, визначити основні стратегічні напрями інвестиційної діяльності страховиків з метою забезпечити ефективне і найбільш продуктивне для країни розміщення наявних інвестиційних ресурсів;
- підвищити величину інвестиційного потенціалу страховиків, що повинно забезпечити зростання обсягів інвестування, для цього треба забезпечити відповідний рівень управління інвестиційного

потенціалу. Варто розробити функціональну модель управління інвестиційним потенціалом страхових компаній;

- створення ефективної системи внутрішнього контролю та управління ризиками, в тому числі й інвестиційної діяльності, розробити систему заходів попередження;
- страхові компанії повинні інвестувати лише в активи та інструменти, ризики яких організація може належним чином ідентифікувати та контролювати; [35]
- усі активи, зокрема ті, що покривають мінімальний необхідний та необхідний платоспроможний капітал, повинні бути інвестовані таким чином, щоб гарантувати безпеку, якість, ліквідність та рентабельність портфелю в цілому; [35]
- проводити оцінку бізнес-плану страхових компаній, їх платоспроможності, ліквідності та конкурентоспроможності;
- розробити вимоги до оцінки обов'язкових резервів, регламентувати розрахунок технічних резервів для кожного сегмента;
- здійснювати НБУ перевірку розрахунку резервів та справедливої вартості активів; [33]
- удосконалити нормативно-правову базу, що підвищить капіталізацію та стійкість страхового ринку, а також буде базуватися на основних вимогах законодавства ЄС.

Держава повинна спрямовувати зусилля на розвиток страхової сфери, поліпшуючи нормативну-правову базу, розширюючи можливості для страхових компаній, використовуючи досвід розвинених країн та сприяти конкуренції на ринку. Це, у свою чергу, буде збільшувати обсяги інвестиційної діяльності страховика.

3.3 Модель європейської системи контролю за економічним станом страховиків («Solvency II»)

Інвестиційна діяльність страхових компаній тісно пов'язана з їхнім фінансовим станом. Більш того, фінансовий стан страхової компанії, одним із показників якої є платоспроможність, залежить від розміщення страхових резервів, формування яких, у свою чергу, залежить від капіталу компанії. Важливість резервів полягає в тому, що вони є основою інвестиційної діяльності.

Європейська Комісія ініціювала розробку «Solvency II» – нової концепції нагляду та контролю платоспроможності страховиків.

Директиву «Solvency II» прийнято Європейською комісією у 2001 р. як більш адаптовану версію «Solvency I». Адже, у процесі дії «Solvency I» було виявлено, що ця система не враховує повний комплекс страхових ризиків, а саме: інвестиційний ризик, ризик з довготривалим періодом врегулювання збитків, ризик перестрахування, ринковий та кредитний ризики. Більш того, не враховувалися фактори – диверсифікація ризиків та кредитоспроможність перестраховувальників, що мало прямий вплив на платоспроможність страховика. [35]

Система «Solvency II» базується на аналізі досвіду страхового регулювання різних країн, таких як: Австралія, Канада, Данія, Фінляндія, Нідерланди, Сінгапур, Швеція, Швейцарія, Великобританія, США, Швейцарія та Норвегія. Одна з концепцій системи «Solvency II» це концепція ризикового капіталу – Risk-Based Capital (RBC). Основою вимогою Risk-Based Capital є достатній капітал для покриття кожного виду ризику, достатній рівень якого обраховується як сума добутків розмірних величин на вагомій коефіцієнти [35].

Система «Solvency II» містить у собі три складові:

- 1) Першою складовою є кількісні вимоги – вимоги до формування технічних резервів і до розміру власного капіталу, які, в свою чергу, складаються з:

- мінімальних вимог до капіталу (MCR). При їх недотриманні орган страхового нагляду має право негайно відкликати ліцензію на здійснення страхової діяльності;
  - вимоги до капіталу для забезпечення платоспроможності (SCR). При їх недотриманні орган страхового нагляду може вимагати подання плану фінансового оздоровлення, призначити своїх представників у керуючі органи компанії, обмежити використання активів і застосувати інші санкції до компанії.
- 2) Другою складовою є якісні вимоги. Наглядові органи оцінюють не тільки фінансові показники, а й стратегії, основні бізнес-процеси, ризики страховика. Якщо оцінка рівня капіталу буде недостатньою, то наглядові органи можуть вимагати його збільшення та застосовувати санкції до керівництва та власників компанії. Більш того, у кожного страховика повинна бути власна система оцінки ризиків та платоспроможності.
- 3) Третьою складовою є ринкова прозорість. Страховики зобов'язані щорічно публікувати звіти про свій фінансовий стан, що включають опис бізнесу, системи корпоративного управління та оцінку адекватності ризик-профілю страховика, схильності до ризиків, методів оцінки активів і зобов'язань, структури і якості власного капіталу, розміри MCR та SCR, інформацію про будь-яку невідповідність MCR або SCR за звітний період.

Розглянемо детальніше кожен з компонентів системи.

Кількісна оцінка платоспроможності капіталу, а саме вимоги до мінімального розміру капіталу (MCR) та вимоги до платоспроможності капіталу (SCR).

MCR базується на показниках чистих страхових премій за попередні 12 місяців та технічні резерви по кожному з видів бізнесу. Після цього виводиться загальна сума по чистим страховим преміям та технічним резервам.

- 1) Мінімальний розмір капіталу за лінійною формулою для страхування, відмінного від страхування життя (3.1):

$$MCR_A = \sum_j \max(\alpha_j \times TP_j; \beta_j \times P_j), (3.1)$$

де TP_j – технічні резерви за кожним видом страхування без врахування перестрахування;

P_j – обсяг премій по кожному виду страхування за останні 12 місяців без урахування перестрахування;

α_j та β_j – частки кожного з видів страхування у загальному портфелі.

- 2) Лінійний мінімальний розмір капіталу для страхування життя (3.2):

$$MCR_C = \max\{\alpha_{trna} \times TP_{trna} + \alpha_{trda} \times TP_{trda}; WP_{floor} \times TP_{trna}\} + \sum_j \alpha_j \times TP_j + \alpha_{ca} \times CAR, (3.2)$$

де TP_{trna} – безризикові технічні резерви;

TP_{trda} – дискреційні технічні резерви;

TP_j – технічні резерви за кожним видом страхування без врахування перестрахування;

CAR – capital-at-risk;

$\alpha_{trna}, \alpha_{trda}, \alpha_j, \alpha_{ca}$ – частки відповідних показників у загальному портфелі.

- 3) Загальний мінімальний розмір капіталу за лінійною формулою (3.3):

$$MCR_{linear} = MCR_A + MCR_C, (3.3)$$

- 4) Комбінований мінімальний рівень капіталу (3.4):

$$MCR_{combined} = \{\min[\max(MCR_{linear}; 0.25 \times SCR); 0.45 \times SCR]\}, (3.4)$$

- 5) Загальний мінімальний рівень капіталу розраховується як максимум з комбінованого мінімального рівня капіталу та встановленого мінімального рівня. Встановленим мінімальним рівнем є 2 200 000 євро для компаній загального страхування та 3 200 000 євро для компаній сектору страхування життя. Обрахований мінімум порівнюється зі встановленим та обирається найбільший (3.4):

$$MCR = \max\{MCR_{combined}; AMCR\}, (3.4)$$

de $MCR_{combined}$ – комбінований мінімальний рівень капіталу;

$AMCR$ – встановлений мінімум.

SCR розраховується окремо по кожному з ризиків. Схему обрахунку наведено у Додатку Д.

Необхідний капітал для забезпечення платоспроможності (SCR) може розраховуватись кількома методами:

- Повністю внутрішня модель;
- Стандартна формула;
- Частково внутрішня модель та частково стандартна формула;
- Стандартна формула зі специфічними параметрами;
- Спрощена формула.

За стандартною формулою згідно «Solvency II» достатній рівень капіталу для забезпечення платоспроможності розраховується як (3.5):

$$SCR = Basic\ SCR + Adjustment + SCR_{Op}, (3.5)$$

de $Basic\ SCR$ – базовий рівень капіталу для забезпечення платоспроможності;

$Adjustment$ – регулювання ризику з врахуванням технічних резервів та відкладених податків;

SCR_{op} – операційний ризик.

При цьому базовий рівень капіталу для забезпечення платоспроможності розраховується як (3.6):

$$Basic\ SCR = \sqrt{\sum_{ij} CorrSCR_{i,j} \times SCR_i \times SCR_j} + SCR_{intangible}, (3.6)$$

Для розрахунку Basic SCR використовується 5 модулів:

- 1) SCR_{mkt} – мінімальний капітал для ринкового ризику;
- 2) SCR_{def} – мінімальний капітал для забезпечення ризику контрагента;
- 3) SCR_{life} – мінімальний капітал для забезпечення андерайтингового ризику для страхування життя;
- 4) SCR_{nl} – мінімальний капітал для забезпечення анедерайтингового ризику для загального страхування;
- 5) SCR_{health} – мінімальний капітал для андерайтингового ризику медичного страхування (health)

Кореляційна матриця для коефіцієнтів SCR має такий вигляд. (табл. 3.1)

Таблиця 3.1 Коефіцієнти кореляції при розрахунку SCR

$CorrSCR=$	SCR_{mkt}	SCR_{def}	SCR_{life}	SCR_{health}	SCR_{nl}
SCR_{mkt}	1	0,25	0,25	0,25	0,25
SCR_{def}	0,25	1	0,25	0,25	0,5
SCR_{life}	0,25	0,25	1	0,25	0
SCR_{health}	0,25	0,25	0,25	1	0
SCR_{nl}	0,25	0,5	0	0	1

Джерело: Складено на основі [38]

Для розрахунку BSCR спочатку розраховується мінімальний рівень капіталу з урахуванням нематеріальних активів (3.7):

$$SCR_{integible} = 0,8 \times IA, (3.7)$$

де IA – ринкова вартість нематеріальних активів.

Відповідно, для СК «ТАС» мінімальний рівень капіталу з урахуванням нематеріальних активів буде складати (3.8):

$$SCR_{integible} = 0,8 \times 838,18 = 670,544 \text{ тис. грн.}, (3.8)$$

Ринковий ризик включає такі параметри:

- 1) MKT_{int} – ризик відсоткових ставок;
- 2) MKT_{eq} – фондовий ризик;
- 3) MKT_{prop} – ризик страхування майна;
- 4) MKT_{sp} – розподіл ризику;
- 5) MKT_{fx} – валютний ризик;
- 6) MKT_{conc} – ризик ринкової концентрації;

Відповідно, ринковий ризик обраховується як (3.9):

$$SCR_{mkt} = \sqrt{\sum_{r,c} CorrMKT^{r,c} \times MKT_r \times MKT_c}, (3.9)$$

Кореляційна матриця матиме вигляд (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 Кореляційна матриця показників для розрахунку ринкового ризику

$CorrMKT_{Up}$	MKT_{int}	MKT_{eq}	MKT_{prop}	MKT_{sp}	MKT_{fx}	MKT_{conc}
MKT_{int}	1	1	1	1	0,25	0
MKT_{eq}	1	1	0,75	0,75	0,25	0
MKT_{prop}	1	0,75	1	0,5	0,25	0
MKT_{sp}	1	0,75	0,5	1	0,25	0

MKT_{fx}	0,25	0,25	0,25	0,25	1	0
MKT_{conc}	0	0	0	0	0	1

Джерело: Складено на основі [38]

Для ринкового ризику розраховується спочатку ризик відсоткових ставок за формулою (3.10):

$$MKT_{int} = \text{Max}(MKT_{int}^{Up}, MKT_{int}^{Down}), (3.10)$$

Для СК «ТАС» мінімальний рівень капіталу для покриття ризику зміни відсоткових ставок відсутній, адже за станом на кінець звітного періоду у компанії не було фінансових активів чи зобов'язань зі зміною процентною ставкою, тому зміни ринкових процентних ставок не мали впливу на прибуток або збиток компанії. [29]

Наступним ризиком є ризик страхування майна, для якого розраховується мінімальний рівень капіталу для покриття ризику власності. Він розраховується як 25% від всіх видів власності страховика (3.11):

$$MKT_{prop} = \text{Property} \times 0,25, (3.11)$$

За даними балансу СК «ТАС» мінімальний рівень капіталу для покриття ризику власності буде дорівнювати (3.12):

$$MKT_{prop} = 0,25 \times 132\,277,82 = 33\,069,455 \text{ тис. грн.}, (3.12)$$

Мінімальний рівень капіталу для покриття ризику власності розраховується як 25% від фінансових інвестицій, що здійснені компанією (3.13):

$$MKT_{eq} = 0,25 \times \text{Financial investment}, (3.13)$$

Для СК «ТАС» цей показник буде дорівнювати (3.14):

$$MKT_{eq} = 0,25 \times 514\,985,75 = 113\,296,726 \text{ тис. грн.}, (3.14)$$

Розподіл ризику визначається як (3.15):

$$MKT_{sp} = MKT_{sp}^{bonds} + MKT_{sp}^{rpl} + MKT_{sp}^{cd}, (3.15)$$

де MKT_{sp}^{bonds} – мінімальний рівень капіталу для покриття ризику облігацій;

MKT_{sp}^{rpl} - мінімальний рівень капіталу для покриття ризику інших цінних паперів;

MKT_{sp}^{cd} – мінімальний рівень капіталу для покриття ризику кредитних деривативів.

Інформація про облігації СК «ТАС», інші цінні папери, похідні цінні папери, боргові цінні папери та придбання власних акцій не надається, тому що страхова компанія не випускала та не придбавала жодних із зазначених цінних паперів, тому вищезазначений показник не обраховується. [29]

Валютний ризик розраховується як 25% від активів у іноземній валюті. Для валюти, відмінної від євро, валютний ризик розраховується як активи в іноземній валюті, скориговані на найбільше падіння курсу національної валюти по відношенню до євро за останні 5 років (3.16):

$$MKT_{fx} = \text{Max} (MKT_{fx}^{Up}, MKT_{fx}^{Down}), (3.16)$$

Обрана СК «ТАС» не має на балансі активів та резервів у іноземній валюті, тому показник не обраховується. [29]

Ризик контрагентів розраховується як (3.17):

$$MKT_{conc} = \sqrt{\sum_i (Assets_i \times XS_i \times g_i)^2}, \quad (3.17)$$

де $Assets_i$ – активи контрагента;

g_i – рейтинг контрагента;

XS_i – схильність до ризику ексцесу.

Схильність до ризику ексцесу, у свою чергу, розраховується за формулою (3.18):

$$XS_i = \max \left\{ 0; \frac{E_i}{Assets_i} - CT \right\}, \quad (3.18)$$

де E_i – нетто-величина ризику дефолту для контрагента;

$Assets_i$ – сума активів контрагента;

CT – критичний рівень концентрації.

Критичний рівень концентрації, у свою чергу, має залежність від рейтингу контрагента. (табл. 3.3)

Таблиця 3.3 Значення критичного рівня концентрації залежно від рейтингу контрагента

Рейтинг	СТ
АА-ААА	3,0%
А	3,0%
ВВВ	1,5%
ВВ і нижче	1,5%

Джерело: Складено на основі [38]

Враховуючи той факт, що інформації про контрагентів СК «ТАС» немає у вільному доступі даний показник не обраховується.

Ризик премій та резервів дорівнює (3.19):

$$NL_{prem\&reserves} = (Premiums + Reserves) \times 3,0 * \sigma_{total}, (3.19)$$

Для СК «ТАС» показник становитиме (3.20):

$$NL_{prem\&reserves} = (1\,766\,998 + 1\,614\,042) \times 3,0 * 0,000768 = 7\,789,916 \text{ тис. грн. (3.20)}$$

Basic SCR згідно формули (3.6) буде дорівнювати (3.21):

$$Basic\ SCR = \sqrt{\sum_{ij} CorrSCR_{i,j} \times SCR_i \times SCR_j} + SCR_{intangible} = 53\,009,39 + 670,544 = 53\,679,936 \text{ тис. грн. (3.21)}$$

Розрахуємо фактичний запас платоспроможності для СК «ТАС» за формулою (3.22): [39]

$$\PhiЗП = \text{Необоротні активи} - \text{Нематеріальні активи} - \text{Зобов'язання} = 1\,424\,865 - 838 - (1\,636\,666 + 123\,768) = -336\,407 \text{ тис. грн. (3.22)}$$

Порівняємо отримане значення за директивою «Solvency II» та значенням капіталу згідно балансу (3.23):

$$-336\,407 < 53\,679,936 \text{ тис. грн. (3.23)}$$

СК «ТАС» отримала незадовільну оцінку платоспроможності як за чинними стандартами контролю України, так і за стандартами «Solvency II» має критичний рівень платоспроможності.

Варто зазначити, що необхідний рівень капіталу для забезпечення платоспроможності може бути розрахований на основі стандартної формули, як було продемонстровано в розрахунках, та на основі частково, або повної

внутрішньої моделі. Рекомендується використовувати часткову або повну внутрішню моделі, адже це дозволить врахувати специфічні ризики конкретної страхової компанії.

Підіб'ємо підсумки готовності українського страхового ринку до запровадження стандартів «Solvency II» по кожному з компонентів.

Кількісні вимоги. Аналіз показав, що розрахований за стандартною формулою необхідний рівень капіталу для забезпечення платоспроможності (SCR) СК «ТАС» значно перевищив наявний рівень капіталу за показниками звітності. СК «ТАС» не має достатнього капіталу для здійснення страхової діяльності у рамках «Solvency II» та наявного капіталу не достатньо для покриття ризиків страхової діяльності. Обрана страхова компанія є однією з найбільших українських ринкових гравців та, за результатами тесту раннього попередження, має також незадовільний платоспроможний стан.

Якісні вимоги. Процедура тесту раннього попередження є рекомендованою, а не обов'язковою у законодавчому порядку. Стандарти контролю платоспроможності є застарілими та неактуальними. Для вирішення цього питання варто надати Нацкомфінпослуг повноваження прийняття рішень про назначення тимчасової адміністрації, припинення або обмеження виконавчого органу страхової організації у порядку, встановленому Законом України «Про страхування».

Вимоги ринкової прозорості. Страховий ринок України загалом не є прозорим через недостатні вимоги чинного законодавства до страховиків.

Отже, дослідження вказує, що система контролю та регулювання платоспроможності страховиків критично не відповідає вимогам «Solvency II». Але варто зазначити, що проведення відповідних заходів щодо її адаптації вирішить багато системних проблем страхового ринку, у тому числі гучних банкрутств та виходу з ринку неплатоспроможних страховиків.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження слід зробити такі висновки:

1. Інвестиційна діяльність страхової компанії це вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку, її головною метою страхової інвестиційної діяльності є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії страхової компанії та максимальної дохідності від фінансових вкладень за мінімальних ризиків.
2. Страхові резерви є основою інвестиційної діяльності страхової компанії, і формуються за рахунок отриманих страхових премій та є елементом залученого капіталу страховиків. Доходи від інвестиційної діяльності формуються за рахунок вкладання частини страхових резервів у різні види фінансових інструментів, що визначені законодавчими документами України, а саме: грошові кошти на поточному рахунку, банківські вклади, нерухоме майно, акції, облігації, іпотечні сертифікати, цінні папери, що емітуються державою, права вимоги до перестраховиків, кредити страхувальника-громадянам, довгострокові кредити для житлового будівництва, банківські метали та інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України.
3. В останні роки страховий ринок показує помірні темпи розвитку. Так, скорочуються як страхові премії, страхові резерви, так і статутні капітали страховиків та як наслідок інвестиції в Україні. Крім того страхові макропоказники (страхові премії до ВВП та страхові премії на душу населення) є значно меншими ніж в провідних країнах світу.
4. Нині існує невелика кількість напрямів інвестування та низька дохідність інвестицій сприяє тому, що страховики концентруються на декількох напрямках, що здатні забезпечувати компанії необхідний

рівень доходу і задовольняються цими інвестиційними інструментами, більшою мірою в Україні це депозити – 34%, та цінні папери – 32%.

5. На підставі тесту раннього попередження було проаналізовано фінансові показники СК «ТАС», за яким був визначений граничний фінансовий стан компанії та виявлені такі проблеми: низька платоспроможність компанії через значне зростання, а саме у 2 рази, страхових резервів, збитковість операційної діяльності через значні операційні витрати, скорочення дохідності інвестиційної діяльності через низьку диверсифікацію портфелю, більше половини інвестицій (52%) в довгострокові вкладення такі як депозити через що зменшується рівень ліквідності активів, а також низький рівень високоліквідних активів через скорочення грошей та їх еквівалентів.
6. Інвестиційна діяльність СК «ТАС» не ідентична ні за динамікою ні за структурою з ринком, що пояснюється особливістю діяльності компанії та тим, що СК «ТАС» входить до ФГ «ТАС», хоча основна проблема залишається однаковою – недостатня дохідність інвестицій. Їй притаманні такі відмінності, як: невеликі інвестиції у грошові кошти на поточних рахунках, акції, цінні папери, що емітуються державою та відсутність інвестицій в економіку України за напрямками, визначеними КМУ, великий обсяг інвестицій в облігації (більше чвертини від загальної кількості інвестицій в цей напрям належить СК «ТАС»).
7. Аналіз закордонного страхового ринку показав, що на відміну від українського, середнє значення показника проникнення становить майже 60%, що вказує на значимість та великі обсяги страхових інвестицій. Переважають такі категорії інвестицій, як облігації – 67%, підприємства колективного інвестування та пайова участь по 11%.
8. Було виявлено багато проблем, які можна вирішити, для початку удосконаливши нормативно-правову базу, базуючись на основних

вимогах законодавства ЄС, адже це підвищить капіталізацію та стійкість страхового ринку. В рамках реформування страхового ринку варто розширити інвестиційну базу для страхових компаній, підвищити величину інвестиційного потенціалу страховиків, розробити систему заходів попередження страхових ризиків, в особливості інвестиційних та проводити обов'язкову оцінку платоспроможності, ліквідності та конкурентоспроможності страховиків, іншими словами тести раннього попередження.

9. Система контролю не відповідає та регулювання платоспроможності страховиків критично не відповідає вимогам «Solvency II», європейської моделі розрахунку мінімального розміру капіталу. Але варто зазначити, що проведення відповідних заходів щодо її адаптації вирішить багато системних проблем страхового ринку, у тому числі гучних банкрутств та виходу з ринку неплатоспроможних страховиків. Тому варто ввести перехідну нормативну базу від «Solvency I» до «Solvency II».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баландюк Роксолана Русланівна Управління інвестиційною діяльністю страхових компаній, 2017 р., 102 ст.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Поняття та види інвестицій. URL: <https://lawbook.online/pravo-ukrajini-investitsiyne/ponyattya-vili-investitsiy-62149.html>
4. Основні поняття інвестиційної діяльності. URL: https://pidru4niki.com/13761025/investuvannya/osnovni_ponyattya_investitsiynoyi_diyalnosti
5. Нерус Аліна Миколаївна Інвестиційна діяльність страхових компаній, 2016 р., 6 ст.
6. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Поняття, види і форми інвестиційної діяльності. URL: <https://lawbook.online/pravo-ukrajini-investitsiyne/ponyattya-vidi-formi-investitsiynoji-62150.html>
8. Суб'єкти інвестиційної діяльності. URL: https://protocol.ua/ua/pro_investitsiynu_diyalnist_statnya_5/
9. Барановський О.І. Розвиток банківської системи України. – К.: Інститут економіки та прогнозування, 2008. – 584 с.
10. Принципи та функції страхування. URL: https://pidru4niki.com/15290527/strahova_sprava/printsipi_funktsiyi_strahuvannya
11. Єгорова Софія Вячеславівна Страхові інвестиції: функції та види, 2015 р., 4 ст.
12. Яворська Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні, 2012 р., 420 с.

- 13.Налукова Н. Теоретико-прагматичні аспекти визначення сутності страхового менеджменту, 2012 р., с. 139-149
- 14.Мухіна О. Тенденції формування інвестиційного потенціалу страхового ринку України, 2011 р., 21-29 с.
- 15.Чиж Л.М Сутність, структура та функції страхового капіталу, 6 с.
- 16.Формування страхових резервів у фінансовому та податковому обліку страховика. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/>
- 17.Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
- 18.Страхові резерви та порядок їх формування. URL: https://pidru4niki.com/11510409/strahova_sprava/strahovi_rezervi_poryado_k_formuvannya
19. Розпорядження України «Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05#Text>
20. Розпорядження України «Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-04#Text>
21. Розпорядження України «Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1541-05#Text>
22. Розпорядження України «Про затвердження Правил розміщення страхових резервів із страхування життя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1626-04#Text>
23. Данильчук Софія Петрівна Формування та розвиток страхового ринку України, 2017 р., 122 с.
24. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_%202020.pdf

25. Зведена динаміка основних показників страхового ринку.
URL:<https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stand-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
26. Положення України «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text>
27. Про компанію ТАС. URL: <https://sgtas.ua/ru/company/>
28. Ліцензії ТАС. URL: <https://sgtas.ua/ru/licences-of-company/necessarily/>
29. Фінансова звітність СК «ТАС». URL: <https://sgtas.ua/regulyarnaya-godovaya-informacziya/zv%D1%96tn%D1%96st-za-2020-r%D1%96k/>
30. Розпорядження України «Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3755486-05#Text>
31. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_pr_2020-04-30.pdf?v=4
32. Polish Chamber of Insurance Insurance in figures 2019. Insurance market in Poland, 16 с.
33. Association of British Insurers UK Insurance and Long-Term Savings. The state of the market 2019, 16 с.
34. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4
35. Україна Бізнес Ревю. Фінансово-економічний тижневик. – 31.05.2010 р. – №29.
36. Україна Бізнес Ревю. Фінансово-економічний тижневик. – 25.04.2011 р. – №17.
37. Лілія Матлага Еволюція регулювання фінансового сектору: від «базель іі» до «базель ііі», 2013 р., ст. 5

38. Directive 2009/138/EC of the european parliament and of the council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), p. 155
39. Стаття 30. Умови забезпечення платоспроможності страховиків. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-75/section-456/article-9673/>
40. Insurance Europe's member associations. URL: <https://www.insuranceeurope.eu/statistics>

Додаток А

Резерв незароблених премій (unearned premium reserve) включає частки від сум надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату.

Розрахунок резерву незароблених премій здійснюється за кожним видом страхування окремо. Загальна величина резерву незароблених премій дорівнює сумі резервів незароблених премій, розрахованих окремо за кожним видом страхування. [19]

Величина резервів незароблених премій на будь-яку звітну дату встановлюється залежно від часток надходжень сум страхових платежів (страхових премій, страхових внесків), які не можуть бути меншими 80 відсотків загальної суми надходжень страхових платежів (страхових премій, страхових внесків), з відповідних видів страхування у кожному місяці з попередніх дев'яти місяців (розрахунковий період) і обчислюється в такому порядку:

- частки надходжень сум страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) за перші три місяці розрахункового періоду множаться на одну четверту;
- частки надходжень сум страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) за наступні три місяці розрахункового періоду множаться на одну другу;
- частки надходжень сум страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) за останні три місяці розрахункового періоду множаться на три четвертих;
- одержані добутки додаються. [17]

Резерв заявлених, але не виплачених збитків (reported but not settled claims reserve - RBNS),- оцінка обсягу зобов'язань страховика для здійснення страхового відшкодування за заявленими вимогами, включаючи витрати на врегулювання збитків, які не врегульовано або врегульовано не в повному

обсязі на дату розрахунку та виникли у зв'язку з подіями, що мали ознаки страхових випадків, які мали місце в розрахунковому або попередніх періодах, та про факт настання яких страховика повідомлено відповідно до вимог законодавства України та/або умов договору.

Розмір резерву заявлених, але не виплачених збитків, страховик визначає за

- кожним видом страхування з урахуванням умов відповідних договорів, залежно від сум, фактично зазнаних або очікуваних страхувальниками, збитків у результаті настання події, що має ознаки страхового випадку та визначається як сума резервів заявлених, але не виплачених збитків, розрахованих за всіма видами страхування.
- за кожною неврегульованою або врегульованою не в повному обсязі вимогою.

Величина резерву заявлених, але не виплачених збитків відповідає сумі неврегульованих або врегульованих не в повному обсязі вимог у розрахунковому періоді, зменшій на суму врегульованих збитків у розрахунковому періоді, збільшій на суму не врегульованих збитків на початок розрахункового періоду за попередні періоди та витрат на врегулювання збитків у розмірі не менше ніж 3 відсотки від суми не врегульованих збитків на дату розрахунку. [19]

Резерв збитків, які виникли, але не заявлені (incurred but not reported claims reserve - IBNR),- оцінка обсягу зобов'язань страховика для здійснення страхових виплат, включаючи витрати на врегулювання збитків, які виникли у зв'язку зі страховими випадками у розрахунковому та попередніх періодах, про факт настання яких страховику не було заявлено на звітну дату в установленому законодавством та/або договором порядку.

Розрахунок резерву збитків, які виникли, але не заявлені, здійснюється за кожним видом страхування окремо. Розмір визначається як сума резервів збитків, які виникли, але не заявлені, розрахованих за всіма видами

страхування, а розрахунок здійснюється методом фіксованого відсотка або із застосуванням актуарних методів для аналізу розвитку збитків у страхуванні, але лише за наявності даних не менше ніж за 12 кварталів поспіль щодо здійснення страхових виплат з виду страхування, при цьому кількість страхових виплат з виду страхування за цей період становить не менш як 30.

Розмір витрат на врегулювання збитків включається до складу цього резерву та обчислюється на підставі документів, що підтверджують такі витрати, або середніх показників витрат на врегулювання збитків, але не може бути менше ніж 3 відсотки від суми не виплачених збитків на дату розрахунку. У разі відсутності або недостатності наявних даних для такого розрахунку розмір витрат на врегулювання збитків становить 3 відсотки від суми не виплачених збитків на дату розрахунку.

Резерв збитків, які виникли, але не заявлені, розраховується станом на звітну дату та не змінюється до наступної звітної дати. [19]

Резерв катастроф (catastrophe reserve) формується з метою здійснення страхових виплат у разі настання природних катастроф або значних промислових аварій, внаслідок яких буде завдано збитків численним страховим об'єктам, та якщо настає потреба здійснювати страхові виплати в сумах, що значно перевищують середні розміри збитків, узяті за основу під час розрахунку страхових тарифів.

Резерв катастроф формується за видами страхування, умовами яких передбачено обов'язки страховика забезпечити страхову виплату у зв'язку зі шкодою, заподіяною внаслідок дії нездоланної сили або аварії великого масштабу, та в порядку, визначеному законодавством. [19]

Резерв коливань збитковості (equalization reserve) призначений для компенсації майбутніх витрат страховика за видом страхування, у разі перевищення коефіцієнта, що характеризує збитковість страховика з урахуванням перестрахування (коефіцієнта нетто-збитковості), над середнім значенням такого коефіцієнта. Розраховується він один раз на квартал станом на звітну дату та не змінюється до кінця наступної звітної дати. [19]

Страхові резерви із страхування життя є оцінкою вартості грошових зобов'язань страховика за договорами та майбутніх витрат для забезпечення їх виконання.

Розрахунок математичних резервів здійснюється з використанням актуарних методів та окремо за кожним чинним на звітну дату договором з урахуванням темпів зростання інфляції. Загальна величина такого резерву дорівнює сумі резервів, розрахованих окремо за кожним договором.

Розрахунок **резерву нетто-премій** на страхову річницю здійснюється як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх страхових виплат (без урахування бонусів) та актуарною вартістю потоку майбутніх страхових нетто-премій або на підставі інформації про отримані страхові внески (премії) та здійснені страхові виплати.

Розрахунок **резерву витрат на ведення справи** на страхову річницю здійснюється як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх витрат страховика із забезпечення виконання зобов'язань за договором після закінчення строку сплати страхових внесків та актуарною вартістю потоку наступних надходжень тієї частини брутто-премії, що йде на покриття майбутніх витрат.

Резерв вирівнювання здійснюється з метою забезпечення виконання страховиком зобов'язань у випадку, якщо величина страхової премії (внесків) за договором страхування є недостатньою для забезпечення майбутніх страхових виплат та розраховується, якщо актуарна вартість потоку майбутніх страхових нетто-премій перевищує 97 відсотків від актуарної вартості потоку майбутніх страхових брутто-премій. В іншому випадку резерв вирівнювання за договором не формується, а його величина вважається рівною нулю.

Резерв бонусів є оцінкою актуарної вартості додаткових зобов'язань страховика, що виникають при збільшенні розмірів страхових сум та страхових виплат за результатами отриманого інвестиційного доходу та за іншими фінансовими результатами діяльності страховика. Резерв бонусів оцінюється як актуарна вартість додаткових зобов'язань страховика.

Розрахунок резерву нетто-премій, резерву витрат на ведення справи та резерву вирівнювання на звітну дату, що не збігається зі страховою річницею, здійснюється методом інтерполяції між розмірами цих резервів на найближчі страхові річниці.

Викупна сума на будь-яку дату не повинна перевищувати математичного резерву на цю дату. Розмір викупної суми залежить від строку дії договору та розраховується згідно з методикою, яка є невід'ємною частиною правил страхування життя. [20]

Резерв заявлених, але не врегульованих збитків є оцінкою грошових зобов'язань страховика щодо страхових випадків, що мали місце у звітному або звітних періодах, що передують йому, але не були виконані або виконані не повністю на звітну дату.

Розрахунок резерву заявлених, але не врегульованих збитків здійснюється за кожним чинним на звітну дату договором окремо та дорівнює сумі зазначених резервів.

Величина резерву заявлених, але не врегульованих збитків визначається у сумарному розмірі не сплачених на звітну дату грошових сум, що мають бути виплачені:

- у зв'язку із страховими випадками, про факт настання яких заявлено страховику в установленому законодавством та договором порядку;
- при настанні термінів здійснення виплат анuitету, за якими згідно з умовами договору не вимагається заява на виплату;
- у зв'язку з достроковим припиненням дії договору або із змінами умов договору;
- у зв'язку з настанням страхового випадку, який стався протягом звітного періоду або попередніх періодів, коли про факт дожиття застрахованої особи не було заявлено на звітну дату.

Резерв збитків, що виникли, але не заявлені, є оцінкою грошових зобов'язань страховика, що виникли внаслідок смерті застрахованої особи, нещасного випадку та хвороби щодо страхових випадків, які могли статися у

звітному або звітних періодах, що передують йому, але не були заявлені на звітну дату. Оцінка резерву збитків, що виникли, але не заявлені, здійснюється актуарними методами. [20]

Додаток Б

Ліцензії на послуги з обов'язкового страхування:

- страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення;
- страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу, передбачених законом України «про нафту і газ»;
- особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
- медичне страхування;
- страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів;
- страхування громадянської відповідальності оператора ядерної установки;
- страхування тварин на випадок загибелі, знищення, від хвороб, стихійних явищ і нещасних випадків;
- особисте страхування працівників відомчої і сільської пожежної охорони та членів добровільних пожежних дружин;
- авіаційне страхування цивільної авіації;
- страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- страхування громадянської відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки;
- страхування громадянської відповідальності громадян України, які мають у власності або іншому законному володінні зброю, за збитки, що може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання або використання цієї зброї;
- страхування відповідальності власників собак щодо збитків, який може бути заподіяна третім особам;
- страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;

- обов'язкове страхування відповідальності експортера і особи, відповідальної за утилізацію небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яка може бути заподіяна здоров'ю людини, власності та довкіллю при транскордонному перевезенні та утилізації небезпечних відходів;
- страхування громадянської відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів;
- обов'язкове особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними службових обов'язків.

Ліцензії на послуги з добровільного страхування:

- страхування виданих гарантій і прийнятих гарантій;
- страхування медичних витрат;
- страхування громадянської відповідальності власників наземного транспорту (у тому числі відповідальності перевізника);
- страхування відповідальності власників водного транспорту (у тому числі відповідальності перевізника);
- страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
- страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- страхування майна (крім залізничного, наземного повітряного, водного транспорту, вантажів та багажу);
- страхування фінансових ризиків;
- страхування інвестицій;
- страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
- страхування від нещасного випадку;
- медичне страхування (безперервне страхування здоров'я);
- страхування здоров'я на випадок хвороби;

- страхування залізничного транспорту;
- страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ;
- страхування відповідальності перед третіми особами (крім громадянської відповідальності власників наземного транспорту, відповідальності власників повітряного транспорту, відповідальності власників водного транспорту, у тому числі відповідальності перевізника);
- страхування кредитів (в тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
- страхування сільськогосподарської продукції;
- добровільне страхування судових витрат;
- добровільне страхування повітряного транспорту;
- добровільне страхування відповідальності власників повітряного транспорту (у тому числі відповідальності перевізника). [28]

Додаток В

Складові розрахунку фінансової стійкості за методикою Держфінпослуг

Таблиця В.1 Формули для розрахунку ключових параметрів діяльності

Показник	Зміст	Формула
Чистий капітал	Активи по балансу за вирахуванням нематеріальних активів та зобов'язань по балансу	$\Phi 1: p.280 - p.010 - p.430 - p.480 - p.620 - p.630$
Високоліквідні активи	Грошові кошти та їх еквіваленти	$\Phi 1: p.230 + p.240$
Загальна сума зобов'язань	Зобов'язання по балансу	$\Phi 1: p.430 + 480 + 620 + 630$
Дебіторська заборгованість	Всі види дебіторської заборгованості відповідно до балансу	$\Phi 1: p.50 + p.160 + p.170 + p.180 + p.190 + p.200 + p.210 + p.060$
Сума чистих премій	Валовий обсяг зібраних премій за вирахуванням частки, належної перестраховикам	$P 1: p.010 - p.020$
Зароблені страхові платежі	Дохід від реалізації послуг, з видів страхування інших, ніж страхування життя	$P 1: p.070$
Чистий прибуток (збиток)	Чистий прибуток (збиток) відповідно до звіту	$\Phi 2: p.220 (p.225)$
Виплати і витрати	Страхові виплати та відшкодування, а також витрати, пов'язані з врегулюванням страхових випадків, збільшені на суму резервів збитків на кінець звітного періоду та зменшені на суму резервів збитків на початок звітного періоду	$P 1: p.240 + p.320 + p.330 + P 3: (к)p.070 - (п)p.070 + P 4: (к)070 - (п)p.070$
Прибуток від фінансової діяльності	Дохід від участі в капіталі та інші фінансові доходи за вирахуванням витрат від участі в капіталі та інші фінансові витрати	$\Phi 2: p.110 + p.120 + p.130 - p.140 - p.150 - p.160$

Продовження таблиці В.1

Середній обсяг фінансових інвестицій протягом року	Сума довгострокових фінансових інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств, та інших фінансових інвестицій та поточних фінансових інвестицій на початок і кінець звітного періоду, поділена на два	$(\Phi 1: (п)р.040 + (п)р.045 + (п)р.220 + (к)р.040 + (к)р.045 + (к)р.220) / 2$
Чисті страхові резерви	Страхові резерви за балансом за вирахуванням частки перестраховиків у страхових резервах	$\Phi 1: р.415 - р.416$

У цій таблиці використовують такі умовні позначення::

Ф1 – форма №1 «Баланс».

Ф2 – форма №2 «Звіт про фінансові результати».

(п) – станом на початок річного звітного періоду.

(к) – станом на кінець річного звітного періоду.

Р1 – розділ 1 звіту.

Р3 – розділ 3 звіту.

Р4 – розділ 4 звіту.

Таблиця В.2 Перелік показників до розрахунку

Показник	Формула	
Показник дебіторської заборгованості	$ПДЗ = (\text{Дебіторська заборгованість} / \text{Чистий капітал})$	*100%
Показник ліквідності активів	$ПЛА = (\text{Високоліквідні активи} / \text{Зобов'язання})$	
Показник ризику страхування	$ПРС = (\text{Чисті премії за всіма полісами} / \text{Чистий капітал})$	
Зворотний показник платоспроможності	$ЗПП = (\text{Зобов'язання} / \text{Чистий капітал})$	
Показник доходності	$ПД = (\text{Чистий прибуток} / \text{Чистий капітал})$	
Показник обсягів страхування (андеррайтингу)	$ПА = (\text{Виплати і витрати} / \text{Чисті зароблені премії})$	
Показник змін у капіталі	$ПЗК = ([\text{Чистий капітал поточн. р.} / \text{Чистий капітал у поп. р.}] - 1)$	
Показник змін у чистих преміях за всіма полісами	$ПЗЧП = ([\text{Чисті премії поточн. р.} / \text{Чисті премії поп. р.}] - 1)$	
Показник незалежності від перестрахування	$ПНП = (\text{Чисті премії по всіх полісах} / \text{Валові премії по всіх полісах})$	
Показник відношення чистих страхових резервів до чистого капіталу	$ПВРК = (\text{Чисті страхові резерви} / \text{Чистий капітал})$	
Показник доходності інвестицій	$ПДІ = (\text{Прибуток від фінансової діяльності} / \text{Середній обсяг інвестицій за рік})$	

Таблиця В.3 Шкала оцінок значень розрахованих коефіцієнтів

№	Показник	Шкала
		Не життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$
5	Показник доходності (ПД)	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1. $\text{ПА} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПА} \leq 100$ 3. $100 < \text{ПА} \leq 110$ 4. $110 < \text{ПА}$
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30, 85 \leq \text{ПЗП}$
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$

Таблиця В.4 Коефіцієнти зважування розрахованих показників

№	Показник	Коефіцієнт
		Не життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	0,04
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,1
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0,06
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	0,18
5	Показник доходності (ПД)	0,06
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	0,06
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,06
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,06
9	Показник незалежності від перестрахування (ПНП)	0,18
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	0,16
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,04

Додаток Г

**Перелік фінансових коефіцієнтів для розширеної оцінки фінансової
стійкості страхової компанії**

Таблиця Г.1 Показники рентабельності

Коефіцієнт	Формула	Опис
Рентабельності		Коефіцієнти рентабельності вказують на ефективність діяльності підприємства, адже враховують віддачу майна та капіталу на досягнення фінансового результату.
Коефіцієнт рентабельності активів	$K_{p.a.} = \Phi 2 \text{ р.220(225) } / \Phi 1: [(п)р.280 + (к)р.280] / 2$	Коефіцієнт рентабельності активів характеризує ефективність використання активів компанії. Фактично, ця ефективність пов'язана із якістю активів, тобто із успішним вкладанням власних та залучених коштів страхової компанії у певні категорії активів. Рекомендоване значення показника складає від 0,2.
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$K_{p.вл.к.} = \Phi 2 \text{ р.220(225) } / \Phi 1: [(п)р.380 + (к)р.380] / 2$	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу вказує на ефективність вкладання власних коштів у страхування та інші види діяльності. Рекомендоване значення так само складає від 0,2.
Коефіцієнт рентабельності страхових резервів	$K_{p.c.p.} = \Phi 2 \text{ р.220(225) } / \Phi 1: [(п)р.415 + (к)р.415] / 2$	Варто також запропонувати розрахунок рентабельності страхових резервів, що фактично вказує на ефективність інвестування резервованих коштів. Норма – зростання показника на рівні із іншими показниками рентабельності.
Коефіцієнт рентабельності продукції	$K_{p.пр.} = \Phi 2 \text{ р.035 } / \Phi 2: \text{ р.025 } + \text{ р.040 } + \text{ р.080}$	Коефіцієнт рентабельності продукції, розрахований для страхової компанії, вказує на ефективність здійснення власне страхування. Рекомендоване значення більше 0,2.

Таблиця Г.2 Показники ліквідності

Коефіцієнт	Формула	Опис
Ліквідності		Коефіцієнти ліквідності прямо вказують на рівень платоспроможності компанії, хоча в першу чергу вони характеризують можливість швидкої мобілізації готівкових коштів.
Коефіцієнт покриття	$K_{\text{покр.}} = \Phi 1$ $p.260 / \Phi 1$ $p.620$	Коефіцієнт покриття показує достатність ресурсів страхової організації, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань, а також скільки оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Критичне значення - 1. Рекомендоване – від 2 до 3.
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{\text{шв.л.}} = \Phi 1:$ $p.150..p.240 +$ $p.270 / \Phi 1$ $p.620$	Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає можливості компанії щодо покриття поточних зобов'язань за умови своєчасних розрахунків із дебіторами. Значення має лежати у межах 0,7-0,8.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{\text{абс.л.}} = \Phi 1:$ $p.220 + p.230 +$ $p.240 / \Phi 1$ $p.620$	Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує ту частину заборгованостей компанії, яка може бути сплачена негайно. Значення має лежати у межах від 0,2 до 0,3.

Таблиця Г.3 Показники платоспроможності

Коефіцієнт	Формула	Опис
Платоспроможності		Коефіцієнти платоспроможності характеризують потужність капіталу компанії щодо погашення її зобов'язань.
Коефіцієнт платоспроможності	$K_{пл.} = \Phi 1 \text{ p.380} / \Phi 1 \text{ p.64}$	Коефіцієнт платоспроможності показує частку власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у діяльність підприємства. Рекомендоване значення 0,5.
Коефіцієнт фінансування	$K_{ф.} = \Phi 1: \text{p.430} + \text{p.480} + \text{p.620} / \Phi 1 \text{ p.380}$	Коефіцієнт фінансування характеризує залежність страхової компанії від залучених засобів. Рекомендоване значення менше одиниці.
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{з.о.з.} = \Phi 1: \text{p.260} - \text{p.620} / \Phi 1 \text{ p.260}$	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами характеризує забезпеченість страхової організації власними оборотними коштами. Рекомендоване значення – більше 0,5. Мінімальне значення цього показника – 0,1.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{м.в.к.} = \Phi 1: \text{p.260} - \text{p.620} / \Phi 1 \text{ p.380}$	Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яку частину власного капіталу використовують для фінансування поточної діяльності (вкладають в оборотні засоби), а яку – капіталізовано. Рекомендоване значення більше нуля.

Таблиця Г.4 Показники ділової активності

Коефіцієнт	Формула	Опис
Ділова активність		За економічним змістом ділову активність підприємств можна розглядати як весь спектр зусиль підприємства, спрямованих на просування на ринках продукції, послуг, капіталу, що виражається у активності використання фінансових ресурсів.
Коефіцієнт оборотності активів	$K_{o.a.} = \Phi 2: p.035 / \Phi 1: [(п)р.280 + (к)р.280]:2$	Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання страховою організацією усіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{o.d.z.} = \Phi 2: p.035 / \Phi 1: [(п)р.150..210 + (к)р.150..210]:2$	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість обороту дебіторської заборгованості страхової компанії за аналізований період, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається страховою компанією.
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{o.k.z.} = \Phi 2: p.035 / \Phi 1: [(п)р.520..600 + (к)р.520..600]:2$	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості вказує на використання підприємством комерційного кредиту.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K_{o.v.k.} = \Phi 2: p.035 / \Phi 1: [(п)р.380 + (к)р.380]:2$	Коефіцієнт оборотності власного капіталу вказує на ефективність використання власних коштів компанії.